

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MUHASEBE HATA VE HİLELERİNİN ADLI
MUHASEBE KAPSAMINDA
İNCELENMESİ: YARGITAY KARARLARI
(2010-2024)**

RAUF ERCAN
1218232153

DANIŞMAN
DOÇ. DR. EMİNE SERAP KURT

EDİRNE 2025

Tezin adı: Muhasebe Hata ve Hilelerinin Adli Muhasebe Kapsamında İncelenmesi:

Yargıtay Kararları (2010-2024)

Yazar: Rauf ERCAN

ÖZET

Bu çalışma, muhasebe hataları ve hilelerinin Türkiye'deki yargı kararları üzerinden sistematik bir şekilde analiz edilmesini amaçlamaktadır. Literatür taraması kapsamında, adli muhasebe ve hile konulu yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiş; bu tezlerde kullanılan yöntemler, örneklem türleri ve veri toplama teknikleri analiz edilerek alandaki mevcut yönelimler tespit edilmiştir.

Bu tez çalışmasında Türkiye genelinde farklı mahkeme türlerinden toplanan 870 yargı kararı içerik analizi yöntemiyle incelenmiş; MAXQDA programı kullanılarak veriler tematik kodlara ayrılmıştır. Analiz sonucunda, muhasebe kaynaklı uyuşmazlıkların yaklaşık %80'inin muhasebe hilesi, yalnızca %20'sinin muhasebe hatası niteliğinde olduğu tespit edilmiştir. Hile türleri arasında zimmet (%19,07), nitelikli dolandırıcılık (%18,99) ve belge sahteciliği (toplamda %25'in üzerinde) öne çıkmaktadır. Bu durum, muhasebe sistemlerinin yalnızca bilgi üretiminden sorumlu değil, aynı zamanda suiistimallere açık bir alan olduğunu göstermektedir.

İnceleme bulguları muhasebe hilelerinin gerek teknik gerekse etik ihlallerle doğrudan ilişkili olduğunu, bu nedenle yalnızca bireysel değil, örgütsel sorumlulukların ve iç denetim zaaflarının da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda, yargı organlarının teknik uzmanlıkla desteklenmesi, adli muhasebe konusunda ihtisaslaşmanın sağlanması ve kurumlarda etik uyum sistemlerinin, şeffaflık ilkelerinin güçlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Muhasebe, adli muhasebe, hata, hile ve manipülasyon.

Thesis title: Analysis of Accounting Errors and Fraud within the Scope of Forensic Accounting: Supreme Court Decisions (2010-2024)

Author: Rauf ERCAN

ABSTRACT

This study aims to systematically analyze accounting errors and fraud through court decisions in Turkey. As part of the literature review, master's and doctoral theses on forensic accounting and fraud were examined; the methods, sample types, and data collection techniques used in these theses were analyzed to identify current trends in the field.

In this thesis, 870 court decisions collected from different types of courts across Turkey were examined using content analysis methods; the data were categorized into thematic codes using the MAXQDA program. As a result of the analysis, it was determined that approximately 80% of accounting-related disputes were accounting fraud, while only 20% were accounting errors. Among the types of fraud, embezzlement (19.07%), aggravated fraud (18.99%), and document forgery (over 25% in total) stand out. This situation demonstrates that accounting systems are not only responsible for information production but also constitute an area vulnerable to misuse.

The findings of the review reveal that accounting fraud is directly related to both technical and ethical violations, and therefore, individual responsibility as well as organizational responsibility and internal control weaknesses must be taken into account. In this context, it is recommended that judicial bodies be supported by technical expertise, specialization in forensic accounting be ensured, and ethical compliance systems and transparency principles be strengthened within institutions.

Keywords: Accounting, forensic accounting, error, fraud, and manipulation

ÖNSÖZ

Bu çalışma, muhasebe hata ve hilelerinin adli muhasebe kapsamında incelenmesi ve Türkiye’deki durumun analiz edilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, bilgi ve tecrübelerini paylaşan, her aşamada destek veren değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Emine Serap KURT’a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Danışmanımın rehberliği ve akademik bakış açısı çalışmamı daha nitelikli bir hale getirmemde büyük katkı sağlamıştır. Kendisi, sabrı, anlayışı ve yapıcı eleştirileriyle sürecin her aşamasında yanımda olmuştur.

Ayrıca bu süreçte desteklerini esirgemeyen anne ve babam Hayriye ve Remzi ERCAN’a ve arkadaşlarıma moral destekleri için teşekkür ederim. Çalışmam sırasında kullandığım kaynaklara erişim sağlayan tüm kurum ve kuruluşlara da minnettarlığımı belirtmek isterim.

RAUF ERCAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ	III
Tablolar Listesi.....	VII
Şekiller Listesi.....	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. MUHASEBEDE HATA VE HİLE	3
1.1. Muhasebede Hata Kavramı	3
1.2. Muhasebede Hata Nedenleri	4
1.2.1. Dikkatsizlik	5
1.2.2. Bilgisizlik	5
1.2.3. İhmalkarlık ve Düzensizlik	6
1.3. Muhasebede Hata Türleri	7
1.3.1. Matematiksel Hatalar	7
1.3.2. Kayıt Hataları	8
1.3.2.1. Rakam Hataları.....	8
1.3.2.2. Hesap Hataları	8
1.3.2.3. Borç ve Alacağın Karıştırılması	8
1.3.3. Nakil Hataları	9
1.3.4. Unutma ve Tekrarlama Hataları	9
1.3.5. Bilanço Hataları	10
1.4. Muhasebede Hile Kavramı.....	10
1.4.1. Hilenin Özellikleri.....	11
1.4.2. Hile Üçgeni	13
1.4.3. Hile Karosu	16
1.4.4. Hile Beşgeni	18
1.4.5. Hile Grupları	19
1.4.5.1. Satıcı Hileleri	21
1.4.5.2. Yönetimsel Dolandırıcılık	21
1.4.5.3. Yatırım Hileleri	22
1.4.5.4. Satıcı Hileleri	22
1.4.5.5. Müşteri Hileleri	23

İKİNCİ BÖLÜM	27
2. ADLİ MUHASEBE	27
2.1. Adli Muhasebe Kavramı	27
2.2. Adli Muhasebenin Tarihsel Gelişimi	28
2.3. Adli Muhasebecilik Mesleği	33
2.3.1. İdari Destek	34
2.3.2. Dava Desteği (Hukuki Destek)	36
2.3.3. Uzman Bilirkişilik (Bilirkişi Tanıklığı)	38
2.4. Adli Muhasebe Mesleğinin Uygulama Alanları	40
2.5. Adli Muhasebecilikte Kullanılan Yöntem ve Teknikler	41
2.5.1. Benford Yasası	42
2.5.2. Veri Madenciliği	42
2.5.3. Büyük Benzerlik Faktörü	43
2.5.4. Oran Analizi	44
2.5.5. Eğilim Yüzdeleri (Trend) Analizi	44
2.5.6. Belge İnceleme.....	45
2.5.7. Fiziki İnceleme.....	47
2.5.8. Analitik İnceleme Tekniği.....	47
2.5.9. Kırmızı Bayraklar.....	48
2.5.10. Yeniden Hesaplama	49
2.5.11. Doğrulama Tekniği (Teyit Etme).....	49
2.5.12. Yazılı İfade Alma.....	49
2.5.13. Sorgulama	50
2.6. Adli Muhasebecilerin Özellikleri.....	51
2.7. Adli Muhasebe İşlem Aşamaları.....	52
2.8. Adli Muhasebecilik Eğitimi	53
2.9. Adli Muhasebenin Türkiye ve Dünya'daki Yeri.....	56
2.9.1. Dünya'da Adli Muhasebe	56
2.9.2. Türkiye'de Adli Muhasebe	58
2.10. Adli Muhasebe ve Diğer Mesleklerle İlişkisi.....	60
2.10.1. Hukuk ve Adli Muhasebe.....	60
2.10.2. Denetim ve Adli Muhasebe.....	61
2.10.3. Adli Muhasebe ve Psikoloji İlişkisi	63
2.11. Teknolojik Gelişmelerin Adli Muhasebeye Etkisi.....	65
2.12. Adli Muhasebe Mesleğinin Geleceği	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	68
3. MUHASEBE HATA VE HİLELERİNE İLİŞKİN YARGITAY KARARLARININ İNCELENMESİ.....	68
3.1. Çalışmanın Amacı.....	68
3.2. Çalışmanın Önemi.....	71
3.3. Çalışmanın Örneklemi	72
3.4. Çalışmanın Yöntemi.....	73
3.5. Araştırmanın Bulguları.....	75
3.5.1. Yıllara Göre Esas Davalar.....	75
3.5.2. Yıllara Göre Karara Bağlanan Davalar	76
3.5.3. Dava Dosyalarına İlişkin Değişkenler	78
3.5.4. Suç Türlerinin Dağılımı ve Ağırlık Analizi	79
3.5.5. Muhasebe Hataları ve Hilelerinin Genel Dağılımı.....	80
3.5.6. Davaların Yargısal Dağılımı	83
3.5.7. İlk Derece Mahkeme Kararları.....	86
3.5.8. Delil Türleri.....	92
3.5.9. Muhasebe Hileleri ve Hatalarına İlişkin Ceza Sürelerinin Değerlendirilmesi. 94	
3.5.10. Adli Para Cezası.....	96
3.5.11. Muhasebe Suçlarında Davacı Profili ve Hukuki Temsilîyet.....	98
3.5.12. Muhasebe Suçlarında Davalı Profili ve Sorumluluk Yapısı	99
3.5.13. Muhasebe Suçlarında Sanıkların Mesleki Profili.....	100
3.5.14. Çalışan Sanıkların Görev Niteliği ve Suçla İlişkilendirilen Faaliyet Alanları	102
3.5.15. Muhasebe Suçlarında Uygulanan Kanunlar ve Hukuki Çerçeve.....	104
Sonuç.....	107
Kaynakça	

Tablolar Listesi

Tablo 1: Dolandırıcılık Çeşitleri	20
Tablo 2: ACFE Raporu: Hile Türlerine Göre Mali Kayıp (Son 5 Yıl)	24
Tablo 3: Hile Faillerinin Yaş Aralıklarına Göre Medyan Kayıp ve Vaka Yüzdesi Dağılımı (2016-2024).....	25
Tablo 4: Çalışma Yıllarına Göre Hile Faillerinin Medyan Kayıpları ve Vaka Yüzdesi Dağılımı (2016-2024).....	25
Tablo 5: Cinsiyete Göre Hile Faillerinin Medyan Kayıpları ve Vaka Yüzdesi Dağılımı (2016-2024).....	26
Tablo 6: Adli Muhasebeci ve Geleneksel Denetçi Arasındaki Farklılıklar	62
Tablo 7: Literatür Taraması.....	69
Tablo 8: Yıllara Göre Esas Davalar	75
Tablo 9: Yıllara Göre Karara Bağlanan Davalar.....	76
Tablo 10: Esas Yılda Açılan Davanın Karara Bağlanma Sıklığı	77
Tablo 11: Analizde Kullanılan Ana Değişkenler	78
Tablo 12: Suç Türü.....	79
Tablo 13: Muhasebe Hatalarına ve Hilelerine İlişkin Davaların Yargısal Dağılımı. 83	
Tablo 14: Muhasebe Uyuşmazlıklarının Dağılımına Göre Yargıtay Daire ve Kurulları	85
Tablo 15: Delil Türlerinin Değerlendirilmesi	92
Tablo 16: Suç Türlerine Göre Cezanın Niteliği	95
Tablo 17: Sanıkların Meslek Unvanları	101
Tablo 18: Davalarda Uygulanan Kanunlar	104

Şekiller Listesi

Şekil 1: Tipik Bir Hilenin Süreci	12
Şekil 2: Hile Üçgeni.....	14
Şekil 3: Hile Elması	17
Şekil 4: Hile Beşgeni	19
Şekil 5: Örneklem Akış Şeması.....	73
Şekil 6: Eylem Türü.....	81
Şekil 7: Muhasebe Hataları ve Hilelerinin Yıllara Göre Analizi.....	82
Şekil 8: İlk Derece Mahkemesi Kararları	87
Şekil 9: Red Kararlarının Gerekçeleri	90
Şekil 10: Hüküm.....	91
Şekil 11: Davacı.....	98
Şekil 12: Davalı	99
Şekil 13: Sanıkların Görev Niteliği	103
Şekil 14: Yargıtay Kararlarının Niteliği ve Temyiz Denetimi	106

GİRİŞ

Adli muhasebe, günümüz karmaşık finansal dünyasında finansal suçların tespiti ve adaletin sağlanması için önemli ve muhasebe ile hukuk biliminin kesiştiği bir disiplindir (Çeliker ve Aygün, 2018, s. 152). Finansal suiistimal, mali manipülasyon, yolsuzluk ve benzeri finansal suçlar hem iş dünyasında hem de toplumda önemli zararlara neden olabilmektedir. Bu suiistimler, ekonomik dengeleri altüst ederek finansal güveni sarsmakla kalmamakta aynı zamanda güvenilirlik ve şeffaflık temellerine dayanan bir iş ortamının zarar görmesine yol açmaktadır. Finansal suiistimler, şirketlerin büyüme potansiyelini kısıtlayarak finansal kaynakların etkin kullanımını engellemektedir ve finansal piyasalardaki güveni zedelemektedir. Bunun yanı sıra, toplumun genelinde yaygınlaşan bu suiistimler, gelir eşitsizliğini arttırabilmekte ve ekonomik adaletin bozulmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, finansal suiistimallerle mücadelede şeffaf yönetim modellerinin benimsenmesi, etkin denetim mekanizmalarının kurulması ve yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi gibi tedbirler finansal sistemlerin daha sağlıklı ve adil bir şekilde işlemesine yönelik önemli tedbirlere örnek olarak verilebilmektedir.

Finansal güveni sağlama stratejilerini belirlemede ve finansal suiistimallerle mücadelede adli muhasebe meslek mensuplarının etkili bir rol üstlenmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Adli muhasebecilik hem iş dünyasında hem de toplumun genelinde güveni tesis etmeye yönelik önemli bir araç olarak kullanılmalıdır. Meslek mensuplarının temel hedefi, hile ve yolsuzların tespiti edilmesi ve önlenmesi yoluyla finansal dürüstlüğü sağlamaktır. Adli muhasebe meslek mensupları amaçlarını gerçekleştirirken uzman tanıklık alanında hizmet sunmak için kapsamlı araştırma yöntemleri uygulamaktadır. Bununla birlikte, idari dava süreçlerine katılarak doğru bilgiyi ve gerçeği sunmayı amaçlamaktadır (Altınbay ve Kaya, 2022, s. 39). Adli muhasebecilik, finansal alanda bütünlüğü korumak ve suiistimalin önlenmesine odaklanan bir disiplindir. Bu meslek mensupları genellikle karmaşık finansal verileri analiz ederek potansiyel hilelerin belirlenmesi ve önlenmesi

konusunda uzmanlaşmışlardır. Adli muhasebe uygulamaları, dava destek, uzman tanıklık ve muhasebe incelenmesi ya da hile denetimi olmak üzere üç ayrı alanda faaliyet göstermektedir ve her biri büyük öneme sahiptir (Kızıl, Akman ve Yılmaz, 2019, s. 59). Bu süreçte, adli muhasebeciler, yargı süreçlerinde uzman tanıklık yaparak mahkemelere objektif (tarafsız) ve doğru bilgilerin sunulmasına önemli ölçüde katkıda bulunurlar. Bu bağlamda, adli muhasebe meslek mensupları, iş dünyasında ve toplumda finansal dürüstlüğün etkin bir biçimde korunmasına büyük bir katkıda bulunmaktadır. Özetle, adli muhasebeciler sahip oldukları uzmanlıkla, finansal suiistimallerin tespitine ve önlenmesine yönelik stratejilerde liderlik yaparak, iş dünyası ve toplum için güvenilir finansal sistemlerin oluşturulmasında önemli bir köprü vazifesi üstlenmektedirler.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde muhasebede hata kavramları, tanımları, nedenleri, türleri, özellikleri ve tespit yöntemleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde adli muhasebe kavramı, adli muhasebecilik mesleğinin tanımı, özellikleri ve tarihsel gelişimine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise Yargıtay kararlarındaki muhasebe hataları ve hileleri adli muhasebe kapsamında ele alınarak analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUHASEBEDE HATA VE HİLE

1.1. Muhasebede Hata Kavramı

Hata, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “yanlış; kasıtlı olmaksızın ve farkında olmadan yapılan yanlış, yanlışlık” şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2023). Borçlar Kanunu’na göre dar anlamda hata, “gerçeği bilmeme veya irade dışında yapılan yanlışlık ya da eksikliği” ifade eder. Geniş anlamda ise bilgisizliği içerir ve bu nedenle hata genellikle bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır (Eren, 2017, s. 457). Muhasebedeki hata, iş yoğunluğu, dikkatsizlik veya yanlış anlama gibi faktörlerden kaynaklanabilir. Böyle bir durum ile karşı karşıya kalındığında ise genellikle düzeltme kayıtlarıyla hatalı kayıtlar düzeltilmektedir.

Muhasebedeki hataların tespiti ve düzeltilmesi, şeffaf bir finansal raporlama sürecini güçlendirmek ve işletmenin mali durumu hakkında doğru bir görünüm sağlamak adına kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle işletmeler, muhasebedeki hata tespitini genellikle iç kontrol sistemleri aracılığıyla gerçekleştirmektedir. İç kontrol sistemleri, muhasebe kayıtlarını doğrulamak, muhasebe kayıtlarının uygunluğunu sağlamak ve bu kayıtlardaki potansiyel hataları önlemek amacıyla özel olarak tasarlanmıştır. İç kontrol sistemleri sadece hata tespitiyle sınırlı değildir, aynı zamanda işletmelerin operasyonel süreçlerini güçlendirmek ve finansal risklerini minimize etmek için de kritik rol oynamaktadırlar. Bu sistemlerin etkili bir şekilde çalışması, mali yönetimde sağlamlık ve güvenilirlik sağlayarak işletmelerin başarılarını sürdürmelerine katkıda bulunabilmektedir. Bu nedenle, işletmelerin iç kontrol sistemlerini düzenli olarak gözden geçirmesi ve gerektiğinde güncellemesi önemlidir. Ayrıca, muhasebedeki hata riskini en aza indirmek için düzenli iç ve dış denetimleri

gerçekleştirmenin, finansal süreçlerin doğruluğunu ve uygunluğunu güvence altına alabileceği düşünülmektedir.

1.2. Muhasebede Hata Nedenleri

Muhasebe kayıtlarının oluşturulması sürecinde yapılan hataların nedenleri çoğunlukla yanlış veri girişi, eksik belgeler, yanıltıcı finansal raporlama uygulamaları ve muhasebe standartlarına uyumsuzluk gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra, işletme içerisindeki kontrol eksiklikleri, karmaşık finansal işlemler ve de hızlı işlem hacimlerinin olduğu durumlarda muhasebe kayıtlarında hataların ortaya çıkması mümkün olabilmektedir. Muhasebe meslek mensuplarının yaptıkları muhasebe kayıtlarındaki doğruluk ve bütünlük, işletmenin iç ve dış paydaşlarına doğru bilgi sağlaması açısından önemlidir. Buna ek olarak muhasebe işlemleri, mali nitelikteki olayları objektif bir şekilde yansıtarak yönetim kararları, yatırımcı kararları ve yasal uyumluluk gibi alanlarda şeffaflık ve güvenilirlik sağlamakla sorumludur. Muhasebe bilgilerinin oluşturulma sürecinde meydana gelen bazı yanlış uygulamalar muhasebe bilgilerinin kalitesini ve kullanıcılar açısından güvenilirliği olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu tür durumlar çoğunlukla iki ana kategoriye ayrılır; muhasebedeki hatalar ve kasıtlı hileler. Eğer bu yanlış işlemlerde kasıt bulunmuyorsa hata, ancak kasıt unsuru var ise hile olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Arslan, 2020, s. 903; Özçelik vd., 2017, s. 198). Bu tür muhasebe hatalarının potansiyel etkilerinin fazla olabilmesi nedeniyle muhasebe kayıtları sırasında dikkatli olunması gerekmektedir. Muhasebe kayıtlarının doğruluğu güvence altına alınarak kayıtlar gerçekleştirilmelidir. İlâveten, karmaşık finansal işlemlerde dikkatli olunmalı ve hızlı işlem hacimlerini kontrol altına alabilmek amacıyla uygun teknolojik çözümler kullanılmalıdır. Bu önlemler, muhasebe bilgilerinin doğruluğunu ve bütünlüğünü sağlamak, şeffaflığını arttırmak ve hataların önüne geçilebilmesini sağlamak adına önemlidir. Muhasebe hatalarının ortaya çıkmasında en temel nedenler arasında dikkatsizlik, bilgisizlik, ihmalkarlık ve düzensizlik yer almaktadır (Çekmen, 2022, s. 4).

1.2.1. Dikkatsizlik

Muhasebeye ait işlemlerin ve olayların gerçekleştirilmesinde, yeterli mesleki bilgiye sahip olmanın ötesinde, işe ve göreve gerekli özeni göstermek de önemlidir. Dikkatsizlik, unutkanlık, ilgisizlik ve ihmal ile yapılan muhasebe işlemleri, muhasebede düzensizliklere ve hatalara yol açabilir (Akkılıç, 2015, s. 34). Bu durumlar, muhasebe meslek mensuplarının dikkat yetersizliği veya bilgi eksiliği sebebiyle finansal bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini etkileyebilmektedir. Yapılan bu tür dikkatsizliklerin finansal kayıt ve raporlama süreçlerinde gerçekleşmesi durumunda, işletmeye ait gerçek mali durum yanlış anlaşılabilmekte ve diğer işletmelere karşı olan güvenilirlik de zedelenmektedir. Muhasebede hataların meydana gelmesine yol açan bu tür ihmal ve dikkatsizlikler, çoğunlukla ay sonlarına doğru düzenlenen mizanlar ve hatalardan etkilenen üçüncü tarafların uyarıları ile gün yüzüne çıkmaktadır. Diğer taraftan, sağlıklı ve kontrol altında işleyen muhasebe süreçlerine sahip olan işletmelerde ise bu tür ihmallerin ve dikkatsizliklerin neden olduğu hatalar kısa süre içerisinde fark edilmektedir (Kirik, 2007, s. 40). Ancak, işletmenin dikkatsizlik sonucu beyan ettiği kayıtlar vergi beyanları, denetimler ve diğer finansal süreçlerle işletmenin yasal ve mali açıdan riskli konuma düşmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, muhasebedeki dikkatsizliklere karşı mücadele etmek amacıyla titizlik ve doğruluk ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalabilmek önemlidir.

1.2.2. Bilgisizlik

Bilgisizlik; muhasebe departmanında görev alan meslek mensubunun muhasebe kavramı, ilke ve esaslarıyla ilgili yasal düzenlemeler, işletmenin muhasebe sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması olarak ifade edilebilmektedir. Meslek mensubu, muhasebe işlemlerini başarıyla gerçekleştirmek ve gerçek sonuçlara ulaşmak için gerekli olan tüm kanunları, ilkeleri, kavramları ve bilgileri doğru bir şekilde öğrenmelidir ve uygulamalıdır. Bu temel unsurları bilmeyen veya bilse de yanlış yerlerde uygulayan bir muhasebe meslek mensubu, muhasebede çeşitli düzensizliklere neden olabilmektedir (Koca, 2010, s. 36). Bu bağlamda, muhasebe departmanındaki çalışanın yeterli bilgiye sahip olmaması nedeniyle muhasebede

hataların yaşanabilmesi mümkün olacaktır. Bunun sonucunda, eksik bilgi durumu, finansal raporlama süreçlerinde hatalar ve yanlışlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, işletmenin mali durumunun doğru bir şekilde değerlendirilememesine ve yönetim kararlarının etkili bir biçimde alınamamasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla, muhasebe meslek mensubunun sürekli olarak güncel bilgiye ulaşabilmesi ve bilgi eksikliğini gidermesi, işletmenin finansal yönetimi açısından kritik bir öneme sahiptir (Çekmen, 2022, s. 14).

1.2.3. İhmalkarlık ve Düzensizlik

Muhasebe, işletmelerin finansal durumlarını doğru bir şekilde kayıt altına almayı ve bu verileri analiz etmeyi amaçlayan bir disiplindir. Ancak, muhasebede oluşan hatalar, sıklıkla ihmalkarlık ve düzensizlik gibi unsurlarla bağdaştırılabilir. Bu çerçevede, bir muhasebe meslek mensubunun en belirgin özelliklerinden biri, dikkat ve özen gerektiren bir yaklaşıma sahip olmasıdır (Bayraklı, Erkan ve Elitaş, 2012, s. 21). Bu açıdan bakıldığında, muhasebe meslek mensuplarının görevlerini yerine getirirken göstermeleri gereken dikkat ve özen, finansal süreçlerdeki doğruluk ve güvenilirliği arttırmada temel bir unsurdur.

Özellikle muhasebe meslek mensupları finansal kayıtların tutulması, mizanların düzenlenmesi ve raporların hazırlanması gibi görevlerini yerine getirirken titizlikle hareket etmelidir. İhmalkarlık, bu süreçlerde gereken özenin gösterilmemesi durumunda ortaya çıkabilir. Aynı şekilde, düzensizlik ise muhasebe kayıtlarının sistematik bir şekilde tutulmamasından kaynaklanabilmektedir. Bu mesleki özellikleri taşımayan muhasebe meslek mensupları, finansal süreçlerde hatalara zemin hazırlayarak işletmenin mali durumunun doğru bir şekilde değerlendirilmesinin engellenmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, muhasebe meslek mensuplarının sadece bilgi ve tecrübe sahibi olmaları değil, aynı zamanda gösterdikleri dikkat ve özenle iş süreçlerini etkili bir şekilde yönetmeleri de büyük önem taşımaktadır.

1.3. Muhasebede Hata Türleri

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte muhasebedeki işlemler de elektronik ortamlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bunun sonucunda muhasebedeki hatalar önemli ölçüde azalmış, hatta bazıları tamamen ortadan kalkmıştır. Fakat yine de muhasebede birden fazla sebepten kaynaklı olarak hatalar yaşanmaktadır. Muhasebedeki hata çeşitleri beş ana başlık altında incelenmektedir, bunlar matematiksel hatalar, kayıt hataları, nakil hataları, unutma ve tekrarlama hataları ile bilanço hataları olarak sıralanabilir.

1.3.1. Matematiksel Hatalar

Muhasebe sistemine özgü olarak gerçekleştirilen hesaplama işlemlerindeki hatalar, genellikle bakiyelerin hesaplanması sırasında olan toplama veya çıkarma hataları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer tanıma göre matematik hataları, işletmenin muhasebe süreçlerinde kaydetmek ve saklamak için kullanılan defterlerde ve diğer ticari belgelerde meydana gelen, genellikle toplama, çıkarma, çarpma, bölme gibi matematiksel dört işlemlerden kaynaklanan hatalardır (C. Demir ve Yıldız, 2022, s. 97).

Fatura girişi esnasında ek belgelerin toplamalarında ortaya çıkan matematiksel hatalar genellikle reeskont, faiz, karşılık gibi hesapların dahil olduğu muhasebe dışı işlemlerden kaynaklanmaktadır. Bu tür hatalar, finansal işlemlerin doğru bir şekilde kaydedilmesini engelleyebilir ve işletmenin finansal durumu hakkında yanıltıcı bilgiler sunabilir. İşletmelerin bu tür matematiksel hataları en aza indirmek için dikkatli bir şekilde muhasebe süreçlerini yönetmeleri ve düzenli denetimler gerçekleştirmeleri önemlidir (Erol, 2008, s. 231). Bu tür hataların tespiti, çift yanlı kayıt sistemi yardımıyla mümkün olabildiği gibi doğrudan belgeler üzerinden gerçekleştirilecek aritmetik inceleme ile de açığa çıkarılabilmektedir (Irmak, Arslan Kurnaz, Çağlayan ve Bal, 2002, s. 33). Muhasebe kayıtlarının doğruluğunu sağlamak, finansal durumu net bir şekilde anlamak ve olası hataları önceden tespit etmek adına kritik bir öneme sahiptir.

1.3.2. Kayıt Hataları

Muhasebedeki kayıt hataları muhasebe verilerinin sistemli bir şekilde kaydedildiği süreçlerde meydana gelmektedir ve bu süreçte ortaya çıkan rakam ve hesap yanlışlıklarını ifade etmektedir. Bu hatalar üç başlık altında toplanmaktadır; rakam hataları, hesap hataları, borç ve alacağın karıştırılması (Bayraklı ve diğerleri, 2012, s. 26).

1.3.2.1. Rakam Hataları

Rakam hataları, muhasebe kayıtları esnasında muhasebe belgelerindeki sayıların veya rakamların dikkatsizlik veya başka nedenlerle yanlış girilmesi olarak ifade edilebilmektedir. Bu tür hatalar, muhasebe kaydında kullanılan hesaplara yanlış kayıt yapılmasından ziyade sadece kayıt tutarının yanlış girilmesinden kaynaklanmaktadır (Çekmen, 2022, s. 8).

1.3.2.2. Hesap Hataları

Muhasebedeki olayların ve işlemlerin doğru bir şekilde anlaşılamadığı, vergi kanunları ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin yeterince bilinmediği durumlarda, deftere kaydedilecek işlemlerin ilgili hesap yerine başka bir hesaba yanlışlıkla yazılması durumunda ortaya çıkabilmektedir (Çekmen, 2022, s. 8).

1.3.2.3. Borç ve Alacağın Karıştırılması

Borç ve alacağın karıştırılması, muhasebe meslek mensubunun muhasebe disiplindeki hesap kavramının işleyişine hakim olmamasından kaynaklanmaktadır. Yevmiye defteri (günlük defter) kayıtları ile muhasebeleştirilecek olayların ve işlemlerin kayıtları sırasında, kullanılması gereken hesapların borç ve alacak taraflarının karıştırılması yoluyla gerçekleşmektedir (Çekmen, 2022, s. 9).

1.3.3. Nakil Hataları

Nakil hataları muhasebe meslek mensuplarının yevmiye defterlerine (günlük defterlere) kaydettiği işlemlerin defteri kebirlere (büyük defterlere) aktarılması sırasında ortaya çıkmaktadır. Nakil hatalarının başlıcaları şunlardır; bir rakamın yanlış şekilde aktarılması, doğru bir rakamın yanlış bir hesaba nakledilmesi, bir hesabın borcuna yazılması gerekenin bir rakamın aynı hesabın alacağına kaydedilmesi, yevmiye defterinden büyük deftere nakil sırasında bir rakamın iki kez geçirilmesi, bir rakamın yevmiyeden büyük deftere aktarılmasının unutulmasıdır (Kaymak, 1996, s. 80). Günümüzde bilgisayar tabanlı muhasebe programlarıyla yapılan veri girişi, mali tabloların ve yardımcı defterlerin düzenlenmesini kolaylaştırmıştır ve bu tür hataların önlenmesine yardımcı olmaktadır (Çekmen, 2022, s. 10).

1.3.4. Unutma ve Tekrarlama Hataları

Muhasebede unutma hatası, kayda alınması gereken belgelerin işlenmesi esnasında göz ardı edilmesi veya yanlış döneme kaydedilmesiyle ortaya çıkan bir hata türüdür. İlâveten bu tür hatalar, muhasebe defterlerinde ve finansal raporlarda yanıltıcı bilgilere yol açmaktadır. Muhasebe kayıtları gerçekleştirilirken ilgili işlemlere konu olan belgelerin unutulması, unutma hatası olarak ifade edilmektedir. Birbiriyle ilişkili birden fazla dönemi kapsayan işlemlerin ve kayıtların, yanlışlıkla sadece tek bir döneme ait gibi kaydedilmesi unutma hatası olarak nitelendirilmektedir. Tekrarlama hataları, bir işlemin birden fazla kez kaydedilmesiyle oluşur. Mükerrer kayıtların tek olması halinde tek bir ters kayıt yapılarak mükerrerlik giderilir. Muhasebe kayıtlarında, kayıtlara esas teşkil eden belgenin yanında benzer belgeler varsa ve bu benzer belgelere dayanılarak mükerrer kayıt yapılması acemilik ve dikkatsizliğe dayanmaktadır. Örneğin ön faturaya dayanılarak bir kayıt yapılması ve asıl fatura oluştuğunda başka bir kayıt yapılması mükerrer kayıt hatası oluşturur (Çekmen, 2022, s. 10).

1.3.5. Bilanço Hataları

Bilanço, tek düzen muhasebe sistemi uygulama genel tebliğinde “bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıklarını, borçlarını ve öz kaynaklarını gösteren finansal tablo” olarak ifade edilmiştir. Bilanço, muhasebe kayıtlarının bir özetini sunmaktadır ve şirketin finansal durumunu anlatmak için kullanılmaktadır. Muhasebedeki bilanço hataları nedeniyle, aktif ve pasif karakterli hesaplar yanlış esaslara göre değerlendirilebilmektedir (Erol, 2008, s. 231).

Bilanço hatalarını değerlendirme hataları ve hesapların birleştirilmesi şeklinde gruplandırmak mümkündür (Irmak ve diğerleri, 2002, s. 38). Muhasebedeki değerlendirme hataları, işletmelerin aktiflerinde ve pasiflerinde yer alan kıymetlerin değerlendirilmesi ve amortisman ayrılması sırasında yasal mevzuatın göz ardı edilmesiyle ortaya çıkan hatalardır. Bu hatalar genellikle aktiflerin, pasiflerin, gelirlerin ve giderlerin muhasebeleştirilme aşamalarında ortaya çıkar. Bu tür işlemlerin, dönem sonlarında gerçekleştirilmemesi veya hatalı şekilde yapılması durumunda, işletmeye ait bilançonun gerçek finansal durumunu yansıtmayacaktır .

İşletmelerin muhasebe kayıtlarını Tek Düzen Hesap Planı’na uygun olarak ayrı ayrı hesaplar altında izlemesi gerektiği halde, sadece tek bir hesap altında izlemesi veya hesapları birbirine takas etmesi sonucunda meydana gelen hatalar hesapların birleştirilmesi hataları olarak ifade edilmektedir (Okay, 2011, s. 45). İlgili muhasebe işleminin Tek Düzen Hesap Plan’ında yer alan “120 Alıcılar, 121 Alacak Senetleri, 131 Ortaklardan Alacaklar, 320 Satıcılar, 321 Borç Senetleri ve 331 Ortaklara Borçlar” hesaplarına kaydedilmesi ve izlenmesi gerektiği durumlarda, sadece tek bir hesap üzerinden izlenmesi hesapların birleştirilmesi hatasına örnek olarak verilebilmektedir.

1.4. Muhasebede Hile Kavramı

Uluslararası Suiistimal İnceleme Uzmanları Birliği (Association of Certified Fraud Examiners - ACFE)’ne göre mesleki hile; resmi olarak, işveren kuruluşunun kaynaklarını veya varlıklarını kasıtlı olarak kullanarak mesleğini kişisel zenginleşme kastıyla istismar etmesi olarak tanımlanmaktadır (ACFE, 2022a, s. 6). Hile kavramının İngilizce’deki karşılığı “fraud” kelimesidir ve kökeni “fraus” kelimesidir. Bu kelime,

hasar, yanlış yapma ve aldatma gibi kavramları ifade etmek için kullanılmaktadır (Aslanzade, 2017, s. 62). Bir başka ifadeyle, muhasebede hile; finansal bilgilerin sunumunun objektif ve doğru olması gereken bir süreçte, bilinçli olarak yanıltıcı uygulamaların gerçekleştirilmesini ifade eden bir kavramdır. Muhasebede hileyi diğer hata türlerinden ayıran en temel özellik ise, kasıtlı ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmesidir.

Algılanan dolandırıcılık fırsatları, zayıf bir yönetim kurulu, yetersiz iç kontrol önlemleri veya dolandırıcılık faaliyetleri karmaşık işlemler veya ilişkilendirilmiş taraflarla gizleme kapasitesi gibi unsurları içerebilir (C. Albrecht, Turnbull, Zhang ve Skousen, 2010, s. 260). Hileyi hatadan en temel unsur olan “kasıt” unsurunun bulunması, işletmenin iç ve dış paydaşlarına karşı tedbirli olması gerektiğini belirtir. Hilelerin tespiti genellikle zorlu bir süreçtir. Hilenin gerçekleşmesinden sonra gizleme işlemi yaygın olarak tespit edilmesi zor ve bazen de imkânsız hale gelebilir. Bundan dolayı, hile sonucu ortaya çıkabilecek zararı önlemek için, odak noktasını hilenin tespit edilmesinden ziyade gerçekleşmesini engellemek daha etkili, pratik ve maliyet açısından daha avantajlı olacaktır (Güvenç, 2009, s. 33). Bu noktada önlemleri daha ayrıntılı bir şekilde inceleyerek, şirket güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini arttırabilecek şekilde adımlar atılması gerekmektedir.

1.4.1. Hilenin Özellikleri

Muhasebedeki hileli işlemlerin özellikleri, finansal bilgilerin yanıltılması amacıyla kullanılan çeşitli manipülasyon ve sahtecilik yöntemlerini içeren ciddi bir konudur. Dolayısıyla hileli işlemlerin birden fazla nedenleri olsa da temel sebepleri; çalışanların paraya olan ihtiyaçları, işteki hayal kırıklıkları, tüm çalışanların hile yaptığına inanılması, sisteme karşı meydan okunması, zayıf iç denetimin olması, yapılan hilenin tespit edilemeyeceğini ve yakalanması durumunda bile hukuki sürecin başlatılma olasılığının düşük olması şeklinde sıralanabilir (Moeller, 2004, s. 218). Bu nedenle çalışanlar, yakaladıkları fırsatları kendilerince haklı sebepler göstererek hile yapmaktadırlar. Hileli işlemlerin yaygın özellikleri ve nedenleri incelendiğinde,

1.4.2. Hile Üçgeni

Hile üçgeni terimi, Amerikalı bir penolog, sosyolog ve kriminolog olan Dr. Donald R. Cressey tarafından 1953 yılında ortaya atılmıştır. Cressey, bu terimi “Başkalarının Parası: Zimmete Para Geçirmenin Sosyal Psikolojik Çalışması¹” adlı tez çalışmasında, suçlu davranışları üzerine araştırmalarına dayanmaktadır ve “hile üçgeni” kavramını ilk kez kullanarak finansal suçlarda güvenin nasıl ihlal edildiğini açıklamaya çalışmıştır. Bu çerçevede, Cressey, 1940’ların sonlarında Orta Batı’daki hapishanelerdeki yöneticiler dahil olmak üzere, zimmetine para geçiren 200 mahkumla görüşmüştür. Görüşme sonucunda ise, büyük çoğunluğunun mali yükümlülüklerini yerine getirmek üzere dolandırıcılık yaptıklarını tespit etmiştir (Wells, 2001). Bu araştırma, suç işleyenlerin eylemlerini yönlendiren nedenleri ve suç işlemenin derinliklerini anlamak bakımından önemlidir. Araştırmanın bulguları, finansal suçların önlenmesi ve suçla mücadele stratejilerinin geliştirilmesi için değerli bir rehberlik sağlamıştır.

Hile üçgeni, 2002 yılında yayınlanan 99 sayılı Denetim Standartları Beyanı’na² göre, hileli finansal raporlamanın oluşmasında çoğunlukla üç temel durum söz konusudur:

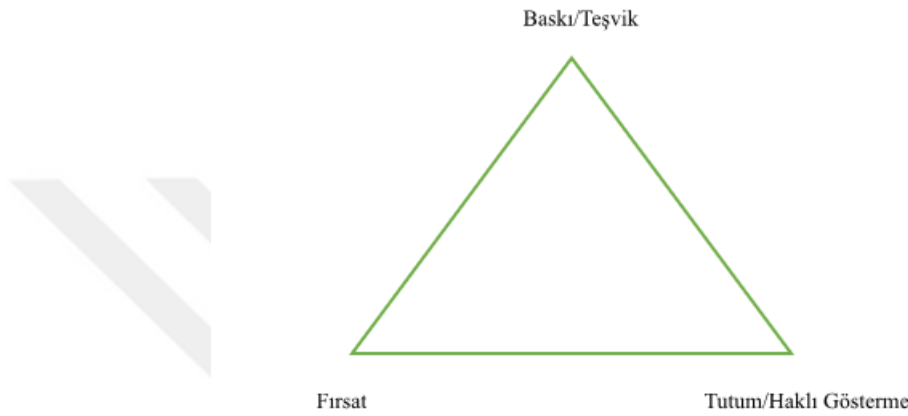
- 1) Dolandırıcılığı işlemeye teşvik eden **baskı veya zorlama**,
- 2) Dolandırıcılığı gerçekleştirmek için bir fırsat,
- 3) Devamsızlığı veya dolandırıcılığı haklı gösterecek bir **tutum veya rasyonalizasyon**.

Bu üç temel koşul içinde, kurumsal yöneltimle ilgili çeşitli faktörler de dahil olmak üzere; dolandırıcılığın birçok spesifik uyarı işareti bulunmaktadır (Gramling ve Myers, 2003, s. 1). Joseph T. Wells, 2001 yılında Dr. Donald R. Cressey’in çalışmasından esinlenerek Hile Üçgeni teorisini hile ve denetim açısından değerlendirmiştir. Zamanla, Cressey’in hipotezi, geniş çapta bilinen “Hile Üçgeni”

¹ Donald Cressey’in 1953 yılında yayınlamış olduğu çalışmasının orijinal adı “Other People’s Money: A Study in the Social Psychology of Embezzlement” adlı çalışmasıdır.

² Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü’nün (AICPA) Denetim Standartları Kurulu tarafından Ekim 2002’de yayınlanan bir denetim bildirimidir. Orijinal adı “Statement on Auditing Standards No. 99: Consideration of Fraud” olan bu bildirim genellikle kısaltılarak SAS 99 olarak anılır.

haline gelmiştir, ki bu Şekil 2’de gösterilmiştir. Hile üçgeninin ilk yönü, hileli faaliyeti gerçekleştirmek için bir baskı veya güdüyü temsil ederken, ikinci yönü algılanan bir fırsatı, üçüncü yönü ise rasyonalizasyonu temsil etmektedir. Bu durumda, Wells’in terimi olan “Hile Üçgeni” zamanla kabul görmüş ve yaygınlaşmıştır (Wells, 2018, s. 5).

Şekil 2: Hile Üçgeni

Kaynak: Joseph T Wells, *International Fraud Handbook* (1st ed.). John Wiley & Sons 2018, s. 5.

Hile üçgeninin ilk unsuru, suç işlemeye yönlendiren baskı veya teşviki temsil eder. Hileye başvurmayı teşvik eden **baskı** unsuru, maddi veya maddi olmayan birçok farklı nedenlerden kaynaklanabilir. Finansal ve kişisel baskılar, beraberindeki beklentilerle birlikte suç eğilimini artırır. Çalışanların üzerinde oluşan baskı kaynaklı maddi zorluklar, bağımlılık gibi kişisel sorunlardan veya iş ortamı ile ilgili nedenlerden kaynaklanabilir. Yönetim ya da diğer çalışanlar kendilerini hile yapmaları için teşvik edilmiş ya da baskı altında bulabilirler (Sujeewa, Mohd, Khatibi ve Azam, 2020, s. 18). Bu baskılar, kişilerin etik olmayan veya yasa dışı davranışlara başvurmasını özendirir. Baskının yoğunluğu ve devamlılığı bazı durumlarda insanları sınırların ötesine iterek etik olmayan davranışlara yönlendirebilir. Baskı, hilenin başlangıç noktası olarak tanımlansa da her baskı altındaki çalışanın hile yapacağı sonucuna varılmaz (Gbegi ve Adebisi, 2013, s. 132). Çalışanların iş yerindeki davranışlarını etkileyen önemli bir faktör, yoğun baskı altında olduklarında nasıl tepki verdikleridir. Bu bağlamda, çalışanlar, yoğun baskı altında olduklarında

işlerini koruma iç güdüsüyle hareket edebilir ve bu durumda hileye yönelme eğiliminde olabilirler. Ancak, baskı altındaki çalışanların çoğu, etik değerlere bağlı kalmayı tercih eder ve hileye başvurmaktan kaçınırlar. SAS No. 99³'a göre, baskıyı tanımlayan dört koşul bulunmaktadır: finansal istikrar, finansal hedefler, çalışanın mali ihtiyaçları ve dış baskılar (Noble, 2019, s. 123). Bu koşullar, muhasebe hilelerini teşvik edecek durumların belirlenmesi açısından değerli ipuçları sağlamaktadır.

Fırsat, hile üçgenindeki diğer bir unsuru temsil eder ve işletme personelinin yaşadığı baskının etkisiyle hile yapma fırsatını bulması olarak açıklanabilir. Hileye başvuranlar, faaliyetlerinin tespit edilmemesini istediklerinden, fırsat, hileye başvurulurken fark edilmeme yeteneğini ifade eder. Bu sebeple, kendilerini yakalanmayacaklarına ikna etmek zorunda kalırlar (Vargün ve Kılınçaslan, 2019, s. 13). Muhasebedeki hilelerin gerçekleşmesinde kritik bir faktör olan fırsat, diğer unsurların etkili olabilmesi için uygun bir ortam sağlamaktadır. Cressey'e göre güven ihlali işlemek için algılanan fırsatın iki temel unsuru bulunmaktadır: genel bilgi ve teknik beceri. Genel bilgi, çalışanın güven pozisyonunun ihlal edilebileceğine dair bilincidir. Teknik beceriler ise ihlali gerçekleştirmek için gerekli olan yetenekleri ifade eder ve genellikle, çalışanların pozisyonlarını elde etmek ve sürdürmek için gereken yeteneklerle benzerlik gösterir (Sujeewa, Mohd, Khatibi ve Azam, 2020, s. 19). Fırsat, hile üçgeninin en kritik unsurudur ve işletmelerdeki hilelerin gerçekleşmesinde belirleyici bir rol oynar. Kişiler üzerinde yoğun bir baskı olsa bile, hile, fırsat bulunmadığı takdirde gerçekleşemez. Dolandırıcılık yapma fırsatı, genellikle yetersiz iç kontroller, onaylar, erişim kontrolleri ve gözden geçirmelerin olduğu durumlarda belirir (Murdock, 2008, s. 81). Dolayısıyla, işletme içindeki veya dışındaki faktörler, hile için bir fırsat ortaya çıktığında meydana gelir. Yönetim dolandırıcılığına zemin hazırlayan etkenler arasında, güçsüz bir yönetim kurulu, yetersiz iç kontrol önlemleri, eksik denetim mekanizmaları, yönetimde güvensizlik, ahlaki çöküntü veya yetersiz yasal düzenlemeler gibi faktörler yer alır (Albrecht, Albrecht ve Albrecht, 2008, s. 3).

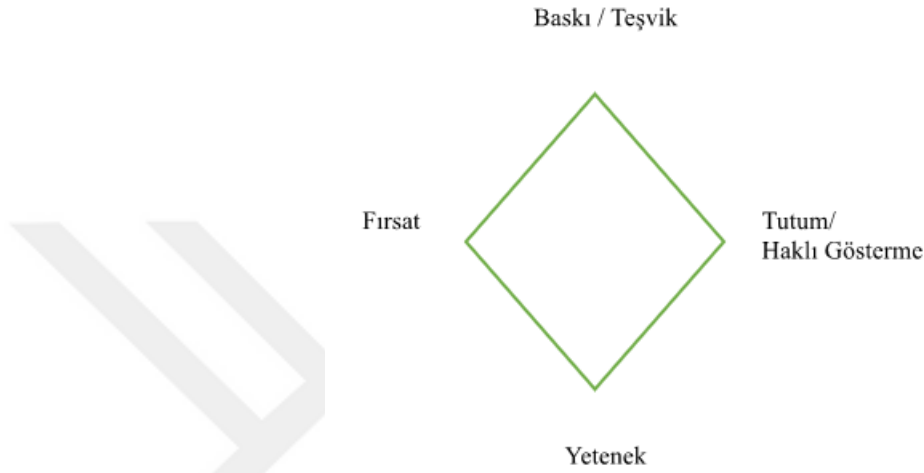
³ Amerikan Sertifikalı Mali Müşavirler Enstitüsü'nün (AICPA) Denetim Standartları kurulu tarafından Denetim Standartları No. 99: Finansal Tablo Denetiminde Sahtekarlığın Göz Önünde Bulundurulması [Statement on Auditing Standards No. 99 Consideration of Fraud (SAS 99)] olarak Ekim 2002'de yayımlanan denetim açıklamasıdır.

Hile üçgeninin son unsuru, muhasebe hilesinde sıklıkla karşılaşılan bir olgu olan **haklı göstermeyi** ifade eder. Bu kavram, suçluların muhasebe kayıtlarını manipüle ederek gerçek durumu yanıltıcı bir şekilde temsil etmelerini meşrulaştırma amacıyla kullandıkları psikolojik bir mekanizmadır. Dolayısıyla, bireyin dolandırma eylemi sonrasında oluşan olumsuz duygulardan kaçınmak için kullandığı mekanizmanın rasyonelleştirme olduğunu iddia edilir. Bu noktada birey, sorumluluğu kolayca bir otorite figüre yükleyerek, eylemlerinden dolayı sorumluluğu üstlenmekten kaçınabilir. Bu taktik, suçu başkasına atarak suçluluk duygusundan kaçınmaya hizmet eder (Murphy ve Dacin, 2011, s. 608). Diğer yandan bu mekanizma, suçluların vicdanlarını rahatlatmalarını ve suç işlemeye devam etmelerini desteklemektedir. Suçlular, haklı gösterme yoluyla eylemlerini kendilerine ve diğerlerine mantıklı ve kabul edilebilir bir şekilde açıklamaya çalışarak, suç işleyenlerin eylemlerini genellikle iç ve dış paydaşlara karşı açıklanabilir ve kabul edilebilir bir şekilde gerekçelendirme amacı taşıyan bir kavramı benimserler. Haklı gösterme örnekleri arasında, ‘Onlar bana borçlu, daha fazlasını hak ediyorum’, ‘Sadece borç alıyorum ve daha sonra geri vereceğim’, ‘Kimse bunun farkına varmaz, bunu şirket tolere edebilir’, ‘Herkes yapıyor, kimseye zarar vermiyorum’ gibi kişisel bahaneler yer alır (Buckhoff, 2001, ss. 72-73). Bu tür haklı göstermeler, suçluların vicdanlarını rahatlatmaları ve hileli davranışlara devam etmelerine olanak tanır. Sonuç olarak, haklı gösterme dolandırıcılığın devamını sağlayan güçlü bir psikolojik mekanizma olarak karşımıza çıkar.

1.4.3. Hile Karosu

Hile karosu veya bir diğer adıyla hile elması modeli, dolandırıcılığı anlamak ve önlemek için kullanılan bir araçtır. Şekil 3’te gösterilen hile elması modeli, hile üçgeninin genişletilmiş bir versiyonudur ve dolandırıcılığı daha iyi anlamak ve önlemek için ek bir unsur içermektedir. David T. Wolfe ve Dana R. Hermanson tarafından 2004 yılında geliştirilen bu model; baskı, fırsat, haklı gösterme ve yetenek olmak üzere dört bileşenden oluşmaktadır. Diğer üç unsur mevcut olsa bile dolandırıcılığın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinde büyük rol oynayan kişisel

özellikleri ve yetenekleridir. Fırsat dolandırıcılığın kapısını açar, baskı ve haklı gösterme kişiyi o kapıya iter. Ancak, kişinin açık kapıyı bir fırsat olarak tanıyıp, yalnızca bir kez değil, defalarca o kapıdan geçme yeteneğine sahip olması gerekir (Wolfe ve Hermanson, 2004a, s. 38).

Şekil 3: Hile Elması

Kaynak: David T. Wolfe & Dana T Hermanson, *The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud*. The CPA Journal, 2004. s. 34-42.

Bu modelin en önemli katkılarından biri, yetenek unsurunun dolandırıcılık risk değerlendirmelerinde dikkate alınmasını sağlamasıdır (Dorminey, Fleming, Kranacher ve Riley, 2010, s. 20). Yetenek, hile yapabilmek için önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolandırıcılığın karmaşıklığı arttıkça, tespit edilmesi de zorlaşmaktadır. Hile elmasındaki yetenek unsuru, bir dolandırıcılığı planlayıp gerçekleştirme kapasitesini ifade eder ve dolandırıcılık stratejisini belirlemede kritik bir rol oynar. Dolandırıcılık yapabilmek için beş önemli özellik bulunmaktadır (Wolfe ve Hermanson, 2004, s. 39-40):

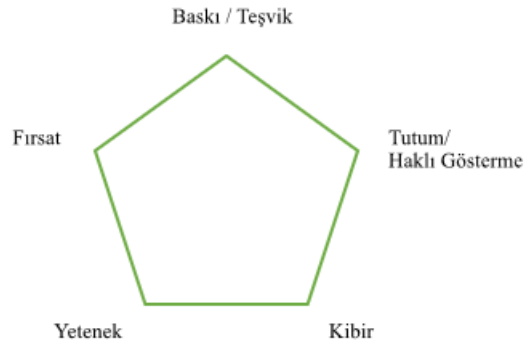
1. Kişinin örgüt içindeki pozisyonu veya işlevi,
2. Dolandırıcılık için iç kontrol zayıflıklarını anlayacak ve bunlardan yararlanacak doğru kişi,
3. Doğru kişinin kendine güveni yüksek ve yakalanırsa kolayca kurtulabileceğine inanması,

4. Başarılı bir dolandırıcı, başkalarını dolandırıcılık yapmaya veya gizlemeye zorlayabilir,
5. Başarılı bir dolandırıcı etkili ve tutarlı bir şekilde yalan söyleyebilir.

Bu özellikler, dolandırıcılık eyleminin karmaşıklığını ve dolandırıcının başarılı olma şansını belirleyen önemli faktörlerdir. Hile üçgeni güçlü bir kavramsal araç olmasına rağmen, temel açgözlülük ve hırs, algılanan adaletsizliklerin bedelini kuruma ödetme arzusu ya da bazı beyaz yaka suçlularının sergilediği ‘yapabilirsen beni yakala’ tutumu gibi başka faktörler de vardır ve bu kişilik özellikleri hile üçgeni kapsamında açıklanamamaktadır (Ramamoorti, 2008, s. 526). Dolayısıyla, hile elması modeli, dolandırıcılığın karmaşıklığını anlamada ve önlemede daha kapsamlı bir yaklaşım sunarak organizasyonlara önemli avantajlar sağlar.

1.4.4. Hile Beşgeni

Hile beşgeni modeli, dolandırıcılığın psikolojik ve organizasyonel dinamiklerini derinlemesine inceleyerek, finansal sahtekarlıkla mücadelede önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Dolandırıcılığı daha etkili bir şekilde önlemek için geliştirilmiş bu model, hile üçgeni ve hile elmasının genişletilmiş versiyonu olarak ek unsurlar içerir. Hile üçgeni modeli Cressey (1953) tarafından yapılan hile eylemi araştırmalarıyla geliştirilmiştir. Hile beşgeni (Pentagon) modeli ise, Marks (2014a) tarafından ABD’deki Crowe Horwath muhasebe ve danışmanlık şirketinde geliştirilmiştir (Susilo, Masitoh ve Suhendro, 2021, s. 37). Şekil 4’te gösterilen hile beşgeni, baskı, fırsat, haklı gösterme, yetenek ve kibir olmak üzere beş bileşenden oluşur. Bu teori, dolandırıcılık üçgenine yetkinlik ve kibir ekler. Dolandırıcılığın gerçekleşmesi için dolandırıcıların yetkinlik ve kibire sahip olmalarının gerektiğini açıklar. Teori, dolandırıcıların fırsatı görmeleri ve motivasyona sahip olmaları (baskı/teşvik) ile dolandırıcılığı işlemeleri için yeterli yetkinlik ve kibirin olması gerektiğini belirtir. Bu teoriye göre, dolandırıcılar kibirli ise, dolandırıcılığın tespit edilemeyeceğini ve dolayısıyla dolandırıcılığın yapabileceğini varsaymaktadır (Nanda, Zenita ve Salmiah, 2019, s. 107).

Şekil 4: Hile Beşgeni

Kaynak: Jonathan T Marks, *Playing Offense in a High-Risk Environment A Sophisticated Approach to Fighting Fraud*. Crowe Horwath, 2014. s.1–14.

Dolandırıcıların bu tür fırsatları fark edebilmesi ve etkili dolandırıcılık stratejileri uygulayabilmesi için gerekli yeteneklere sahip olması gerekir. Bu yetenekler, dolandırıcılığı yapma eğilimlerini tetikleyen ve fırsatları değerlendirmeye iten bir unsur olarak ortaya çıkar (Christian, Basri ve Arafah, 2019a, s. 75). Bununla birlikte, dolandırıcıların kibirli olmaları durumunda, dolandırıcılığın fark edilemeyeceğini varsayarak bunu gerçekleştirebileceklerine inandıkları vurgulanmaktadır. Bu teori, kibirli dolandırıcıların dolandırıcılığı yapma olasılığını artırdığına dikkat çeker. Bu bileşenler, dolandırıcılığın farklı yönlerini kapsayarak finansal dolandırıcılığın karmaşıklığını anlamak için önemli bir çerçeve sunar.

1.4.5. Hile Grupları

Muhasebede hile grupları, bir işletmenin mali yapısını hedef alarak sistematik ve organize bir şekilde hileli faaliyetler yürüten, benzer motivasyonlara sahip bireylerden oluşan topluluk olarak tanımlanır. Bu gruplar, genellikle mali tabloların manipülasyonu, varlıkların zimmete geçirilmesi veya yanlış beyanların verilmesi gibi yasa dışı işlemleri gerçekleştirmek amacıyla iç kontrol zayıflıklarını, bilgi asimetrisini ve yönetsel boşlukları kullanırlar. Özellikle büyük muhasebe skandallarında hile gruplarının varlığı, bu tür yasa dışı faaliyetlerin ne derece planlı ve organize olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, muhasebede ortaya çıkan

farklı hile türleri, genellikle bu hile gruplarının eylemleriyle ilişkilendirebilir ve bu türler Tablo 1’de ayrıntılı olarak sunulmuştur (Christian ve diğerleri, 2019a, s. 11).

Tablo 1: Dolandırıcılık Çeşitleri

Dolandırıcılık	Mağdur	Fail	Açıklama
Çalışan Tarafından Hırsızlık	İşverenler	Çalışanlar	Çalışanların işverenlerinden hırsızlık yapması.
Yönetimsel Dolandırıcılık	Hissedarlar, Kredi verenler, vb.	Üst Yönetim	Üst yönetimin finansal bilgileri yanlış beyan etmesi.
Yatırım Tuzakları	Yatırımcılar	Bireyler	Yatırımcıların sahte yatırımlarla kandırılması.
Satıcı Dolandırıcılığı	Mal veya hizmet alanlar	Tedarikçiler	Tedarikçilerin aşırı fiyatlandırması veya mal/hizmet sağlama durumu.
Müşteri Dolandırıcılığı	Mal veya hizmet sağlayanlar	Müşteriler	Müşterilerin hileli yollarla ürün veya hizmet elde etmesi.

Kaynak: Natalis Christian, Yuswar Zainul Basri & Willy Arafah, *Analysis of Fraud Triangle, Fraud Diamond and Fraud Pentagon Theory to Detecting Corporate Fraud in Indonesia*. The International Journal of Business Management and Technology, 2019 s. 73–78.

Bu tablo, hile gruplarının hangi tür dolandırıcılık eylemlerine karıştığını ve bu eylemlerin kimler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Her bir dolandırıcılık türü, ilgili mağdurları ve sorumluları tanımlayarak, bu tür faaliyetlerin ne kadar yaygın olduğunu vurgulamaktadır. Hile gruplarının bu tür yasa dışı işlemlerini anlamak, iç kontrol sistemlerinin iyileştirilmesi ve işletmelerin mali güvenliğini sağlamada önemli bir rol oynar. Bu tür dolandırıcılık faaliyetlerinin önlenmesi, muhasebe dünyasında etik ve şeffaflık ilkelerinin korunmasını sağlar. Hile grupları satıcı hilelerinden, yönetimsel dolandırıcılıktan, yatırım hilelerinden, satıcı hilelerinden ve müşteri hilelerinden oluşmaktadır.

1.4.5.1. Satıcı Hileleri

Satıcı hileleri, işletmeye mal veya hizmet sunan kişiler tarafından gerçekleştirilen ve bu durumdan zarar görenin alıcı işletme olduğu hilelerdir. Bu tür hilelerde satıcı, malları olması gerekenden daha yüksek bir fiyata satabilir, düşük kaliteli ürünler sunabilir, malları eksik teslim edebilir ya da teslimatı hiç gerçekleştirmeyebilir (Tarhan Mengi ve Yılmaz Türkmen, 2013, s. 33). Bu hileler, işletmelerin finansal istikrarını zayıflatarak, kârlılık ve müşteri güveni üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Çalışan hırsızlığı ve zimmetine geçirme, işletmelerdeki en yaygın dolandırıcılık biçimlerini oluşturur. Çoğu çalışan işe başladığında dürüst görünse de uygun fırsatlar doğduğunda bu dürüstlük kolayca zedelenabilir (Manning, 2005, s. 300). Bu bağlamda, bu tür dolandırıcılıkların tespit edilmesinde ve önlenmesinde çalışanların farkındalığının artmasının yanı sıra, iç denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi de katkı sağlayacaktır.

1.4.5.2. Yönetimsel Dolandırıcılık

Yönetim hileleri, dolandırıcılık, yönetimin herhangi bir seviyede, yatırımcılar ve diğer önemli paydaşları kasıtlı olarak yanıltma veya kandırma amacıyla gerçekleştirdiği eylemlerdir. Bu tür eylemler; zimmete para geçirme, içeriden bilgi kullanımı, kişisel menfaat sağlama, yanlış bilgi verme, bilgi saklama, yolsuzluk ve örtbas etme gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Üst düzey yönetim dolandırıcılığı finansal tabloların kasıtlı olarak hatalı raporlamasını da içerebilir (Zahra, Priem ve Rasheed, 2007, s. 122). Üst yönetim tarafından gerçekleştirilen bu tür hileler, finansal verilerin bilinçli olarak çarpıtılmasıyla ortaya çıkar ve genellikle gelir, gider ve borçların yanıltıcı bir şekilde raporlanmasını içerir. Bu şekilde gerçekleştirilen manipülasyonlar, işletmenin mali durumunu gerçeğe aykırı şekilde sunarak kamuoyunu yanıltmayı amaçlayan ciddi ve sistematik dolandırıcılık biçimleridir. Örneğin, 2001 yılında yaşanan Enron Skandalı'nda, İcra Kurulu Başkanı (Chief Executive Officer, CEO) Kenneth Lay ve diğer üst düzey yöneticilerin, şirketin finansal tablolarını manipüle ederek yatırımcıları yanıltmaları, yönetim hilelerine tipik

bir örnek teşkil etmektedir. Bu ve benzeri skandallar, uzun vadede yönetim hileleri nedeniyle bir işletmenin itibarını zedeleyebilir ve paydaşlarının güvenini tamamen sarsarak, şirketin finansal istikrarını ve sürdürülebilirliğini ciddi şekilde tehlikeye atabilir.

1.4.5.3. Yatırım Hileleri

Yatırım ve yönetim hileleri arasında yakın bir ilişki olduğu söylenebilir. Yönetim hilelerinde, işletme yöneticileri mali tabloları manipüle ederek açıklanan kârları işletmenin gerçek durumu dışında gösterme çabası içerisinde. Yatırım hilelerinde ise hilekârlar, yanıltıcı vaatler veya gerçeklerin çarpıtılması yoluyla kişileri yatırım yapmaya teşvik eder (Tarhan Mengi ve Yılmaz Türkmen, 2013, s. 33). Bunun yanı sıra, bu tür hileler, işletmelerin veya bireylerin, yanıltıcı bilgiler sunarak ya da finansal durumu yanlış beyan ederek haksız kazanç elde etmeye yönelik kasıtlı eylemleri kapsar. Genellikle yatırımcıların güvenini istismar eden bu hileler, onların sermaye yatırımlarını çekmeyi hedefler ve yatırım kararlarını etkilemek amacıyla manipülatif stratejiler kullanır. Yatırım hileleri, finansal piyasaların etkinliğini ve şeffaflığını bozabilir; bu durum yatırımcıların finansal kayıplar yaşamasına yol açabilir.

1.4.5.4. Satıcı Hileleri

Satıcı hileleri, işletmelere mal veya hizmet sağlayan kişiler tarafından gerçekleştirilen ve mal veya hizmeti alan işletmelerin mağduriyetine yol açan hilelerdir (Tarhan Mengi ve Yılmaz Türkmen, 2013, s. 33). Bu şekilde gerçekleştirilen hileler, satıcıların aşırı kar elde etme, haksız avantaj sağlama veya maliyetlerini düşürme gibi amaçlarını gerçekleştirmeye yöneliktir. Satıcının tek başına gerçekleştirdiği hilelere, işletmeye fahiş fiyatlarla satış yapması, düşük kaliteli ürün sunması, eksik ürün teslim etmesi ya da hiç teslimat yapmamasına örnek verilebilir. Öte yandan, satıcının işletmeden bir çalışanla iş birliği yaparak gerçekleştirdiği hileler ise genellikle rüşvet aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Bu tür durumlarda, satıcılar,

işletme çalışanlarını kendi lehlerine hareket etmelerini sağlayacak şekilde yönlendirmek için genellikle rüşvet mekanizmasını kullanır. Satıcının bir işletme çalışanına rüşvet vermesinin başlıca nedenleri aşağıda sıralanmıştır (Özkan ve Uzun Kocamış, 2011, s. 7):

1. İlgili işletmeye mal ve hizmet satabilmek,
2. İşletmeye olduğundan yüksek tutarda satış yapabilmek,
3. İşletmeye olduğundan düşük kalitede satış yapabilmek,
4. İşletmeye olduğundan daha az sayıda teslimat yapabilmek,
5. İşletmeye verileceği taahhüt edilen malları teslim etmemek veya hizmeti yapmamak.

Tedarikçi hileleri genellikle organizasyonların iç kontrol zayıflıklarından faydalanarak gerçekleştirilir ve ciddi finansal kayıpların yanı sıra, işletmenin itibarı üzerinde de olumsuz etkiler yaratabilir. Bu nedenle, hile risklerini azaltmak adına işletmeler, güvenilir tedarikçi seçim kriterleri oluşturmalı ve etik standartlara uygun sözleşmeler yapmalıdır.

1.4.5.5. Müşteri Hileleri

Yönetim, çalışan ve yatırım hileleri, işletme içinde gerçekleşen ve “işletme içi hileler” olarak adlandırılan dolandırıcılık türleridir. Buna karşılık, müşteriler ve satıcılar tarafından gerçekleştirilen hileler işletmeye dışarıdan yöneltilmiş olup “işletme dışı hileler” olarak nitelendirilir (Erdoğan ve Tarhan Mengi, 2018, s. 89). Bu tür hilelerin ortaya çıkışında, işletmelerin zayıf kontrol mekanizmalarından faydalanma veya müşterilerin kişisel kazanç sağlama amacı güdülmesi etkili olmaktadır. Müşteri hilesi, işletmelere yönelik dolandırıcılık eylemleri olarak tanımlanabilir. Bu tür hileler, müşterilerin bilinçli bir şekilde haksız kazanç sağlama ve işletmeyi zarara uğratma amacı güden faaliyetleridir. Başlıca örnekler arasında, malın veya hizmetin sağlanmamış olmamasına rağmen sağlanmış gibi gösterilmesi,

ürün veya hizmetin değerinin altında bir fiyatla satın alınması, mal bedelinin ödenmemesi veya ödendiği izleniminin yaratılması yer alır.

ACFE'nin her iki yılda bir yayınladığı "Report to the Nations" (Uluslara Rapor) başlıklı raporunda, şirketlerde meydana gelen beyaz yaka suçlarının istatistikleri paylaşılmaktadır. Son beş yılda gerçekleştirilen beyaz yaka hile suçları ve bu hilelerin maliyeti, aşağıdaki Tablo 2'de açıklanmıştır.

Tablo 2: ACFE Raporu: Hile Türlerine Göre Mali Kayıp (Son 5 Yıl)

Yıl	Varlıkların Suistimali		Yolsuzluk		Mali Tablo Hilesi	
	Yüzde (%)	Kayıp (\$)	Yüzde (%)	Kayıp (\$)	Yüzde (%)	Kayıp (\$)
2024	89	120.000	48	200.000	5	766.000
2022	86	100.000	50	150.000	9	593.000
2020	86	100.000	43	200.000	10	954.000
2018	89	114.000	38	250.000	10	800.000
2016	83,5	125.000	35,4	200.000	9	975.000

Kaynak: The Association of Certified Fraud Examiners, 2016, s. 12, 2018, s. 10, 2020, s. 10, 2022, s. 9, 2024, s. 10.

2016-2024 yılları arasında varlıkların suistimali, yolsuzluk ve mali tablo hilesinin şirketlerdeki yaygınlık ve kayıpları Tablo 2'de gösterilmektedir. Varlıkların suistimali en yaygın hile türü olurken, kayıpları görece düşük kalmıştır. Yolsuzluğun yıllar içinde yüzdesi artmakla birlikte en yüksek kayıplara yol açan hile türüdür. Mali tablo hilesi nadir görülmesine rağmen, ciddi kayıplara yol açmaktadır.

ACFE raporları, hileyi yapan faillerin yaşları, yetki düzeyleri, cinsiyet dağılımları ve görev süreleri gibi demografik özelliklerine ilişkin bilgiler de sunmaktadır. Bu bilgiler, faillerin demografik özellikleri ile hile yapma eğilimleri arasındaki ilişkiyi anlamada önemli bir rehber oluşturmaktadır. Raporların detaylı incelenmesi sonucunda elde edilen yüzdesel dağılımlar ve medyan kayıplar aşağıda ayrı tablolar halinde Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 3: Hile Faillerinin Yaş Aralıklarına Göre Medyan Kayıp ve Vaka Yüzdesi Dağılımı (2016-2024)

Yaş	2024		2022		2020		2018		2016	
	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)
>26	25.000	3	40.000	5	20.000	4	23.000	5	15.000	4,6
26 - 30	56.000	10	36.000	10	65.000	10	40.000	10	50.000	10,5
31 - 35	65.000	16	80.000	15	80.000	16	100.000	15	100.000	15,6
36 - 40	120.000	19	100.000	20	150.000	19	100.000	19	100.000	20
41 - 45	150.000	18	185.000	19	141.000	18	200.000	19	250.000	19,4
46 - 50	250.000	16	200.000	14	213.000	14	250.000	14	250.000	14,8
51- 55	250.000	9	300.000	9	207.000	8	237.000	9	280.000	8,2
56 - 60	400.000	6	347.000	5	400.000	6	480.000	6	258.000	4,5
>60	675.000	3	800.000	3	575.000	3	355.000	3	630.000	2,5

Kaynak: The Association of Certified Fraud Examiners, 2016, s. 60, 2018, s. 41, 2020, s. 54, 2022, s. 45, 2024, s. 61

Yaş grupları incelendiğinde, genç ve orta yaş grubundaki faillerin vaka yüzdelerinin daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Buna karşın, yaşlı faillerin vaka yüzdeleri daha düşük olmasına rağmen, bu gruptaki medyan kayıpları oldukça yüksek seviyelerde kalmaktadır. Bu durum, yaşlı faillerin iş yerindeki daha yüksek yetki düzeylerinde bulunmaları ve daha büyük mali zarara yol açan hilelerle ilişkilendirilebilir.

Tablo 4: Çalışma Yıllarına Göre Hile Faillerinin Medyan Kayıpları ve Vaka Yüzdesi Dağılımı (2016-2024)

Yıl	2024		2022		2020		2018		2016	
	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)
>1	50.000	9	50.000	9	50.000	9	40.000	9	49.000	8,2
1 - 5	100.000	45	100.000	46	100.000	47	100.000	44	100.000	42,4
6 - 10	200.000	23	190.000	22	137.000	25	173.000	23	210.000	26,5
>10	250.000	23	200.000	23	250.000	20	241.000	24	250.000	22,9

Kaynak: The Association of Certified Fraud Examiners, 2016, s. 54, 2018, s. 35, 2020, s. 46, 2022, s. 39, 2024, s. 54.

Tablolarda sunulan veriler, hileyi gerçekleştiren faillerin yaş, çalışma süresi, cinsiyet gibi demografik özelliklerine ilişkin kapsamlı bilgiler sağlamaktadır. Bu veriler ışığında, erkeklerin hile faillerindeki oranının genellikle yüksek kaldığı gözlenmiştir. Erkek faillerin ortalama vaka yüzdesi %71 olup, kadın faillerin oranı %28 civarında seyretmektedir.

Tablo 5: Cinsiyete Göre Hile Faillerinin Medyan Kayıpları ve Vaka Yüzdesi Dağılımı (2016-2024)

Cinsiyet	2024		2022		2020		2018		2016	
	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)	Medyan Kayıp (\$)	Vaka Yüzdesi (%)
Erkek	158.000	74	150.000	72	125.000	73	156.000	69	187.000	69
Kadın	100.000	25	85.000	28	100.000	27	89.000	31	100.000	31

Kaynak: The Association of Certified Fraud Examiners, 2016, ss. 57-58, 2018, s. 39, 2020, s. 43, 2022, s. 51, 2024, s. 58.

Kadın faillerin oranı, özellikle 2020 ve sonrasında daha fazla dikkat çekmektedir. Bu değişim, sadece organizasyonel yapıların dönüşüme değil, aynı zamanda sektördeki kadın liderlerin etkinliklerinin artışına ve buna bağlı olarak hile vakalarının azalmasına da işaret etmektedir. Bununla birlikte, bu dönemdeki gelişmeler, kadınların rolünün güçlenmesiyle birlikte, hile vakalarının da azalmasına sağlamıştır. Sonuç olarak, kadın liderlerin artan etkinliğiyle beraber sadece iş gücü dengelerini etkilemekle kalmamış, aynı zamanda sektördeki genel güveni artırarak, daha sağlıklı ve şeffaf bir çalışma ortamının olduğu hileye karşı daha etkili bir mücadele alanı yaratmasına yardımcı olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ADLİ MUHASEBE

2.1. Adli Muhasebe Kavramı

Adli muhasebe, hukuki ve yargısal süreçlerle ilişkilendirilen, ticari faaliyetlerin finansal boyutlarını inceleyen bir muhasebe dalıdır. Muhasebe ve hukuk disiplinlerinin kesişim noktasında ortaya çıkan bu özgün uzmanlık alanı, finans, hukuk ve ticaret gibi çeşitli alanlardaki bilgi birikimini birleştirir. Bu bağlamda, adli muhasebe, yalnızca finansal kayıtların incelenmesiyle sınırlı kalmayıp, suç teşkil edebilecek olayların analiz edilmesi, delillerin toplanması ve mahkemelerde bilirkişi olarak rapor sunulması gibi çok yönlü bir süreç içermektedir. Adli muhasebe, ticari faaliyetlerden kaynaklanan hesap işlerinde hukuk ve muhasebenin birlikte çalışmasını sağlayarak karar alma süreçlerinde kritik bir rol oynar (Karacan, 2012, s. 107).

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi ve toplumsal dinamiklerdeki değişimler, mesleklerin sürekli olarak kendini yenilemesini zorunlu kılmaktadır. Suçluların bu değişimlere uyum sağlayarak yeni ve karmaşık yöntemler geliştirmesi, adli muhasebenin önemini daha da arttırmıştır (Göksu Öztürk, 2011, s. 6). Özellikle dolandırıcılık, hile ve yolsuzluk gibi mali suçların incelenmesinde adli muhasebe tekniklerinin kullanımı giderek artmaktadır. Bu disiplin, finansal verilerin analizi ve yorumlanması yoluyla sahtekarlık ve mali suçların tespit edilmesini amaçlamaktadır. Adli muhasebenin temel amacı, finansal verilerdeki hata ve hileleri tespit ederek ilgili taraflara güvenilir bilgiler sunmaktır. Bu süreçte adli muhasebeciler; sahte belgelerin tespiti, anormal finansal hareketlerin analizi, işletme içi yolsuzlukların belirlenmesi ve dava süreçlerinde hukuki otoritelere destek sağlanması gibi görevleri yerine getirirler. Bu yönüyle adli muhasebe, geleneksel muhasebe uygulamalarından farklı olarak, yalnızca geçmiş finansal olayları kaydetmekle kalmaz, aynı zamanda suçun ortaya

çıkarılmasına yönelik analitik teknikler de kullanılmaktadır (Altınbay ve Kaya, 2022, s. 39). Gelişen teknoloji ve karmaşıkleşan finansal sistemler nedeniyle, özellikle büyük ölçekli şirketlerde ve kamu kurumlarında finansal şeffaflığın sağlamak adına adli muhasebe uzmanlarına duyulan ihtiyaç artmaktadır.

2.2. Adli Muhasebenin Tarihsel Gelişimi

Adli muhasebe, muhasebe alanını hukuki meselelerle birleştirerek yolsuzluk, hile ve yanlış beyan gibi olumsuzlukların tespitini sağlamak ve hukuki uyuşmazlıkların çözümüne katkıda bulunmayı amaçlayan bir uzmanlık alanıdır. İlâveten, finansal dolandırıcılık, vergi kaçakçılığı ve kara para aklama gibi suçları da kapsamaktadır. Modern muhasebe uygulamalarının gelişmesinde önemli bir oynamiş ve giderek daha fazla önem kazanan bir disiplin haline gelmiştir.

Adli muhasebenin tarihsel kökenleri, ticari işlemlerin ilk kez kayıt altına alınmasıyla ortaya çıkmış ve şeffaflık ihtiyacının artmasıyla bu alanda derinleşmiştir. Bu disiplinin kökleri, Mezopotamya ve Mısır'da M.Ö. 3300-3500 yıllarına kadar uzanmaktadır. Arkeolojik buluntular, ticari işlemlerin nemli kil tabletler veya papirüsler üzerine kaydedildiğini ve bu kayıtların ince kil zarflar içinde saklandığını göstermektedir (Oberholzer, 2002, s. 1).

19. yüzyılda İskoçya, resmi sertifikalı muhasebe mesleğinin doğuşuna tanıklık etmiştir. Glasgow'da faaliyet gösteren Jack McClelland, 1842 tarihli duyurusunda, muhasebe uygulamaları kapsamında “hakemler, mahkemeler veya konsey önünde sunulmak üzere ifadeler hazırlama” hizmeti sunduğunu taahhüt etmiştir. 1854 yılında Edinburgh Muhasebeciler Derneği, Kraliçe Victoria'dan kraliyet beratı talep ederken, muhasebe ile hukuk arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Dilekçede, “Muhasebecilerin görev alanı yalnızca aktüerya ile sınırlı değildir; aynı zamanda hukukun temel ilkelerini de kapsayan çok daha geniş bir çalışma sahasını içerir” ifadesine yer verilmiştir (Nurse, 2002, s. 22). İskoçya'da başlayan bu süreç, zamanla İngiltere ve Galler'deki muhasebe meslek kuruluşlarının gelişimini de etkilemiştir. 1880 yılında, İngiltere ve Galler'deki tüm muhasebe organizasyonları birleştiren Yeminli

Muhasebeciler Enstitüsü kurulmuştur. İlk olarak 587 üye kaydedilmiştir; ardından deneyimlerine göre 606 üye daha enstitüye kabul edilmiştir. Üyelik için davranış kuralları ve sınav standartları oluşturulurken, üyeler mesleki unvan olarak “FCA⁴” ve “ACA⁵” unvanlarını kullanmaya başlamışlardır (Alexander, 2003, s. 14).

1930’ların sonları ve 1940’lar, adli muhasebe teriminin kullanılmaya başlandığı döneme işaret etmektedir. Adli muhasebecilik disiplini, ünlü gangster Al Capone’un yargılanmasıyla önemli bir yer edinmiştir. 1930’lu yıllarda Amerikan İçki Yasağı Bürosu’nda ajan olarak görev yapan Eliot Ness, Capone’nu yakalama çabalarıyla tanınmış olsa da Capone’un kariyerini sona erdiren, vergi kaçakçılığı suçlamalarını araştıran muhasebecilerden oluşan bir ekti. İç Gelir Servisi (Internal Revenue Service - IRS)’nden Elmer Irey, bu süreçte öne çıkarak, Amerika’nın ilk yüksek profilli adli muhasebecisi olarak tarihe geçmiştir. “The silent investigators – sessiz soruşturmacılar” olarak adlandırılan bu araştırmacı ekip, üstün soruşturma ve analitik becerilerini kullanarak, Capone’un finansal usulsüzlüklerine dair kanıtları bir araya getirmiş ve onun suçlarını ortaya koymuşlardır (Oberholzer, 2002, s. 3).

Adli muhasebe kavramı, ilk kez 1946 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin New York şehrindeki Peloubet & Co şirketinin ortağı, yeminli mali müşavir Maurice E. Peloubet tarafından “Forensic Accounting: Its Place in Today’s Economy- Adli Muhasebe: Bugünün Ekonomisindeki Yeri” adlı çalışmasıyla literatüre kazandırılmıştır. Daha sonra birçok ülke tarafından benimsenen bu terim, Türkçe’ye “adli muhasebe” olarak çevrilmiştir (Altınbay ve Kaya, 2022, s. 39; Oberholzer, 2002, s. 3).

1960’larda Kanada’da kurulan RCMP (Royal Canadian Mounted Police), ilk uzman ekonomik suç birimi olarak bu alanda bir dönüşümü temsil etmektedir. Bunun ardından, eyalet ve şehir polis departmanlarında benzer birimler oluşturulmuştur.

⁴ Fellow Chartered Accountant olarak açılımı yapılan unvanın çevirisi “Yeminli Muhasebeci Ortağı” veya “bir firmanın ortağı ya da sahibi” olarak adlandırılabilir.

⁵ Associate Chartered Accountant olarak açılımı yapılan unvanın Türkçe çevirisi “Yardımcı Yeminli Muhasebeci” veya “Bir muhasebeci çalışanı ya da serbest meslek dışındaki bir üye” olarak adlandırılabilir.

Ekonomik suçlarla mücadeleyle yönelik bu değişim, muhasebe alanında uzmanlaşmış profesyonellere olan ihtiyacı artırmıştır. Adli muhasebeciler, finansal ve muhasebe meselelerini analiz ederek suç unsurlarını ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda bu bulguları hukuki çerçevede sunarak uzman tanıklık sağlarlar (Aktaş ve Kuloğlu, 2008, s. 109).

Modern anlamda adli muhasebenin ortaya çıkışı, 20. yüzyılda endüstriyel anlamda hız kazanarak çağdaş muhasebe standartlarının gelişmesiyle bağlantılıdır. Bu dönemde, şirketlerin büyüyüp karmaşıklaşması ile mali tabloların doğruluğunu ve şeffaflığını kontrol edecek uzmanlıklara olan talep artmıştır. Arthur Andersen, 1924 yılında bir konferansta muhasebe mesleğinin özellikle adli muhasebecilik gibi farklı alanlarda gelişeceğine dair öngörüsünü şu sözlerle dile getirmiştir: “Geçmiş on yılda, muhasebe mesleğinin yalnızca kendi sınırlarında kapalı kalmayacağına dair bir inancım vardı. İlerleyen yıllarda muhasebecilerin bakış açılarını genişleterek çeşitli alanlarda profesyonel olarak roller üstleneceklerini düşünüyorum (Bozkurt, 2010, s. 23). Bu gelişmeler, muhasebe kayıtlarının denetimi ve hilelerin tespiti için uzmanlara olan ihtiyacı artırmıştır. Böylece adli muhasebe alanı, finansal suçların çözülmesinde önemli bir rol oynamaya başlamış ve adli süreçlerde kullanılan muhasebe tekniklerinin gelişimi hızlanmıştır.

1982 yılında Francis C. Dykman, “Adli Muhasebe: Uzman Tanık Olarak Muhasebeci⁶” adlı önemli eserini yayımlamıştır. Bu çalışma, adli muhasebe alanındaki ilk kitap olarak kabul edilmekte olup, muhasebecilerin davalarda uzman tanık rolünü üstlendikleri süreci detaylı bir şekilde ele almıştır. 1986 yılında ise Amerikan Serbest Muhasebeciler Birliği (Association of International Certified Professional Accountants - AICPA), dava yönetiminde dikkate alınması gereken altı temel alanı içeren Uygulama Yardımı #7’yi yayımlamış ve bu alanlar “zararlar, antitröst analizi, muhasebe, değerlendirme, genel danışmanlık ve analiz” olarak sıralanmıştır. 1988 yılında

⁶ Kitabın orijinal ismi “Forensic Accounting: The Accountant as a Expert Witness” olarak yazılmıştır.

ise, adli muhasebe alanındaki gelişmeleri daha da derinleştiren bir adım atılmış ve Joseph T. Wells tarafından Sertifikalı Hile Denetçileri Derneği⁷ (ACFE) kurulmuştur.

Adli muhasebeciliğin modern anlamda bir meslek dalı olarak şekillenmeye başlaması, 20. yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. 1960'lar ve 1970'ler, adli muhasebeciliğin hızla geliştiği yıllar olmuştur. Bu dönemde özellikle bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi, muhasebe ve finansal verilerin dijital ortamda analiz edilmesini mümkün kılmıştır. Bu, adli muhasebecilerin işini çok daha verimli hale getirmiş ve büyük veri setlerini incelemelerine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte, muhasebe yazılımlarının ve finansal analiz araçlarının yaygınlaşması, adli muhasebecilerin dolandırıcılık, yolsuzluk ve mali suçları tespit etme yeteneklerini arttırmıştır. Bu sebeple mali suçlar ve yolsuzluklarla mücadele için bilgi ve denetim tekniklerinin kullanılmaya başlanması, adli muhasebeciliğin önemini arttırmıştır. Adli muhasebecilerin sadece vergi kaçaklığı ve mali dolandırıcılık gibi suçları tespit etmekle kalmadıkları, aynı zamanda 1990'lı yıllarda şirket içi hileler, yöneticilerin kötü niyetli uygulamaları ve finansal raporlardaki manipülasyonları önlemeye yönelik stratejiler geliştirmeye başladıkları da gözlenmiştir. Ancak adli muhasebeciliğin bağımsız bir meslek olarak tanınması ve yaygınlaşması için önemli bir dönüm noktası gerekmektedir. Adli muhasebecilik modern anlamda gelişimini 20. yüzyılın sonlarında ve 21. Yüzyılın başlarında yaşanan finansal skandallar ve düzenleyici reformlar ile tamamlamıştır.

20. yüzyılın sonralarına doğru dünya ekonomisi küreselleşirken, finansal piyasaların karmaşıklığı ve hızla artan ticari faaliyetler, finansal dolandırıcılık ve yolsuzluk vakalarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle, finansal düzenlemelerin sıkılaşması ve finansal suistimallerin artan boyutları, adli muhasebeciliğin daha fazla önem kazanmasına yol açmıştır. Bu skandallar, muhasebe meslek mensuplarının kamu nezdindeki güvenini zedelemiş ve muhasebe pratiğinin daha şeffaf ve hesap verebilir hale gelmesi gerektiği baskısını doğurmuştur. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), büyük mali skandallarda ve hile davalarının artışıyla daha fazla dikkat çekmiştir. Enron, Worldcom, Global Crossing, Tyco International gibi büyük skandallar, adli

⁷ Derneğin orijinali "Association of Certified Fraud Examiners Established" olarak geçmektedir.

muhasibeye duyulan ihtiyacı arttırmış ve mesleğin daha da önem kazanmasını sağlamıştır (Gülten ve Kocaer, 2011, s. 23). ABD’nde 2002 yılında yürürlüğe giren Sarbanes-Oxley Yasası (SOX)⁸, bağımsız denetim sisteminde köklü bir düzenlemeye gidilmesine öncülük etmiştir. SOX kapsamında, denetim süreçlerinin şeffaflığını ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla, halka açık şirketlerin bağımsız denetimlerini denetlemek üzere Kamu Gözetim Kurumu (Public Company Accounting Oversight Board - PCAOB)⁹ kurulmuştur. Bu dönemde ayrıca, Denetim Standardı No. 99: Hile Riski Tespiti¹⁰ ise dolandırıcılık riskinin denetim süreçlerinde daha etkin bir şekilde ele alınmasını hedeflemiş ve bağımsız denetçilerin, finansal tablolarda hile ve sahtecilik belirtilerini değerlendirme sorumluluğunu artırmıştır.

Günümüzde adli muhasebe, sadece finansal dolandırıcılıkların tespit edilmesi ve önlenmesiyle ilgili bir alan olmanın ötesine geçmiştir. Artık adli muhasebeciler, şirketlerin finansal raporlarında yer alan yanlış beyanlar, yolsuzluklar ve hileli işlemleri tespit etmek için daha sofistike teknikler kullanmaktadırlar. Bu süreç, SOX ve PCAOB gibi düzenlemelerle büyük ivme kazanmıştır. Adli muhasebeciler, finansal verileri dikkatle analiz ederek şirketlerin doğru ve güvenilir finansal tablolar sunup sunmadığını değerlendirmektedir. Bu rol, teknolojik ilerlemeler ve dijital dönüşümle birlikte hızlanmış ve kamuoyunun şeffaflık beklentisini karşılamak adına büyük bir gereklilik arz etmektedir. Adli muhasebenin gelişimiyle birlikte adli muhasebecilik günümüzde çeşitli ülkelerde yasal sistemin bir parçası haline gelmiş ve özellikle mali suçlar, dolandırıcılık, vergi kaçakçılığı gibi suçların çözülmesinde önemli bir araç olmuştur.

⁸ 30 Haziran 2002 tarihinde 107. Amerika Birleşik Devletleri kongresi tarafından yasalaştırılan Sarbanes-Oxley (SOX) Yasası, sermaye piyasalarını düzenlemeyi amaçlayan ve borsada işlem gören tüm halka açık şirketler için geçerli olan düzenlemedir.

⁹ Orijinal adı “Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB)” olan kurum, 30 Temmuz 2002 tarihinde kurulmuştur. PCAOB, Amerika Birleşik Devletleri Kongresi tarafından SOX çerçevesinde kurulan, kar amacı gütmeyen özel bir kuruluştur. Halka açık şirketlerin denetimlerini denetleyerek finansal tabloların güvenilir ve doğru olmasını sağlamaktadır.

¹⁰ Statement on Auditing Standard No. 99: Consideration of Fraud (SAS 99), 2002 yılında yayınlanmış ve denetçilerin hile riski değerlendirmelerini daha sistematik bir şekilde yapmalarına yardımcı olmak için tasarlanmış bir standarttır.

2.3. Adli Muhasebecilik Mesleği

Adli muhasebecilik, muhasebe, finansal analiz teknikleri ve hukuk bilgisinin birleşimiyle şekillenen bir uzmanlık alanıdır. Adli muhasebecilikle ilgili yaygın ve yanlış bir yanlış, bu uzmanların yalnızca mahkemeye taşınan davalarla ilgilendiğidir. Adli muhasebecilerin görev alanlarında biri bu olsa da tek sorumlulukları bu değildir. Günümüzde şirketler, finansal kayıplarını en aza indirmek amacıyla bünyelerinde adli muhasebeciler istihdam etmektedir (Kızıl ve diğerleri, 2019, s. 59). Adli muhasebecilik, hukuki uyuşmazlıklarda tarafların iddia ettikleri zararları ölçer ve uyuşmazlıkların mahkemeye taşınmadan önce çözülmesine yardımcı olabilir (Aksu, Uğur ve Çukacı, 2008, s. 64). Adli muhasebeciler, teknik ve hukuki bilgiye sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda meslek etiği çerçevesinde tarafsız ve bağımsız bir şekilde hareket etmek zorundadır. Bu nedenle, mesleğin güvenilirliği ve doğruluğu, etik ilkelerin uygulanmasına bağlıdır. Özellikle mali suçlar ve finansal dolandırıcılık gibi konularda, adli muhasebecilerin sağladığı raporlar ve analizler, mahkemelerde önemli delil olarak kabul edilir.

Adli muhasebe, finansal olayların adli bağlamda incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecidir. Adli muhasebecilik mesleği, temelde hukuk, denetim, suç bilimi ve muhasebe disiplinlerinin kesişim noktasında yer almaktadır (Kızıl ve diğerleri, 2019, s. 59). Bu süreç; mali incelemeler, hile tespiti ve önlenmesi, dava destek hizmetleri ile uzman tanıklık gibi çeşitli alanları kapsar. Adli muhasebecilerin hizmet alanına giren bazı faaliyet konuları şunlardır: kurumsal incelemeler, kar dağıtımı, ortaklık payları, ceza davaları, sigorta işlemleri, boşanma davaları, firma değerlendirme, mesleki ihmal, arabuluculuk ve tahkim, sanal suçlar, entelektüel sermaye değerlendirmesi vb. (Akyel, 2009, s. 3). Adli muhasebeciler, bağımsız denetim firmalarında, hukuk bürolarında, kamu kurumlarında ve özel şirketlerde uzman olarak görev alabilirler. Finansal suçların giderek daha sofistike hale gelmesi, adli muhasebecilik mesleğinin gelecekte daha fazla uzmanlaşmasını zorunlu kılmaktadır. Mesleki bir perspektiften bakıldığında, adli muhasebecilik, geniş bir yelpazeye yayılan ve disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Bu alanda çalışabilmek için muhasebe, finans, hukuk ve bilişim teknolojileri gibi farklı alanlarda güçlü bir bilgi birikimine sahip

olmak gerekir. Adli muhasebecilerin, mali suistimalleri tespit edebilmesi için analitik düşünme yeteneği, veri analizi yapabilme beceresi ve hukuki bilgiye sahip olmaları büyük önem taşır. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte iş dünyasında ve toplumun farklı kesimlerinde yeni suç türleri ortaya çıkmış, bu durum adli muhasebecilik mesleğinin doğmasına ve gelişmesine zemin hazırlamıştır (Aktaş ve Kuloğlu, 2008, s. 110). Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla adli muhasebecilerin büyük veri analizi, yapay zekâ destekli incelemeler ve adli bilişim teknikleri kullanma yetkinlikleri artmaktadır.

Adli muhasebeciliğin uygulama alanı, yalnızca ticari ve mali suçlarla sınırlı değildir; aynı zamanda işletmelerin finansal yapılarını denetleyen ve yöneten profesyonellerin doğru raporlama yapmalarını sağlamak adına etik ve yasal sorumluluklarını göz önünde bulunduran bir çalışma disiplini gerektirir. Küreselleşen ekonomilerde artan finansal suçlarla birlikte adli muhasebeciliğin hukuki süreçlere etkin bir şekilde entegre olabilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, adli muhasebeciler yalnızca muhasebe bilgisiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda adalet sistemine, hukuki süreçlere ve düzenlere de hâkim olmalıdır. Hukuki açıdan geçerli mali delilleri inceleyerek mahkemelere, savcılara veya diğer yasal otoritelerle iş birliği yapar ve doğru bilgilerin elde edilmesini sağlar. Bu kapsamda, adli muhasebe, etik ve yasal sorumluluklarla bütünleşen disiplinler arası bir uzmanlık alanı olarak öne çıkmaktadır. Adli muhasebeciliğin faaliyet alanları da bu uzmanlık çerçevesinde şekillenmekte olup; idari destek, dava desteği (hukuki destek) ve uzman bilirkişilik (bilirkişi tanıklığı) olmak üzere üç temel başlık altında incelenebilir (Aktaş ve Kuloğlu, 2008, s. 110).

2.3.1. İdari Destek

İşletmelerde hileleri önlemek veya tespit etmek amacıyla görev yapan, gerekli mesleki bilgi ve yetkinliklere sahip uzman kişiler bulunmaktadır. Bu profesyoneller, hilelerin meydana gelmesini engellemek veya gerçekleşmiş hileleri açığa çıkarmak için hizmet vermektedir (Çankaya ve Gerekan, 2009, s. 97). Deliller, genellikle iki ana kaynaktan elde edilir. İlk olarak, muhasebe kayıtları, ilgili belgeler ve görüşmeler

incelenir. Bu süreç, kamu belgeleri ve mahkeme evrakları gibi resmi dokümanlardan ek araştırmalar yapılması gerektirebilir. İkinci yöntem ise, işletme içi personel, dış kaynaklar, şüpheliler ve iş ilişkisi bulunan kişilerle yapılan görüşmeler yoluyla bilgi toplamaktadır. Görüşmelerin zamanlaması ve içeriği, soruşturmanın seyrine göre şekillenir (Silverstone ve Sheetz, 2007, s. 65). Bu uzmanlar, elde edilen delilleri analiz ederek mali süreçlerdeki olağandışı işlemleri tespit eden, şüpheli durumları araştıran ve adli dava öncesinde veya dava sürecinde ilgili avukata muhasebe desteği sağlayarak işletmelerin finansal güvenliğini sağlama konusunda kritik bir rol üstlenmektedir. AICPA, muhasebecilerin davalarda sunduğu desteği, “hiçbir avukatın bir diğerine sağlayamayacağı düzeyde profesyonel bir destek” olarak tanımlamaktadır (Pazarçeviren, 2005, s. 2).

Adli muhasebeci, kamu veya özel sektördeki işletmelerde çalışanlar tarafından gerçekleştirilen kanuna aykırı eylemleri tespit etmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca, işletmelerdeki hilelerin önlenmesi ya da ortaya çıkarılmasına yönelik yapılan incelemeler nedeniyle adli muhasebenin bu yönüne “araştırmacı muhasebecilik” adı verilmiştir. Araştırmacı muhasebecilik, genellikle hileli işlemler, çalışan hırsızlığı, gayrimenkul dolandırıcılığı, sigorta dolandırıcılığı ve rüşvet gibi suçlarla ilgilenir. Ayrıca bu suçlarla ilgili soruşturmaları yürütür (Pazarçeviren, 2005, s. 5).

Adli muhasebecilerin işletmelere sağladığı finansal güvenlik ve destek, yalnızca mevcut hilelerin tespit edilmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda uzun vadeli finansal istikrarın sağlanmasında da önemli bir rol oynar. Bu bağlamda, adli muhasebeciler finansal raporların güvenilirliğini sağlamak, iç denetim süreçlerini geliştirmek ve usulsüzlükleri ortaya çıkarmak için görevler üstlenerek idari süreçlerin daha şeffaf ve etkin yürütülmesine katkıda bulunurlar. Örnek olarak, bir işletme yönetimi çalışanlarından birinden şüphelendiğinde adli muhasebeciden yardım alabilmektedir (Bozkurt, 2000a, s. 59). Ayrıca adli muhasebeciler, işletmelerde meydana gelebilecek sahtecilik vakalarının önlenmesi amacıyla risk yönetimi stratejileri geliştirerek yönetime rehberlik ederler. Günümüzde hileli işlemler, küreselleşen finansal sistemler ve dijitalleşmenin etkisiyle giderek karmaşılaşmakta,

bu durum ise işletmeler için büyük mali kayıplara yol açmaktadır. Bu kapsamda hile türleri şu şekilde sıralanabilir (Bozkurt, 2000a, s. 59):

1. Çalışanların işletmeye karşı gerçekleştirdiği hileli eylemler,
2. Beyaz yakalı çalışanlar tarafından yapılan dolandırıcılık,
3. Üst yönetimin, ilgilileri yanıltmaya yönelik mali tablo manipülasyonları,
4. Yatırım süreçlerinde gerçekleştirilen hileler,
5. Ticari rüşvet ve komisyonlarla ilgili usulsüzlükler,
6. Bankacılık işlemlerinde yapılan hileli işlemler,
7. Elektronik fon transferi (EFT) sahtekârlıkları,
8. Kredi kartlarının kötüye kullanılmasıyla ilgili dolandırıcılıklar,
9. Bilgisayar sistemlerine yönelik hile ve sahtekârlıklar,
10. İnternet aracılığıyla gerçekleştirilen dolandırıcılık faaliyetleri.

Adli muhasebecilerin sunduğu idari destek hem işletmelerde hem de kamu kurumlarında finansal şeffaflığın artırılması, dolandırıcılık vakalarının önlenmesi ve etkin iç kontrol mekanizmalarının oluşturulması açısından kritik bir işlev görmektedir. Geleneksel denetim yöntemlerinin eksikliklerini tamamlayan ve daha kapsamlı bir analiz süreci sunan bu destek mekanizması, işletmelerin ve kamu otoritelerinin mali güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamak açısından vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir.

2.3.2. Dava Desteği (Hukuki Destek)

Adli muhasebeciler, muhasebe bilgisini ve analizini hukuk alanı ile birleştirerek, taraflar arasındaki mali ihtilafların çözümüne yardımcı olmak amacıyla karmaşık mali verileri analiz edip yorumlayarak, delil niteliği taşıyan raporlar hazırlar ve yetkili mercilere destek olurlar. Bu süreçte, bağımsız ve objektif bir bakış açısıyla hareket ederek adaletin sağlanmasına katkıda bulunurlar. Özellikle adli muhasebenin davalarda sağladığı en önemli katkılardan biri, mali delilleri doğru şekilde analiz etmesi gerekliliğidir. Çünkü adli muhasebeciler, mahkemelere doğru, güvenilir ve anlaşılır mali veriler sunarak, davaların tarafsız bir şekilde çözülmesine yardımcı olur.

Bu sayede sunulan belgeler mahkemede kabul edilebilir ve dava sürecine olan etkisi maksimize edilir. Bununla birlikte, adli muhasebecilerin mahkemede karmaşık muhasebe terimlerini ve verileri anlaşılır bir dilde sunabilmesi, davanın çözümüne önemli bir katkı sağlar.

Adli muhasebe mesleği, dava desteği sağlama sürecinde kritik bir öneme sahiptir. Adli muhasebede dava destek danışmanlığı, işletme değerlemesi, yolsuzluk ve usulsüzlük davaları, zarar ve tazminat hesaplamaları, anlaşmazlıklar, aktüerya uyuşmazlıkları, fikri ve sınai mülkiyet hakları, marka ve patent davaları, şirketlerin konkordato ihtilafları, işletme danışmanlık hizmetleri, birleşme ya da ayrılma süreçleri ve boşanma davalarındaki mali anlaşmazlıklar gibi pek çok farklı alanı kapsamaktadır. Bu tür danışmanlık hizmetleri, esas olarak ekonomik kayıpların değerlendirilmesine ve tespitine odaklanmaktadır (Bilen ve Akatak, 2019, s. 167). Bu nedenle, bu meslek mensuplarının sunduğu profesyonel destek dava sürecine teknik destek sağlanması açısından vazgeçilmez bir araçtır. Adli muhasebecilerin katkısı, hukuk ve muhasebe disiplinlerinin kesişim noktasında yer alarak, adaletin sağlanmasına yardımcı olabilmektedir ve bu alandaki uzmanlıkları, dava süreçlerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilir. Bu kapsamda adli muhasebecinin sağlayabileceği dava desteği şu konuları kapsamaktadır (Zysman Forensic Accounting Inc, 1996):

1. Bir iddiayı doğrulayarak veya çürütmek amacıyla gerekli belgelerin temin edilmesine destek sağlamak,
2. Olayın ön değerlendirmesini yapmak ve olası kayıpları belirlemek için ilgili belgelerin incelenmek,
3. Mali kayıtlara ilişkin soruların hazırlanması da dahil olmak üzere, keşif sürecine katkı sağlamak,
4. Keşif sürecine katılım göstererek tanıklık ifadelerinin incelenmesi, finansal konuların anlaşılmasına yardımcı olunması ve ek soruların geliştirmek,
5. Karşı tarafın bilirkişi raporunun analiz edilerek sunulan görüşlerin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmek,
6. Uzlaşma görüşmeleri ve müzakerelerde destek sağlanmak,

7. Karşı tarafın bilirkişi tanığının ifadesini değerlendirmek ve çapraz sorgu sürecine destek olmak amacıyla duruşmalara katılmak.

Dava desteği sağlarken, adli muhasebecilerin sunduğu raporlar, mahkemeye başvuran tarafların iddialarını güçlendirme veya çürütme potansiyeli taşıyabilmektedir ve adli muhasebeci, genellikle şüpheli mali aktiviteleri ve potansiyel finansal suçu tespit etmek için belgeler üzerinde derinlemesine incelemeler yapar. Bu incelemeler, hesapların doğruluğunu, finansal raporların geçerliliğini ve muhasebe standartlarına uygunluğu kontrol etmeyi içerir. Adli muhasebeciler, şüpheli işlemlerin ve dolandırıcılık suçlarına karışabilecek olayların araştırılması amacıyla finansal ve finansal olmayan verileri incelemektedirler. Bu uzmanlar, sadece sayılara değil, bu sayıları etkileyen temel gerçekleri de açığa çıkarmaya yönelik bir çaba içindedirler (Keleş ve Keleş, 2014, s. 57). Bu tür bir durumda, adli muhasebeci, doğru bilgi sağlamak için kritik bir rol üstlenir.

Adli muhasebecilerin uzmanlık alanları, sadece finansal verilerin doğru şekilde analiz edilmesiyle sınırlı kalmaz. Adli muhasebeciler açısından, avukatlara yardım olabilecekleri iki temel nokta; gerekli verilerin tespit edilmesi ve elde edilen verilerin analiz edilmesidir (L. Crumbley, 1995, s. 23). Aynı zamanda, muhasebe bilgisinin hukuki terminolojiyle nasıl örtüşeceğini ve bu bilgilerin mahkemelerde nasıl en etkili şekilde sunulacağını bilmek de büyük bir öneme sahiptir. Bu beceri, adli muhasebecilerin mahkeme süreçlerinde doğru ve etkili bir şekilde bilgi aktararak adaletin sağlanmasına önemli katkı sağlamalarını mümkün kılar

2.3.3. Uzman Bilirkişilik (Bilirkişi Tanıklığı)

Adli muhasebe uzmanlarının bilirkişilik görevlerini yerine getirebilmeleri için finansal raporlama standartlarına, vergi mevzuatına, muhasebe hilelerine ve ilgili yasal düzenlemelere hâkim olmaları gerekmektedir. Mahkemeler ve diğer hukuki merciler, finansal konularda uzman görüşüne ihtiyaç duyduğunda adli muhasebecilere başvurmaktadır. Uzmanlar, bir dava kapsamında olguları analiz eder, uzmanlık alanları doğrultusunda değerlendirir ve elde ettikleri bulguları rapor halinde sunar

(Murray, 2009, s. 20). Mahkemeler, uzman görüşünün karar sürecinde önemli bir unsur olduğunu, ancak nihai kararın mahkemenin takdirinde olduğunu vurgulamaktadır (Brennan, 2005, s. 1). 1817’de görülen Meyer v. Sefton davası, iflas etmiş bir mülkü konu almıştır. Kanıtların mahkemede incelenmesi mümkün olmadığı için hâkim, iflas eden kişinin hesaplarını inceleyen uzman tanığın raporunu mahkemede aktarmasına izin vermiştir (Singleton ve Singleton, 2010, s. 5). Bu vaka, tarihteki ilk adli muhasebeci ve ilk uzman olarak kayıtlara geçmiştir. Bilimsel ve kanıta dayalı değerlendirmeler, hukuki süreçlerin daha sağlıklı işlemesine katkıda bulunmaktadır. Adli muhasebecilerin uzman tanıklık kapsamındaki görevleri şu şekilde sıralanabilir (Salman, 1999; aktaran Bozkurt, 2000b, s. 58):

1. Davaya konu olan hususlar hakkında incelemeler yaparak çeşitli verileri toplamak ve düzenlemek,
2. Elde edilen verileri analiz ederek bir sonuca ulaşmak ve bu doğrultuda görüş oluşturmak,
3. Oluşturulan görüşü mahkemede hakimler ve avukatlar başta olmak üzere ilgili taraflara açık, net ve yol gösterici bir şekilde sunmak.

Adli muhasebeciler, bilirkişi olarak görev yaparken karmaşık mali işlemleri ve sahtecilik vakalarını analiz eder, böylece hakimlerin ve savcıların konuyu daha iyi anlamalarını sağlar. Etik kurallara uygun olarak tarafsız hareket etmeleri beklenir ve ifadeleri genellikle ceza ve hukuk davalarında önemli bir delil niteliği taşır. Adli muhasebeciler, uzman tanık olarak görev yaptıklarında tarafsız kalmalı ve mağdur, avukat, savcı ya da medya gibi dış etkenlerin baskısından etkilenmemelidir. Analizlerini objektif verilere ve somut delillere dayandırmalı, tahmin veya spekülasyondan kaçınarak yalnızca gerçeği yansıtmalıdır. İfadelerinde teori veya varsayımlara yer vermemeli, kesin ve net bir dil kullanmalıdır. Soruları dikkatlice dinlemeli, anlamadan yanıt vermemelidir. Uzman tanıklık sürecinde yüksek iletişim becerisi, etkili hitabet ve topluluk önünde konuşma yeteneği büyük önem taşır. Bu alanda yapılacak en küçük hata, adli muhasebecinin mesleki itibarını ve güvenilirliğini ciddi şekilde zedeleyebilir (Gülten, 2010, s. 317).

Adli muhasebe uzman bilirkişilerinin önemli bir diğer görevi, karmaşık muhasebe verilerini anlaşılır bir biçimde mahkemeye sunmaktır. Bu noktada uzmanlar, teknik terimlerin ve muhasebe jargonunun hukuki bir dile çevrilmesine katkıda bulunur. Bunun yanı sıra, hazırlanan raporların doğruluğu ve tarafsızlığı, yargı sürecinin güvenilirliğini doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer alır. Uzman bilirkişilik, yalnızca teknik bilgi gerektiren bir meslek olmasının ötesinde, aynı zamanda etik sorumluluk içermektedir. Çünkü hukuki süreçte tarafların çıkarları değil, yalnızca gerçeği yansıtan değerlendirmeler sunulmalıdır.

2.4. Adli Muhasebe Mesleğinin Uygulama Alanları

Adli muhasebe, muhasebe, denetim ve hukuk alanlarındaki bilgi ve becerilerin bir birleşimi olarak, finansal suçların önlenmesi ve çözülmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Adli muhasebe, davaların çözümüne katkıda bulunmanın yanı sıra, ticari faaliyetlerin, finansal işlemlerin ve vergi düzenlerinin denetlenmesi gibi çeşitli alanlarda da uygulanmaktadır. Bu bağlamda, adli muhasebenin en yaygın uygulama alanları şunlardır (WallStreetMojo, 2022):

1. İşletme Dolandırıcılığı: Şirket içindeki varlık tespiti ve usulsüzlüklerin araştırılmasını kapsar.
2. Vergi Kaçakçılığı: Gelir ve mali verilerin hatalı veya kasıtlı olarak yanlış beyan edilmesini ortaya çıkarmaya yöneliktir.
3. Menkul Kıymetler Dolandırıcılığı: Yatırım ve ticaret işlemlerinde gerçekleştirilen sahtekarlıkların tespitine odaklanır.
4. Gizlenmiş Varlıklar: Bireylerin veya şirketlerin mal varlıklarını vergi makamlarından saklamaya yönelik girişimlerini inceler.
5. Sigorta Talepleri: Ekonomik zararların hesaplanması ve sigorta suiistimallerinin belirlenmesi süreçlerini içerir.
6. Ekonomik Kayıplar ve İflas: Mali zararların analiz edilmesini ve iflas süreçlerinin denetimini kapsar.
7. Kara Para Aklama: Yasa dışı gelir kaynaklarını ve bunların finansal sistem içinde nasıl gizlendiğini araştırır.

8. Ortaklık ve Hissedar Anlaşmazlıkları: Şirket ortakları arasındaki mali ihtilafların çözümüne destek olur.
9. Aile ve Mal Paylaşımı Uyuşmazlıkları: Boşanma ve mülk bölüşümü süreçlerinde finansal hesaplamalar yapılmasını gerektirir.

Adli muhasebe, her sektörde uygulanabilecek bir alan olup, her sektör kendine özgü finansal riskler ve dolandırıcılık türleri barındırmaktadır. Bu nedenle, adli muhasebe uzmanları sektöre özel analizler yaparak mali suistimallerin önlenmesine katkıda bulunurlar. Bu tür incelemeler, sadece finansal düzenin korunmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda suçların tespit ve çözüm sürecinde önemli rol oynayarak olası zararları engellemede kritik bir işleve sahiptir. Bu nedenle, adaletin sağlanması ve iş dünyasının güvenliği için doğru ve güvenilir finansal bilgilerin sunulması büyük önem taşımaktadır. Adli muhasebe uzmanları, hukukun gerektirdiği finansal açıklamaları sağlamak için derinlemesine analizler yaparak tarafların haklarını korur ve süreçlerin düzgün işlemesine katkıda bulunur (WallStreetMojo, 2022).

2.5. Adli Muhasebecilikte Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Adli muhasebe, mali suçların tespiti ve çözülmesinde çeşitli analiz ve araştırma yöntemlerini kullanır. Bunlar arasında finansal verilerin detaylı incelenmesi, çeşitli hesaplama yöntemleri ve belgelerin karşılaştırılması yer alır. Bu nedenle, mesleği icra eden kişinin sürekli kendini geliştirmesi, değişen koşullara, yasal düzenlemelere ve teknolojik yeniliklere uyum sağlaması, ayrıca meslek içi eğitimleri eksiksiz tamamlaması gerekmektedir (Gülten ve Kocaer, 2011; Aktaran Bilen ve Akatak, 2019, s. 167). Günümüzde ekonomik suçların giderek karmaşık bir hâl alması, adli muhasebecilerin çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu alanda, doğru ve güvenilir raporlar hazırlamak, suçlu kişileri tespit etmek ve olası mali zararın boyutunu anlamak için kullanılan çeşitli yöntem ve teknikler vardır.

2.5.1. Benford Yasası

Adli muhasebe, finansal hilelerin tespit edilmesine yönelik çeşitli analitik yöntemler içeren bir uzmanlık alanıdır. Bu bağlamda, Benford Yasası, anormal finansal verileri belirlemek için adli muhasebeciler tarafından sıklıkla kullanılan istatistiksel bir araçtır. Benford Yasası, veri kümelerinde rakamların tekrar sıklığını belirleyerek normal dağılımından sapmaları tespit etmek için kullanılır. Bu sayede veri setlerindeki olağandışı rakamlar belirlenebilir (Terzi, 2012, s. 54). Finansal tablolarda yer alan rakamların Benford dağılımından önemli ölçüde sapması, olası bir manipülasyon veya hata göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bazı verilerin Benford Yasası'na uyup uymadığını ortaya koymak ve hangi ampirik verilerin Benford Yasası'na daha yakın bir şekilde uyma olasılığını tahmin etmek için faydalı olacaktır (Berger ve Hill, 2011, s. 27). Bu nedenle, adli muhasebeciler Benford Yasası'nı kullanarak şirket bilançoları, gelir tabloları ve diğer finansal belgelerdeki anormallikler tespit edebilir ve potansiyel mali sahtekarlıkları ortaya çıkarabilir.

2.5.2. Veri Madenciliği

Adli muhasebeciler, muhasebe hilelerini tespit etmek amacıyla büyük veri setlerindeki anormallikleri belirlemede veri madenciliğinden önemli ölçüde faydalanmaktadır (Crumbly, 2001, s. 208). Adli muhasebe, finansal verileri inceleyerek dolandırıcılık, hile ve diğer suçları tespit etmeyi amaçlarken, veri madenciliği, büyük veri setlerinden anlamlı bilgiler çıkararak bu tür suçları daha hızlı ve etkili bir şekilde tespit etmeyi mümkün kılar. Veri madenciliği, büyük veri yığınlarında gizli bilgileri keşfetmek, zor fark edilen ilişkileri tespit etmek, geleceğe dair tahminlerde bulunmak ve bu süreçte kurallar geliştirmek amacıyla istatistiksel ve matematiksel yöntemlerin kullanıldığı veri tabanı teknolojileri ve tekniklerinin uygulanmasıdır (Özkul ve Pektekin, 2009, s. 71). Adli muhasebe ile veri madenciliğinin birleşimi, suçlu davranışları ve mali manipülasyonları daha etkili bir şekilde tespit etmek için büyük potansiyele sahiptir. Adli muhasebe, finansal verileri inceleyerek dolandırıcılık, hile ve diğer suçları tespit etmeyi amaçlarken, veri

madenciliği büyük veri setlerinden anlamlı bilgiler çıkararak bu tür suçları daha hızlı ve etkili şekilde belirlemeyi sağlar.

Veri madenciliği, özellikle büyük hacimli finansal verilerin analizinde kullanılır; örneğin, alışveriş trendleri, anormal işlem kalıpları veya tutarsız muhasebe kayıtları gibi işaretler, olası suçu erken aşamalarda ortaya çıkarabilir. Bu iki disiplin arasındaki ilişki, adli muhasebe uzmanlarının, veri madenciliği tekniklerini kullanarak daha derinlemesine analiz yapmalarını ve suçluları daha hızlı bir şekilde tespit etmelerini mümkün kılar. Veri madenciliği algoritmaları, adli muhasebecilere büyük veriler üzerinde analiz yapma ve daha önce fark edilmeyen dolandırıcılık faaliyetlerini gün yüzüne çıkarma konusunda güçlü araçlar sunar. Bu yöntem, ticaret dünyasında birçok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır. Doğrudan pazarlama, kredi kartı dolandırıcılığı tespiti, sigorta hilelerinin araştırılması, kredi analizleri ve telefon hizmetleri dolandırıcılığının kontrolü gibi alanlarda etkili bir şekilde uygulanmaktadır (Altınsoy, 2011, s. 63). Bu iki disiplini birleştirmek, özellikle karmaşık finansal suçların çözülmesinde önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Ayrıca, veri madenciliği, karmaşık finansal verileri anlamak ve yorumlamak için güçlü bir araç sunarken, adli muhasebe ise bu verilerin hukuki bağlamda geçerliliğini ve doğruluğunu güvence altına alır.

2.5.3. Büyük Benzerlik Faktörü

Finansal dolandırıcılık ve mali suçların tespiti, analizi ve önlenmesi amacıyla son yıllarda kullanılan Büyük Benzerlik Faktörü (Relative Size Factor – RSF) önemli bir yer tutmaktadır. RSF, özellikle büyük şirketlerdeki mali hilelerin tespitine yönelik bir analiz aracıdır. Bu kavram, şirketin farklı varlıklarının ve gelirlerinin birbirine oranlanarak karşılaştırılmasına dayanır. RSF, iki ana bileşen üzerine kuruludur: şirketin büyüklüğü ve belirli mali göstergelerin diğer göstergelere oranı. Bu oranlar, genellikle şüpheli bir durum olduğunda, norm dışı değişimleri saptamak için kullanılır. RSF'nin temel amacı, bir şirketin belirli finansal kategorilerindeki büyüklüğün, diğerleriyle olan orantısız ilişkisindeki anormallikleri tespit etmektir. Adli muhasebe pratiğinde, RSF'nin kullanımı, mali suçların tespitine yönelik önemli bir araçtır. RSF,

özellikle finansal belgelerdeki olağandışı farklılıkları ve tutarsızlıkları ortaya çıkaran bir parametre olarak işlev görür. Bu faktör, mali tabloların ve bilanço kalemlerinin analizine ek olarak, her bir finansal kalemin beklenen büyüklükle ne kadar örtüştüğünü belirleyerek, hileli veya yanlış beyanı tespit etmeye yardımcı olur. Adli muhasebe uzmanları, RSF'yi kullanarak, bir şirketin finansal verilerindeki anormallikleri hızlıca tespit edebilirler. Bu, özellikle büyük ölçekli işletmelerin ve çok uluslu şirketlerin denetimlerinde kritik bir öneme sahiptir. RSF, şirketin büyüklüğüne bakılmaksızın, herhangi bir sektördeki potansiyel finansal suçları ortaya çıkarmak için bir analiz aracı olarak yaygın şekilde kullanılmaktadır (Altınsoy, 2011, s. 63).

2.5.4. Oran Analizi

Finansal tabloların güvenilirliğini sağlamak, olası usulsüzlükleri ve olağandışı değişimleri tespit etmek için kullanılan oran analizi, adli muhasebecilere önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Oran analizi, birbiriyle ilişkili kalemler arasındaki bağlantıları ortaya koyar. Önemli olan finansal bir araç olan oranların, işletmenin hedefleri doğrultusunda değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır. Oran analizinden beklenen faydanın sağlanabilmesi ise hesaplanan oranların doğru yorumlanması ve nedenlerinin araştırılmasıyla mümkündür. Bu doğrultuda, likidite, kârlılık, borçluluk ve faaliyet oranları gibi temel finansal oranlar, şirketlerin finansal yapısındaki anormal değişimleri gözlemleyerek, potansiyel manipülasyon girişimlerine dair ipuçları sunabilir. Özellikle benzer sektördeki şirketlerle kıyaslama yapılarak gerçekleştirilen oran analizleri, hileli finansal raporlama ve varlıkların kötüye kullanımı gibi mali suçların ortaya çıkarılmasında kritik bir rol oynar. Bu analizler, işletmelerde gerçekleştirilen muhasebe hilelerinin tespit edilmesine katkı sağlayarak hukuki süreçlerde delil niteliği taşıyan veriler sunar (Erhan, 2012, s. 43).

2.5.5. Eğilim Yüzdeleri (Trend) Analizi

Eğilim yüzdeleri analizi, adli muhasebe çalışmalarında kullanılan önemli yöntemlerden biridir. Bu analiz, geçmiş dönem verilerindeki değişim oranlarını inceleyerek gelecekteki eğilimler hakkında bilgi sağlar ve finansal hareketlerdeki

olağandışı durumların tespit edilmesine yardımcı olur. Mali tablolarında belirli bir yıl baz yılı olarak kabul edilir ve bu yıla ait tutarlar %100 olarak kabul edilerek, takip eden dönemlerdeki aynı tür finansal değerlerin baz yıla göre yüzdesel olarak değişimi hesaplanır. Ancak, bu yöntemin sağlıklı ve güvenilir sonuçlar verilmesi için baz yıl olarak seçilen yılın, işletme faaliyetlerini tam anlamıyla yansıtan normal bir yıl olması gerekmektedir (Lazol ve Çubuk, 2016, s. 155).

Finansal analizde temel amaçlardan biri, muhasebe verilerindeki hata ve usulsüzlükleri tespit etmek ve çözüm yolları geliştirmektir. Eğilim yüzdeleri analizi, özellikle şirketlerin mali tablolarında olası usulsüzlerin, hilelerin veya hataların belirlenmesinde adli muhasebecilere kritik bir araç sunmaktadır. Belirli bir dönemlerdeki finansal hareketlerin oranlarını gösteren bu yöntem, geçmiş verilerle kıyaslamalar yaparak olağan dışı finansal işlemleri ortaya çıkarma konusunda önemli bir işlev görmektedir (Lazol ve Çubuk, 2016, s. 155).

2.5.6. Belge İnceleme

Adli muhasebeciler, karşılaştıkları vakalarda mevcut belgelerin güvenilirliğini değerlendirirken, belge üzerindeki mühür veya imzaların sahte olup olmadığını da dikkate alırlar. Muhasebenin temel ilkelerinden biri olan “tarafsız belgelendirme” gereği, tüm kayıtların nesnel belgelere dayanması zorunludur. Muhasebe kayıtlarının tarafsız ve doğrulanabilir belgelere dayanması gerekliliği, finansal sahtekârlıkların önüne geçmek açısından kritik bir unsurdur. Ancak, belgeler ve rakamlar üzerinde yapılan manipülasyonlar, yanıltıcı bilgilerin gerçeği çarpıtma potansiyelini artırabilir ve bu durum, tarafların hatalı değerlendirmeler yapmasına yol açabilir (Gülten ve Kocaer, 2011, s. 50).

Belge inceleme tekniği, muhasebe kayıtları, fatura, dekont, banka ekstreleri ve diğer mali belgelerin doğruluğunu ve güvenilirliğini analiz etmeyi içerir. Bu teknik, belgelerdeki sahtecilik, tahrifat ve çelişkilerin belirlenmesi için kullanılır. Özellikle, finansal suçlar, vergi kaçakçılığı ve kara para aklama gibi durumların tespitinde belge inceleme süreci detaylı bir inceleme gerektirir. Bu bağlamda, belge inceleme tekniği,

adli muhasebenin en kritik bileşenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Belge inceleme ve kayıtlarla karşılaştırma süreci kapsamında aşağıdaki adımlar izlenir (Gürbüz, 1995, s. 105):

1. Belgenin Gerçekliği: Öncelikle belgenin sahte olup olmadığına dair genel bir değerlendirme yapılır. Şüpheli görülen belgeler detaylı bir incelemeye tabi tutulur.
2. İşletmeye Aitlik Durumu: Belgenin denetlenen işletmeye ait olup olmadığı araştırılır. Örneğin, isim benzerliği veya yanlışlıkla bir banka dekontu işletmenin kayıtlarına geçmiş olabilir.
3. İşletme Uygunluğu: Belgenin gösterdiği işlemin amaç ve faaliyetlerine uygun olup olmadığı değerlendirilir. Örneğin, bir çalışan tarafından kişisel ihtiyaç için alınan bir malın faturası, işletme adına düzenlenerek giderler arasında gösterilmiş olabilir.
4. Onay ve İmza Kontrolü: Belgenin işletme içi kontrol sistemine uygun olarak gerekli onay ve imzaları içerip içermediği incelenir. Bu kapsamda belgedeki paraflar kontrol edilir ve iç kontrol prosedürlerinin uygulanıp uygulanmadığına dikkat edilir.
5. Muhasebe Kaydı Uygunluğu: İşlemin doğru bir şekilde analiz edilip edilmediğini ve ilgili hesaplara borç ve alacak olarak doğru şekilde kaydedilip kaydedilmediği gözden geçirilir.
6. Bilgi Doğruluğu: Belgenin üzerindeki tarih, tutar, isim gibi ayrıntıların doğru bir şekilde kaydedilmediğini kontrol edilir.

Adli muhasebe kapsamında belge inceleme tekniği, hukuki ve finansal süreçlerde doğruluk, güvenilirlik ve şeffaflığın sağlanmasına katkıda bulunur. Bu tekniklerin etkin bir şekilde uygulanması, mali suçların önlenmesi ve yargı süreçlerinde delil niteliğinde verilerin sunulması açısından kritik bir rol üstlenmektedir (Gürbüz, 1995, s. 105).

2.5.7. Fiziki İnceleme

Finansal suçların incelenmesinde sadece muhasebe kayıtlarına dayalı analizler çoğu zaman yetersiz kalabilmektedir. Özellikle hileli işlemler, belgeler üzerinde yapılan manipölasyonlarla gizlenebildiğinden, bunların tespit edilmesi için ek tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, adli muhasebe kapsamında kullanılan fiziki inceleme tekniği, işletmelerin stoklarını, demirbaşlarını, nakit varlıklarını ve diğer unsurlarını gözlemleyerek muhasebe kayıtları ile karşılaştırmayı içeren bir yöntemdir. Kâğıt üzerindeki bilgiler ile fiziksel gerçeklik arasındaki uyumsuzluklar bu sayede tespit edilebilir (Gürbüz, 1995, s. 105).

Fiziki inceleme tekniği, finansal belgelerin ve varlıkların doğrudan gözlenmesi, analiz edilmesi ve karşılaştırılması yoluyla hata veya hile tespitini amaçlar. Fiziki inceleme, sadece rakamsal verilerle sınırlı kalmayıp belgelerin orijinalliğinin araştırılması, sahte belge kullanımının tespiti ve yöneticilerin veya çalışanların ifadelerinin fiziksel bulgularla karşılaştırılması gibi yöntemleri de içerir. Adli muhasebe sürecinde fiziki inceleme tekniğinin etkin kullanımı, işletmelerde hile ve usulsüzlüklerin erken tespit edilmesini sağlar. Ayrıca hukuki süreçlerde sağlam deliller sunulmasına katkıda bulunarak adli makamların karar alma süreçlerini destekler. Bu tür teknik uzmanlık gerektiren konularda, adli muhasebecinin tek başına inceleme yapması veya varlıkları bizzat görmesi yeterli olmayabilir (Gülten ve Kocaer, 2011, s. 49). Bu nedenle, adli muhasebe uzmanları için fiziki inceleme, mali analiz ve belge incelemesi kadar kritik bir yöntemdir.

2.5.8. Analitik İnceleme Tekniği

Analitik inceleme, finansal verilerin sistematik bir şekilde incelenmesi, karşılaştırılması ve analiz edilmesidir. Bu teknik genellikle işlem ve hesaplarda önemli sapmaların tespit edilmesi amacıyla, cari yıl hesaplarının aylık ve yıllık bazda randıman, verimlilik, üretim, tüketim, kapasite kullanımı gibi ölçütler açısından, önceki yıl hesap ve işlemleriyle, bütçe verileriyle veya sektör ortalamalarıyla oran ve trend analizi gibi yöntemler kullanılarak karşılaştırılması ve değerlendirilmesidir.

(Soyer, 2005: Aktaran Saçaklı, 2011, s. 22). Bu teknik, genellikle bir şirketin mali durumunda olağan dışı bir değişiklik olup olmadığını tespit etmek için kullanılır. Bu yöntemde, mevcut bilgilerin ve muhasebe sonuçlarının mantıksal geçerliliği incelenir (Gülten ve Kocaer, 2011, s. 47). Analitik inceleme sayesinde, mali tablolar arasında tutarsızlıklar, açıklanamayan artışlar ya da azalmalar gibi anormallikler belirlenebilir.

Adli muhasebe sürecinde analitik inceleme tekniği, birinci elden veri sağlama, mali verileri karşılaştırma, oran analizi, trend analizleri ve regresyon analizleri gibi çeşitli yöntemleri içerebilir. Bu teknikler, yalnızca potansiyel suçları tespit etmeye değil, aynı zamanda suçların nasıl gerçekleştirildiğine dair ipuçları sunmaya da yardımcı olmaktadır ve mali suçların önlenmesi, üzülmesi ve suçluların tespit edilmesi konusunda kritik bir rol oynar. Bu teknikler, doğru ve güvenilir mali verilerin sağlanmasında, finansal şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılmasında önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Gülten ve Kocaer, 2011, s. 49).

2.5.9. Kırmızı Bayraklar

Adli muhasebe, finansal suçları ve mali dolandırıcılıkları tespit etmek amacıyla kullanılan bir tekniktir. Bu alandaki uzmanlar, şirketlerin muhasebe kayıtlarını inceleyerek potansiyel sahtekarlıkları ve finansal maniplasyonları ortaya çıkarmaya çalışır. Mali tablolardaki kırmızı bayraklar, bu tür dolandırıcılık ve hataların göstergesi olarak kabul edilir. Kırmızı bayraklar, muhasebe profesyonelleri tarafından dikkatle izlenen, şüpheli ve olağan dışı finansal işaretlerdir. Bu işaretler, genellikle şüpheli mali durumları, yetersiz iç kontrol sistemlerini ve muhasebe uygulamalarındaki tutarsızlıkları belirtir. Kırmızı bayraklar, genellikle mali tablolarda görülen tutarsızlıklar, aşırı karmaşık mali yapıların varlığı, sürekli mali kayıplar, nakit akışında anormal hareketler, şirket içi kontrol mekanizmalarındaki zayıflıklar ve gelir ile gider arasındaki uyumsuzluklar gibi faktörlerden oluşur. Adli muhasebe uzmanları, bu kırmızı bayrakları tespit ettiklerinde, daha ayrıntılı incelemeler yaparak olası finansal suçları ortaya çıkarabilirler. Kırmızı bayrakların erken aşamalarda belirlenmesi, şirketlerin mali şeffaflıklarını artırabilir ve finansal suçların nlenmesine yardımcı olabilir. Bu nedenle, adli muhasebe ile kırmızı bayraklar arasındaki ilişki, finansal

düzenin sağlanmasında büyük bir rol oynar (Soyer, 2005: Aktaran Saçaklı, 2011, s. 22).

2.5.10. Yeniden Hesaplama

Adli muhasebeci, araştırdığı olayı aydınlatmak için daha önce geleneksel muhasebe tarafından kaydedilen işlemleri yeniden gözden geçirir. Bu sayede, adli muhasebeci, geçmişte yapılan kayıtların veya hesaplamaların doğruluğunu tespit edebilir ve herhangi bir hata varsa, bunun boyutunu belirleyebilir. Amortismanlar, karşılıklar ve kâr paylarının yeniden hesaplanması, bu teknikle yapılan işlemlerden bazılarıdır (Ünen, 2019, s. 65).

2.5.11. Doğrulama Tekniği (Teyit Etme)

Adli muhasebecilerin sıklıkla başvurduğu önemli tekniklerden biri, araştırma sürecinde elde edilen bilgilerin ve belgelerin doğruluğunun teyit edilmesidir. Bu teknik, adli muhasebecinin, müşteri işletmeden elde ettiği bilgileri ve belgeleri doğrulamak amacıyla uygulanır. Adli muhasebeci, bu doğrulama işlemi sırasında, diğer işletmeler ve kişilerden alınan bilgilerle, hesap bakiyeleri, işletmenin sunduğu çeşitli bilgiler ve sahip olduğu varlıkların mülkiyet durumu gibi unsurların doğruluğunu araştırır. Bu süreç, sorunun çözümüne doğru ilerlemek için oldukça önemlidir; zira adli muhasebecinin elde ettiği tüm bilgilerin ve belgelerin üçüncü kişiler aracılığıyla teyit edilmesi gereklidir (Ünen, 2019, s. 65).

2.5.12. Yazılı İfade Alma

Adli muhasebe ve yazılı ifade alma teknikleri, özellikle karmaşık suçların aydınlatılmasında önemli araçlar olarak karşımıza çıkar. Bu süreç, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 147. Maddesi uyarınca gerçekleştirilmekte olup, ifade alma sırasında şüphelinin haklarının korunması ve sürecin adil yürütülmesi esas alınmaktadır. Adli muhasebe, finansal verilerin titizlikle incelenmesini sağlayarak,

suçluların izlerini takip etmekte ve finansal manipölasyonları ortaya çıkarmakta etkilidir. Diğer yandan, yazılı ifade alma tekniği, şüpheli veya tanıkların söylediklerinin doğruluğunu değerlendirmede önemli bir rol oynar. Adli muhasebe, finansal belgeleri ve hesapları inceleyerek dolandırıcılık, yolsuzluk gibi suçların tespit edilmesinde kullanılırken, yazılı ifade alma tekniği ise şüphelilerin veya tanıkların verdikleri bilgilerin doğruluğunu değerlendirmeye yardımcı olur. Bir olayda soruşturulması gereken kişi sayısı fazlaysa, bu teknikle işe başlamak oldukça faydalı olabilir. Yazılı ifade alma tekniği, insanların yazılı anlatımda sözlü anlatıma göre daha zor yalan söyledikleri varsayımına dayanır (Balcı, 2014, s. 30). Adli muhasebe ve yazılı ifade alma teknikleri, özellikle karmaşık suçların aydınlatılmasında önemli araçlar olarak karşımıza çıkar. Adli muhasebe, finansal verilerin titizlikle incelenmesini sağlayarak, suçluların izlerini takip etmekte ve finansal manipölasyonları ortaya çıkarmakta etkilidir. Diğer yandan, yazılı ifade alma tekniği, şüpheli veya tanıkların söylediklerinin doğruluğunu değerlendirmede önemli bir rol oynar (Balcı, 2014, s. 30).

2.5.13. Sorgulama

Adli muhasebe, muhasebe tekniklerinin, hukuki sistemin ihtiyaçları doğrultusunda uygulanmasını gerektirir. Sorgulama süreci, genellikle finansal belgelerin derinlemesine analiz edilmesini, şüpheli işlemlerin tespit edilmesini ve bu işlemlerin yasal anlamda değerlendirilmesini içerir. Adli muhasebeciler, sadece hesap defterlerini incelemekle kalmaz, aynı zamanda işlemlerin yasal olup olmadığını belirlemek için geniş bir bilgi birikimine sahip olmalıdır. Adli muhasebe, olayla ilişkisi olan kişilerle sözlü olarak soru-cevap şeklinde yapılan bir faaliyettir. Bu tür bir ifade alma sürecinde, insanlar daha rahat bir şekilde yalan söyledikleri düşünölmektedir. 5271 sayılı CMK¹¹'da yer almayan "ön sorgu" adı verilen bir yöntem, uygulamada sıkça kullanılmaktadır. Bu yöntemde, kolluk kuvvetleri şüpheliye haklarını

¹¹ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu m.147/1 "şüpheliye, ifadesi alınmadan önce, suçun ne olduğunu, hakkında suçlamada bulunup bulunulmadığını suçlama konusu fiilden dolayı ceza veya güvenlik tedbirini gerektirecek bir durum olup olmadığı, müdafı tutma hakkı ve diğer hakları bildirilir. şüpheli, bu haklardan faydalanmayı kabul etmediği takdirde, hakkında bu maddenin birinci fıkrası gereğince işlem yapılmaz."

hatırlatmadan, daha çok sohbet havasında sorular sorarak bilgi toplar. Adli muhasebeciler de suçluyu tespit edebilmek için etkili sorgulama tekniklerine hakim olarak bu yöntemi uygulamaktadır (Balcı, 2014, s. 30; Ünen, 2019, s. 66). Sorgulama sırasında toplanan deliller, bir dava sürecinde önemli rol oynar ve doğru verilerle yapılan incelemeler, adaletin sağlanmasına yardımcı olur. Adli muhasebecilerin kullandığı sorgulama yöntemleri, suçların çözülmesinde ve hileli faaliyetlerin tespit edilmesinde büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, adli muhasebe sadece mali verilerin değerlendirilmesi değil, aynı zamanda hukuki bir bağlamda suçların ortaya konması ve adaletin sağlanmasında etkin bir araçtır.

2.6. Adli Muhasebecilerin Özellikleri

Adli muhasebeci, finansal becerileri ve araştırmacı bir bakış açısını, delil kuralları çerçevesinde çözümlenmemiş konulara uygulayan kişi olarak tanımlanabilir. Bu alan, finansal uzmanlık dolandırıcılık bilgisi ve iş dünyasının gerçekleri ile hukuk sistemini işleyişine dair derin bir anlayışı kapsar (Thornhill, 1995, s. 10). Adli muhasebecilerin başarılı olabilmesi, yalnızca teknik bilgiye dayalı becerilerle değil, aynı zamanda belirli kişisel ve profesyonel özelliklere de sahip olmalarını gerektirir. Bir adli muhasebeci, aşağıdaki niteliklere sahip olmalıdır (Zysman Forensic Accounting Inc, 1996):

- Merak,
- Azim,
- Detaylara özen,
- Yaratıcılık,
- Gizlilik,
- Şüphecilik,
- Organizasyon yeteneği,
- Güven,
- Sağlam profesyonel muhakeme.

Bir adli muhasebeci, tüm olasılıkları değerlendirmeye açık olmalı, ince ayrıntıları titizlikle incelemeli ve aynı zamanda büyük resmi görebilmelidir. Ayrıca, etkili bir şekilde dinleyebilme ve zamanında, açık ve net bir biçimde iletişim kurabilme becerisine de sahip olmalıdır. Bu özellikler, finansal suçlar ve dolandırıcılık yöntemlerinin sürekli evrim geçirdiği bir ortamda, yalnızca finansal suçları çözmek için değil, aynı zamanda mahkemelerde veya diğer resmi ortamlarda yapılan sunumlar ve raporlamalar için de kritik öneme sahiptir. Adli muhasebeciler, doğru bilgi aktarımını sağlayarak hukuki sürecin etkinliğine katkı sunar. Ayrıca, kriz anlarında soğukkanlılığını koruyabilme ve profesyonel bir yaklaşım sergileyebilme yeteneği, adli muhasebecinin etkinliğini artırır ve güvenilirliğini pekiştirir. Bu beceriler, bir adli muhasebecinin yalnızca teknik yeterlilikle değil, aynı zamanda duygusal zekâ ve liderlik özellikleriyle de güçlü olmasını gerektirir (Zysman Forensic Accounting Inc, 1996).

2.7. Adli Muhasebe İşlem Aşamaları

Adli muhasebe, mali suçların ve hileli işlemlerin ortaya çıkarılması ve hukuki süreçlerde delil olarak kullanılabilen bilgilerin elde edilmesi amacıyla yapılan detaylı muhasebe analizlerini kapsar. Bu süreç, finansal verilerin doğru bir şekilde değerlendirilmesi, hesapların incelenmesi ve yanlışlıkların düzeltilmesi gibi önemli adımlardan oluşur. Adli muhasebe uzmanları, her aşamada titizlikle çalışarak adaletin sağlanmasına katkıda bulunurlar. Her adli muhasebe görevi kendine özgüdür. Bu nedenle, kullanılan yaklaşım ve gerçekleştirilen prosedürler her bir göreve özel olacaktır. Ancak genel olarak, birçok adli muhasebe görevleri aşağıdaki adımları içerir (Zysman Forensic Accounting Inc, 1996):

1. Müşteri işe görüşme: Müşteri ile görüşmek, olayın önemli yönlerini, taraflarını ve meselelerini anlamak açısından faydalıdır.
2. Çıkar çatışması kontrolü yapma: İlgili taraflar belirlendikten sonra çıkar çatışması kontrolü yapılmalıdır.
3. Başlangıç araştırması yapma: Detaylı bir eylem planı oluşturmada önce, çoğu zaman bir ön araştırma yapmak faydalıdır. Bu, sonraki planlamanın daha kapsamlı bir şekilde yapabilmesini sağlar.

4. Eylem planı geliştirme: Bu plan, müşteri ile yapılan görüşme ve başlangıç araştırması sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda oluşturulacak ve hedeflere ulaşmak için kullanılacak yöntemleri belirleyecektir.
5. İlgili kanıtları toplama: Davanın türüne bağlı olarak, bu adım belgeler, ekonomik bilgiler, varlıklar, bir kişi ya da şirket, başka bir uzman veya bir olayın meydana geldiğine dair kanıtların toplanmasını içerebilir.
6. Analiz yapma: Gerçekleştirilen analiz, görevin türüne bağlı olarak farklılık gösterebilir ve şunları içerebilir:
 - a. Ekonomik zarar hesaplamaları,
 - b. Çok sayıda işlemin özetlenmesi,
 - c. Varlık izleme yapılması,
 - d. Uygun iskonto oranları kullanılarak mevcut değer hesaplamaları yapılması,
 - e. Regresyon veya duyarlılık analizi yapılması,
 - f. Hesap tablosu, veri tabanı veya bilgisayar modeli gibi bilgisayar destekli uygulamalar kullanılması,
 - g. Analizi açıklamak için grafikler ve çizelgeler oluşturulması.
7. Rapor hazırlama: Çoğu zaman bir rapor hazırlanır. Bu rapor, görevin doğası, araştırmanın kapsamı, kullanılan yöntem, kapsam sınırlamaları ve bulgular ile görüşleri içerebilir. Rapor, bulguları doğru bir şekilde desteklemek ve açıklamak için gerekli grafikler ve çizelgeleri de içerecektir.

2.8. Adli Muhasebecilik Eğitimi

Adli muhasebecilik, muhasebe bilgisinin hukuki süreçlerde kullanılmasıyla şekillenen, disiplinler arası bir uzmanlık alanıdır. Bu bağlamda, adli muhasebecilik eğitimi, muhasebe, denetim, hukuk, etik, iletişim ve araştırma tekniklerini kapsayan kapsamlı bir bilgi birikimi ve uygulama becerisi gerektirir. Sadece teknik muhasebe bilgisi yeterli olmayıp, aynı zamanda hukuki süreçleri anlama, analitik düşünme, raporlama, delil toplama ve sunma gibi nitelikler de kazandırılmalıdır. Bu nedenle, adli muhasebeci adaylarına lisans ve lisansüstü düzeyde verilen eğitimler, vaka

analizleri, mahkeme kararlarının incelenmesi ve sahtecilik tespiti gibi uygulamalı içeriklerle desteklenmektedir. Dolayısıyla adli muhasebecilik, çok disiplinli bilgi ve deneyim gerektiren ve hem mali hem de hukuki boyutları olan bir uzmanlık alanıdır. Bu alandaki önem erken dönemde kavranarak ABD başta olmak üzere bazı gelişmiş ülkelerde eğitim altyapılarının oluşturulmasına olanak sağlamıştır. Bu ülkeler, adli muhasebeci yetiştirme sürecine başlarken Türkiye’de adli muhasebenin önemi henüz yeterince kavranmamış ve bu alanda eğitim vermeye yönelik kapsamlı bir altyapı çalışması başlatılmamıştır (Pehlivan ve Dursun, 2012, s. 130).

Türkiye’de adli muhasebeci olabilmek için, öncelikle muhasebe, işletme, iktisat, maliye veya hukuk gibi alanlarda lisans düzeyinde eğitim almak gerekmektedir. Bu alanda uzmanlaşmak isteyen bireyler, yüksek lisans veya doktora programlarıyla akademik bilgilerini derinleştirebilirler. Adli muhasebe, teorik bilginin yanı sıra uygulamalı deneyim gerektirdiğinden, meslek mensuplarının bağımsız denetim, iç denetim, mali müşavirlik veya vergi denetimi gibi alanlarda profesyonel tecrübe kazanmaları büyük önem taşır. Türkiye’de adli muhasebecilik mesleğine ilişkin doğrudan bir yasal düzenleme bulunmamakla birlikte, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Vergi Usul¹² Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu, adli muhasebe ile doğrudan ilişkilidir. Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) veya Yeminli Mali Müşavir (YMM) unvanlarına sahip olmak, bu alanda çalışabilmek için önemli bir adımdır. Ayrıca, üniversiteler ve meslek odaları tarafından sunulan adli muhasebe sertifika programlarına katılım, uzmanlaşma sürecini desteklemektedir.

Adli muhasebe alanında uluslararası düzeyde çeşitli uzmanlık sertifikaları bulunmaktadır. Örneğin, Kanada Yeminli Mali Müşavirler Derneği (CPA Canada) ile Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA) iş birliğinde sunulan

¹² 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, m. 397-406 (bağımsız denetim), m. 375 (yönetim kurulunun devredilemez görev ve yetkileri), m. 549 (hileli iflas); 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, m. 155 (güveni kötüye kullanma), m. 157-158 (dolandırıcılık), m. 204 (resmî belgede sahtecilik), m. 247, 250 (görevi kötüye kullanma); 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, m. 30-31 (re’sen ve ikmalen tarh), m. 134-141 (vergi incelemeleri), m. 359 (kaçakçılık suçları); 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, m. 266-287 (bilirkişilik) ve m. 292 (uzman görüşü sunulması).

“Sertifikalı Finansal Adli Bilimci (Certified in Financial Forensics - CFF)” unvanı, adli muhasebe alanında kapsamlı bilgi, beceri ve deneyim sahibi olan profesyonellere verilmektedir. CFF sertifikasına sahip olanlar, ekonomik zarar hesaplamaları, dava desteği, dolandırıcılık soruşturmaları, ortaklık anlaşmazlıkları, aile hukuku, şirket değerlemeleri, bilgisayar adli bilişimi ve iflas süreçleri gibi alanlarda uzmanlaşabilirler. CFF unvanı için sınavın yanı sıra mesleki deneyim ve eğitim şartlarının sağlanması gerekmektedir. Daha önce Kanada Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (Canadian Institute of Chartered Accountants - CICA) tarafından sunulan Adli ve Araştırmacı Muhasebe Uzmanlığı (Forensic and Investigative Accounting-FIA) sertifika programı, günümüzde Toronto Üniversitesi bünyesinde yürütülen Adli Muhasebe Yüksek Lisans Programı (Master of Forensic Accounting - MFAcc) ile sürdürülmektedir. MFAcc mezunları, belirli koşulları sağladıkları takdirde CFF için gerekli eğitim ve sınav şartlarını karşılamış sayılmaktadır. Ayrıca, AICPA tarafından sunulan çevrimiçi Adli Muhasebe Temelleri Sertifika Programı, alana giriş yapmak isteyenler için temel bir kaynak teşkil etmektedir. Bununla birlikte, Kanada Sertifikalı Adli Araştırmacılar Derneği (Association of Certified Forensic Investigators of Canada - ACFI) tarafından verilen uzmanlık sertifikası (Certified Forensic Investigator - CFI) unvanı, Sertifikalı Dolandırıcılık İnceleme Uzmanı (CFE) ve Forensic Certified Public Accountant (FCPA) gibi farklı mesleki unvanlar da adli muhasebe uzmanlarının mesleki yeterliliklerini belgelemelerine olanak sağlamaktadır. Bu sertifikalar ve eğitim programları, teorik bilgi birikiminin yanı sıra uygulamalı tecrübe ile desteklendiğinde adli muhasebe alanında yetkinlik kazanılmasına katkı sunmaktadır (Zysman Forensic Accounting Inc, 1996). Ayrıca, en az bir ila üç yıl genel muhasebe deneyimi gereklidir ve kamu muhasebecisi (Certified Public Accountant- CPA) veya sertifikalı dolandırıcılık inceleme uzmanı (Certified Fraud Examiner - CFE) unvanı için sınavı geçmek zorunludur. CFE (Certified Fraud Examiner), dolandırıcılık, yolsuzluk, zimmet gibi mali suçların önlenmesi, tespiti ve soruşturulması konularında uzmanlaşmış profesyonellere verilen bir sertifikadır. CFE unvanı, dolandırıcılık incelemeleri ve veri analizi konusunda derinlemesine bilgi sağladığı için işverenler tarafından genellikle tercih edilmektedir. CPA sınavına başvurmak için ise yüksek lisans yapmak ve lisans diplomasının ötesinde en az 18 kredi alınması önerilir (Florida National University (FNU), 2016).

2.9. Adli Muhasebenin Türkiye ve Dünya'daki Yeri

Adli muhasebe, mali suçlar, yolsuzluk, dolandırıcılık ve şirket içi usulsüzlüklerin tespitinde önemli bir rol oynar. Günümüzde birçok ülkede adli muhasebe giderek daha fazla önem kazanmakta ve çeşitli düzenlemelerle kurumsallaşmaktadır. Gelişmiş ülkelerde uzun yıllardır etkin bir şekilde uygulanan adli muhasebe, özellikle finansal suçların önlenmesi ve yargı süreçlerinin hızlandırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de ise adli muhasebe kavramı görece yeni olmakla birlikte, son yıllarda artan ekonomik suçlar ve finansal denetim ihtiyacı sebebiyle giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

2.9.1. Dünya'da Adli Muhasebe

Dünya genelinde adli muhasebe, özellikle ABD, Kanada, Birleşik Krallık ve Avustralya gibi ülkelerde köklü bir yapıya sahiptir. Adli muhasebe, mali usulsüzlüklerin tespiti, finansal dolandırıcılıkların incelenmesi ve hukuki süreçlerde muhasebe verilerinin analiz edilmesi gibi konularda uzmanlaşmış bir alandır.

ABD ve Kanada, bu alanda gelişmiş uygulamalara ve yasal düzenlemelere sahip ülkeler arasında yer almaktadır. ABD'de adli muhasebe, uzun bir geçmişe sahip olup, özellikle büyük finansal skandallar sonrasında daha da önem kazanmıştır. Bu alandaki profesyoneller, dolandırıcılık soruşturmaları, mali sahtekârlıklar ve beyaz yaka suçları gibi konularda kritik roller üstlenmektedir. ABD'de adli muhasebe uygulamaları, belirli yasal düzenlemeler ve meslek örgütleri tarafından desteklenmektedir. Amerikan Sertifikalı Adli Muhasebeciler Enstitüsü (ACFE) ve Amerikan Serbest Muhasebeciler Enstitüsü (AICPA) gibi kuruluşlar, adli muhasebecilik alanında sertifikasyon programları ve eğitimler sunarak bu mesleğin profesyonelleşmesini sağlamaktadır. Kanada'da da adli muhasebe mesleği, ABD'dekine benzer şekilde gelişmiş ve kurumsallaşmıştır. Kanada'da adli muhasebeciler, mali suçların araştırılması, şirket iflasları ve mali dolandırıcılık

davaları gibi konularda çalışmaktadır. Kanada’da adli muhasebe uygulamaları, belirli yasal düzenlemeler ve meslek örgütleri tarafından desteklenmektedir. Kanada Sertifikalı Adli Muhasebeciler Derneği (Canadian Association of Forensic Accountants - CAFA) gibi kuruluşlar, adli muhasebecilik alanında sertifikasyon programları ve eğitimler sunarak bu mesleğin profesyonelleşmesini sağlamaktadır. Avustralya, adli muhasebe alanında erken dönemlerden itibaren düzenlemeler yapmış ve bu alanda önemli adımlar atmıştır. Avustralya Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (Institute of Chartered Accountants in Australia - ICAA), 2002 yılında Denetim Uygulamaları Standartları (APS 11) adı altında standartlar yayımlamış ve “Guidance Note 2: Forensic Accounting” adlı bir çalışma kılavuzu sunmuştur. Bu standartlar ve kılavuz, adli muhasebe sözleşmelerinin uygulanması ve adli muhasebecilerin uyması gereken standartlar hakkında rehberlik sağlamaktadır. Avustralya’daki üniversiteler, adli muhasebe alanında yüksek lisans programları sunarak bu alandaki uzmanların yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Wollongong ve Monash Üniversiteleri, hata, hile ve araştırma teknikleri gibi konularda dersler içeren adli muhasebe yüksek lisans programlarıyla bilinmektedir. Ayrıca, Avustralya’da muhasebe mesleğini düzenleyen üç ana kurum bulunmaktadır: Avustralya Sertifikalı Uygulayıcı Muhasebeciler (Certified Practising Accountants- CPA) Australia, Avustralya ve Yeni Zelanda Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (Chartered Accountants Australia and New Zealand -CA ANZ) ve Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (Institute of Public Accountants -IPA) bu kurumlar, muhasebe mesleğinin standartlarını belirlemekte ve meslek mensuplarının yetkinliklerini denetlemektedir.

Avrupa’da ise adli muhasebe uygulamaları ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde adli muhasebecilik mesleği belirli yasal çerçeveler içinde faaliyet göstermektedir. Birleşik Krallık’ta adli muhasebeciler, Criminal Justice Act 2003, Civil Procedure Rules (CPR) ve Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW) gibi düzenlemelerle denetlenir. Almanya’da ise adli muhasebe, Alman Ticaret Kanunu (Handelsgesetzbuch - HGB) ve Ceza Muhakemesi Kanunu (Strafprozeßordnung - StPO) gibi düzenlemelerle şekillenir. Fransa’da adli muhasebeciler, Fransız Ticaret Kanunu (Code de commerce) ve Ceza Kanunu (Code pénal) kapsamında görev yapar.

Bu ülkelerde adli muhasebecilik mesleği, mali suçların araştırılması ve hukuki süreçlerde önemli bir role sahiptir. Fransa’da, adli muhasebeciler genellikle bağımsız bilirkişi olarak görev almakta ve mahkemelerde sunulan mali kanıtları incelemektedir. Ayrıca, ülkenin en büyük muhasebe ve denetim kuruluşlarından biri olan Compagnie Nationale des Commissaires aux Comptes (CNCC) tarafından belirlenen mesleki standartlara uygun hareket ederler. Avrupa’da adli muhasebe mesleği, her ülkenin kendi ulusal düzenlemeleri ve Avrupa Birliği’nin ortak finansal standartları çerçevesinde gelişmiştir. Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde adli muhasebeciler, vergi kaçakçılığı, mali dolandırıcılık, şirket iflasları ve ticari davalar gibi konularda kritik roller üstlenmektedir. Avrupa Birliği (AB)’nin Kara Para Aklama Direktifleri, Muhasebe Direktifi ve OECD’nin şeffaflık standartları, bu mesleğin çerçevesini belirleyerek finansal suçlarla mücadelede etkin bir sistem oluşturulmasını sağlamaktadır. Avrupa’da adli muhasebeciler genellikle bilirkişi olarak görev almakta ve mahkemelere sundukları raporlarla mali süreçlerde şeffaflık sağlamaktadır. Avrupa genelinde adli muhasebe mesleği, özellikle finansal suçların artması ve şirketlerin şeffaflık ihtiyacının büyümesiyle giderek daha önemli bir hale gelmektedir. AB’nin getirdiği sıkı finansal düzenlemeler ve uluslararası muhasebe standartları, adli muhasebecilerin rolünü güçlendirmektedir. Ayrıca, önümüzdeki yıllarda, dijital muhasebe sistemleri, yapay zekâ destekli denetim süreçleri ve blockchain tabanlı muhasebe uygulamalarının adli muhasebe mesleğini dönüştürmesi beklenmektedir. Bu teknolojileri adli muhasebe süreçlerine entegre ederek mali suçlarla mücadelede daha etkin bir sistem oluşturmayı hedeflemektedir (WallStreetMojo, 2022b).

2.9.2. Türkiye’de Adli Muhasebe

Türkiye’de adli muhasebe kavramı, son yıllarda mali suçların artması ve ekonomik sistemde şeffaflığın sağlanması ihtiyacıyla giderek önem kazanmıştır. Özellikle Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) gibi kurumlar, finansal suçlarla mücadelede adli muhasebe tekniklerinden yararlanmaktadır. Ancak, adli muhasebecilik mesleği Türkiye’de henüz bağımsız bir uzmanlık alanı olarak tam anlamıyla kurumsallaşmış değildir. Türkiye’de adli muhasebe genellikle Yeminli Mali

Müşavirler (YMM) ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler (SMMM) tarafından yürütülmekte olup, bilirkişilik ve mali suç analizleri gibi görevleri içermektedir. Ancak, bu alanda özel eğitim programlarının ve mesleki sertifikasyon süreçlerinin eksikliği, Türkiye’de adli muhasebenin gelişimini sınırlayan en önemli faktörlerden biridir. Adli muhasebe uygulamalarının yaygınlaştırılması için Türkiye’de hukuk ve muhasebe disiplinleri arasında daha güçlü bir iş birliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Üniversitelerde adli muhasebe derslerinin artırılması, bu alanda uzmanlaşmak isteyen muhasebecilere yönelik eğitim ve sertifikasyon programlarının oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca, adli muhasebecilerin bağımsız bir meslek grubu olarak kabul edilmesi ve yasal düzenlemelerle desteklenmesi, Türkiye’de bu alanın daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır.

Türkiye’de adli muhasebe mesleği, doğrudan bir yasal düzenlemeye sahip değildir. Ancak, adli muhasebecilerin faaliyet gösterdiği alanlar dolaylı olarak çeşitli kanunlarla düzenlenmektedir. Türk Ceza Kanunu (TCK) mali suçları tanımlarken, Türk Ticaret Kanunu (TTK) ticari işlemlerin düzenlenmesini sağlar. Kanun’da doğrudan adli muhasebecilik mesleğinden bahsedilmemektedir; ancak Bilirkişilik faaliyeti 6754 sayılı Bilirkişilik Kanunu m.10/g bendinde¹³ belirtilen “meslek mensubu” ifadesi kapsamında düzenlenmiş olup, adli muhasebeciler genellikle bilirkişi olarak görev yapmaktadır. Türkiye’de adli muhasebe mesleğinin gelişimi için doğrudan yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Mevcut kanunlar dolaylı olarak adli muhasebecilerin faaliyet alanlarını belirlese de mesleğin etkinliği ve güvenilirliği açısından spesifik yasal çerçevelerin oluşturulması önemlidir. Avrupa ülkelerindeki uygulamalar, Türkiye için örnek teşkil edebilir ve bu alanda yapılacak düzenlemelerle adli muhasebe mesleğinin kurumsallaşması sağlanabilir.

¹³ 6754 Sayılı Bilirkişi Kanunu m.10/g: “Meslek mensubu olarak görev yapabilmek için mevzuat tarafından aranan şartları haiz olmak ve mesleği yapabilmek için gerekli olan uzmanlık alanını gösteren diploma, mesleki yeterlilik belgesi, uzmanlık belgesi veya benzeri belgeye sahip olmak”.

2.10. Adli Muhasebe ve Diğer Mesleklerle İlişkisi

Adli muhasebe, ekonomik suçlar ve finansal hilelerle mücadele etmek amacıyla muhasebe bilgisi ve tekniklerinin hukuk alanıyla entegrasyonunu sağlayan bir disiplindir. Bu alanda çalışan profesyoneller, adli vakaların çözülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Adli muhasebe, suç unsurlarını tespit etmek ve mali zararın boyutlarını belirlemek amacıyla finansal verileri inceler. Ancak, adli muhasebe tek başına suçları ortaya koymak için yeterli değildir; bu nedenle birçok meslekle iş birliği gerekmektedir. Adli muhasebenin diğer mesleklerle ilişkisi, verilerin doğru şekilde yorumlanması ve adaletin sağlanması için kritik bir öneme sahiptir.

2.10.1. Hukuk ve Adli Muhasebe

Adli muhasebe, finansal suçların ve mali ihlallerin çözülmesinde önemli bir rol oynar ve bu süreç hukuki çerçevede işlemektedir. Adli muhasebeciler, finansal verileri analiz ederek, hukuki sorunların çözülmesine katkı sağlarlar. Hukuki bağlamda adli muhasebe, iş dünyasında meydana gelen mali suçların tespiti, bu suçlara dair kanıtların sunulması ve yasal süreçlere ilişkin muhasebe verilerinin güvenilirliğini sağlayan bir meslek alanıdır (Black's Law Dictionary, 2023a).

Adli muhasebe, doğrudan hukuk ile ilişkilidir ve her iki alanın birleşimi, adaletin sağlanması için önemli bir işlev görmektedir. Adli muhasebeciler, mali suçları tespit etmek, maddi zararı hesaplamak ve davalarda delil olarak sunulacak finansal raporları hazırlamak için hukuk profesyonelleriyle yakın iş birliği yaparlar. Bu süreçte, adli muhasebeciler finansal verileri analiz eder, sahtecilik, dolandırıcılık, vergi kaçakçılığı ve benzeri suçları tespit etmek için derinlemesine incelemeler yapmaktadırlar. Hazırladıkları raporlar, hukuki süreçlerde kanıt olarak kullanılacak nitelikte olmalı, bu da muhasebecilerin sundukları bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini çok önemli kılmaktadır. Ayrıca, adli muhasebecilerin sundukları raporlar, hukukçuların davaları yürütme stratejilerini şekillendirmelerinde önemli bir kaynak sağlamaktadır. Hukukçular, adli muhasebecilerden aldıkları raporlarla mahkeme süreçlerinde doğru ve güvenilir finansal bilgiyi sunarak, davaların seyrini

etkileyebilir ve adaletin sağlanmasına katkıda bulunurlar. Adli muhasebe, özellikle karmaşık finansal verilerin anlaşılır ve ikna edici bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır. Bu sayede, mahkemede finansal delillerin doğru bir şekilde değerlendirilmesi mümkün hale gelmektedir. Hem sivil hem de ceza davalarında, mali suçlar, haksız kazançlar veya anlaşmazlıklar durumunda adli muhasebeciler önemli bir rol oynamaktadır. Bu uzmanlık, dava sürecinin her aşamasında, hukuki süreçlerin şeffaflığını artırır ve finansal verilerin doğru bir şekilde yorumlanmasını sağlamaktadır. Adli muhasebe ve hukuk arasındaki bu güçlü ilişki, yalnızca suçların tespit edilmesine değil, aynı zamanda finansal haksızlıkların ortaya çıkarılmasına ve mağdurların haklarının korunmasına da olanak tanımaktadır. Sonuç olarak, adli muhasebe, hukuki süreçlerde adaletin sağlanmasında vazgeçilmez bir araçtır ve bu alandaki uzmanlık, adaletin her yönüyle yerine getirilmesine katkı sağlamaktadır (Berger ve Hill, 2011a).

2.10.2. Denetim ve Adli Muhasebe

Adli muhasebe ile denetim arasındaki farklar oldukça belirgindir. Denetim, genellikle bir şirketin mali tablolarının genel doğruluğunu ve yasal düzenlemelere uygunluğunu incelemeyi amaçlarken; adli muhasebe daha çok suç ve dolandırıcılık faaliyetlerini tespit etmeye yönelik bir inceleme türüdür. Denetim, mali düzenin sağlanması için genel bir kontrol süreci sunarken, adli muhasebe daha derinlemesine analizler ve suç odaklı bir inceleme süreci sunmaktadır. Adli muhasebe, genellikle hukuki süreçlerde delil olarak kullanılabilecek veriler sağlamayı hedeflemektedir. Bağımsız denetçiler, finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve ilgili finansal raporlama standartlarına uygunluğunu değerlendirmek suretiyle makul güvence sağlamakla yükümlüdür. Bu kapsamda, finansal tabloların gerçeğe uygun ve doğru bilgi sunup sunmadığına ilişkin denetim görüşü oluştururlar. Denetçilerin yükümlükleri arasında; yürürlükteki mevzuata aykırı işlemleri tespit etmek, tespit edilen hususların işletme yönetimi ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ile Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) gibi düzenleyici otoritelerle paylaşılması ve ulaşılan denetim bulgularının raporlanması yer almaktadır. Buna karşılık adli muhasebeciler

denetçilere kıyasla daha yüksek düzeyde profesyonel şüphencilik sergileyerek muhasebe verilerinin manipülasyonu ve hileye yönelik göstergelere odaklanmaktadır. Bağımsız denetçi ise denetim sürecinde hata ve hile riskini değerlendirerek, finansal bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda kullanıcıya makul düzeyde güvence sunmayı amaçlamaktadır (Pamukçu, 2017, s. 233). Tüm bu farklılıklar ışığında, adli muhasebeciler ile geleneksel denetçilerin yaklaşımları arasındaki temel ayrımlar Tablo 6’da karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 6: Adli Muhasebeci ve Geleneksel Denetçi Arasındaki Farklılıklar

Adli Muhasebeci/Denetçi	Geleneksel Dış Denetçi
Adli muhasebeciler, kuruluş içindeki olası sahtekârlıkları tespit etmeye odaklanırlar.	Dış denetçiler, şirketlerin yasal düzenlemelere ve iç politikalara uyumunu değerlendirir.
Adli muhasebeciler, olayların ve durumların derinlerine inerek ayrıntılı analiz yapar.	Geleneksel denetçiler, genellikle olaylara yüzeysel yaklaşır, derinlemesine inceleme yapmaz.
Adli denetçiler, yüksek düzeyde profesyonel şüphencilikle çalışır ve sunulan bilgi ve belgeleri sorgular.	Dış denetçiler, açıklamalara ve belgelere çoğunlukla olduğu gibi inanır, fazla sorgulama yapmaz.
Adli muhasebeciler, çalışanlar, tanıklar ve ilgili kişilerden bilgi alma konusunda daha yetkindir.	Geleneksel denetçiler, bilgi alma ve sorgulama becerileri konusunda daha sınırlıdır.
Adli muhasebeciler, karmaşık finansal işlemlerde sahtekârlığı ve suistimali ortaya çıkarma konusunda uzmanlaşmıştır.	Dış denetim, muhasebe defterlerinin ve belgelerin kontrolüyle sınırlı kalır, içerdiği bilgilerin doğruluğu üzerine odaklanırlar.
Adli denetçiler, kasıtlı yapılmış yanlışları ortaya çıkarmayı hedefler.	Geleneksel denetçiler, yanlışlıkları kasıtlı mı değil mi diye ayırt etmeye odaklanmaz.
Adli denetçiler, kanıt toplama konusunda, kanıtın türünü, yerini ve analiz yöntemini iyi bilir.	Dış denetçiler, kanıtların niteliği ve nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda genellikle yeterince donanımlı değildir.
Adli muhasebeciler, yalnızca sayılarla değil, olayların ardındaki gerçeklerle de ilgilenir.	Dış denetçiler, çoğunlukla rakamlarla ilgilenir, olayların arka planına pek odaklanmaz.
Adli denetçiler, kontrol sistemlerinin nasıl istismar edilebileceği ve dolandırıcılık yöntemleri hakkında detaylı bilgiye sahiptir.	Geleneksel denetçiler, kontrol açıklarının suistimali ve dolandırıcılık teknikleri konusunda genelde yetersizdir.

Kaynak: Manzoor A. Shah & Aadil Shah, *Corporate Scandals And Forensic Accounting*. Indian Journal of Accounting, 2012 s. 52–70.

Adli muhasebe meslek mensupları ile geleneksel denetçiler arasındaki farklar Tablo 6 aracılığıyla ortaya konulmuştur. Her iki meslek grubu da benzer bilgi kaynaklarından yararlınsa da geleneksel denetçiler genellikle daha yüzeysel bir inceleme ile yetinirken, adli muhasebeciler mesleklerinin doğası gereği olaylara derinlemesine yaklaşmaktadır. Bu detaylı analizler sayesinde, adli muhasebeciler daha kapsamlı bilgilere ulaşmakta ve sonuçlara varırken daha donanımlı bir tutum sergilemektedir. Özellikle finansal suçlara yönelik soruşturmalarda adli muhasebe önemli bir yer tutar. Bu süreçte adli muhasebeciler, denetim uzmanlarının hazırladığı raporlara dayanarak derinlemesine incelemeler yapar ve mali manipölasyonların izlerini ortaya çıkarmak için daha karmaşık muhasebe teknikleri kullanırlar. Denetim uzmanları, mali tabloların doğruluğunu, yasalara uygunluğunu ve şirketin finansal sağlığını değerlendirirken; adli muhasebeciler, bu tabloların daha ayrıntılı biçimde inceleyerek olası usulsüzlük, dolandırıcılık veya finansal suistimal izlerini araştırırlar. Adli muhasebe, özellikle büyük finansal krizler veya mali skandalların ardından, suçların aydınlatılmasında önemli bir rol oynar. Bu iki disiplin arasındaki iş birliği, şirketlerin mali durumlarının daha doğru ve kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlar. Ayrıca, mali suçların önlenmesi, tespiti ve çözülmesi konusunda etkin bir mekanizma oluşturur. Denetim ve adli muhasebe, birbirini tamamlayan iki temel alan olarak; mali suçlarla mücadelede güçlü bir savunma hattı oluşturmakta ve ekonomik adaletin sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir (Shah ve Shah, 2012a).

2.10.3. Adli Muhasebe ve Psikoloji İlişkisi

Adli muhasebe, finansal suçların ve mali usulsüzlüklerin tespitiyle ilgilenen bir disiplindir ve bu alanda çalışan profesyonellerin sadece sayısal verileri analiz etmeleri yeterli değildir. Adli muhasebeciler, suçluların davranışlarını ve psikolojik motivasyonlarını anlamak için psikoloji bilgisinden yararlanabilirler. Psikoloji, adli muhasebenin sadece teknik yönlerini değil, aynı zamanda suçluların hareketlerini anlamaya yönelik bir çerçeve sunarak, bu suçları daha derinlemesine çözmeyi kolaylaştırır. Adli muhasebe ve psikoloji arasındaki ilişki, özellikle suçluların psikolojik profillemesi, finansal karar alma süreçlerindeki psikolojik faktörler, yalan

söyleme davranışları ve kriminal psikoloji alanlarındaki iş birliği ile önemli bir rol oynamaktadır.

Adli muhasebeciler, finansal suçları araştırırken, suçluların motivasyonlarını anlamak için psikolojik analizlere başvururlar. Özellikle dolandırıcılık ve mali suistimallerde, suçlular genellikle psikolojik bir baskı altında hareket ederler; finansal problemler, fırsatçılık ya da dürtüsel davranışlar, mali hilelere yol açabilmektedir. Psikolojik analizler, bu suçları işleyen kişilerin psikolojik durumlarını anlamaya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır. Adli muhasebeciler, suçluların davranışlarını daha doğru tespit etmek ve suçun motivasyonlarını çözümlemek için bu analizleri kullanabilirler. Ayrıca, psikoloji finansal karar alma süreçlerinin anlaşılmasında da kritik bir rol oynamaktadır. İnsanlar, mali kararlar alırken bazen irrasyonel davranışlar sergileyebilirler. Örneğin, aşırı güven veya aşırı risk alma gibi davranışlar, finansal dolandırıcılığa yol açabilmektedir. Adli muhasebeciler, bu tür psikolojik faktörleri analiz ederek suçluların mali usulsüzlük yapma sebeplerini ve bu eylemleri nasıl gizlediklerini çözmeye çalışırlar. Psikolojik teoriler, mali kararlar alırken bireylerin duygusal ve psikolojik faktörlerden nasıl etkilendiğini açıklamada adli muhasebecilere rehberlik edebilmektedir. Finansal suçlarla ilgili diğer bir önemli psikolojik davranış, yalan söyleme ve duygusal manipülasyonlardır. Adli muhasebeciler, finansal suçlar üzerinde çalışırken suçluların beyanlarını değerlendirirken psikolojik ipuçlarını gözlemleyebilirler. Yalan söyleme, finansal raporların manipülasyonu ve gerçek dışı beyanlar, suçluların duygusal baskı altında gösterdikleri davranışlar olabilir. Psikoloji, bu tür davranışları tanımlamak ve suçluların doğruyu söylemediklerini tespit etmek için önemli bir araçtır. Adli muhasebeciler, yalan söyleme davranışlarını fark ederek soruşturma süreçlerini daha etkili bir şekilde yönlendirebilirler.

Son olarak, adli muhasebe ve kriminal psikoloji arasındaki ilişki de çok önemlidir. Kriminal psikologlar, suçluların psikolojik durumlarını inceleyerek adli muhasebecilere finansal suçların ardındaki psikolojik sebepleri anlamada yardımcı olabilirler. Psikolojik testler ve değerlendirmeler, suçluların davranışlarını anlamak ve suçların nasıl işlendiğini çözmek için kullanılabilir. Psikologlar ve adli muhasebeciler birlikte çalışarak, finansal suçları daha derinlemesine analiz edebilir ve suçları çözmek

için daha etkili stratejiler geliştirebilirler. Sonuç olarak, adli muhasebe yalnızca finansal verilerin analizinden ibaret olmayıp, insan psikolojisiyle de doğrudan ilişkilidir. Psikolojik analizler, adli muhasebecilere finansal suçları daha iyi tespit etme, suçluların motivasyonlarını anlamada yardımcı olma ve doğru kararlar almada rehberlik etmektedir. Bu disiplinler arası iş birliği, adli muhasebenin etkinliğini artırarak, mali suçların daha etkili bir şekilde çözülmesini sağlamaktadır.

2.11. Teknolojik Gelişmelerin Adli Muhasebeye Etkisi

Teknolojinin ilerlemeler, adli muhasebe mesleğinin dönüşümünde temel bir etken haline gelmiştir. Özellikle dijital adli muhasebe uygulamaları sayesinde, mali suçlar ve hileler daha hızlı, sistematik ve etkili biçimde tespit edilebilmektedir. Günümüzde adli muhasebeciler; veri madenciliği, büyük veri analitiği, yapay zekâ destekli denetim araçları ve dijital kanıt toplama yazılımları gibi gelişmiş teknolojilerden faydalanarak daha kapsamlı ve derinlemesine analizler gerçekleştirme imkânına sahiptir.

Bu teknolojik yenilikler, geleneksel denetim yaklaşımlarının ötesine geçerek büyük hacimli finansal verilerin kısa sürede işlenmesini, olağandışı işlem örüntülerinin tespit edilmesini ve dolandırıcılık ile hata kaynaklarının daha net biçimde net biçimde ortaya çıkarılmasını mümkün kılmaktadır. Böylece teknoloji, yalnızca iş yükünü hafifletmekle kalmamakta; aynı zamanda hata oranlarını en aza indirerek daha yüksek doğrulukta sonuçlara ulaşılmasına katkı sunmaktadır.

Özellikle blockchain teknolojisinin muhasebe sistemlerine entegrasyonu, finansal işlemlerin değiştirilemez biçimde kaydedilmesini sağlayarak hem işlem şeffaflığını artırmakta hem de adli delillerin güvenilirliğini ve bütünlüğünü teminat altına almaktadır. Bunun yanında dijital imza, zaman damgası ve bulut tabanlı veri saklama çözümleri de delil yönetimi açısından güvenlik ve izlenebilirlik noktasında önemli avantajlar sunmaktadır.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, teknolojik araçların adli muhasebe süreçlerine entegrasyonu yalnızca mesleğin işlevsel yönlerini değil, aynı zamanda etik ve hukuki boyutlarını da dönüştürmektedir. Teknoloji destekli adli muhasebe uygulamaları, mali güvenliğin sağlanmasında ve adaletin tesisinde kritik bir rol üstlenmekte; suçların önlenmesi ve çözümünde stratejik bir araç haline gelmektedir.

2.12. Adli Muhasebe Mesleğinin Geleceği

Günümüz dünyasında teknolojik gelişmelerin hız kazanması, finansal suçların çeşitlenmesi ve küresel ticaretin karmaşıklaşması, adli muhasebe mesleğini stratejik bir uzmanlık alanı hâline getirmiştir. Dijitalleşme ile muhasebe kayıtları yalnızca klasik finansal tablolardan ibaret olmaktan çıkmış; aynı zamanda dijital izlerin, büyük veri kümelerinin ve karmaşık işlem ağlarının da analiz edilmesini zorunlu kılan bir yapıya evrilmiştir. Bu dönüşüm, adli muhasebecilerin yalnızca muhasebe ve denetim bilgileriyle yetinmemelerini; ileri düzey veri analitiği, siber güvenlik, yapay zekâ uygulamaları ve hukuki süreçlere ilişkin bilgi birikimlerini derinleştirmelerini gerekli kılmaktadır. Özellikle yapay zekâ destekli analiz araçları sayesinde dolandırıcılık, yolsuzluk ve kara para aklama gibi suçların erken aşamalarda tespiti mümkün hâle gelmektedir. Algoritmalar aracılığıyla yapılan anomali analizleri, riskli işlemleri önceden belirleyerek adli muhasebeye reaktif bir yaklaşımdan ziyade proaktif bir karakter kazandırmaktadır. Bunun yanı sıra, küresel çapta yaşanan ekonomik krizler, şirket iflasları ve finansal skandallar, şeffaflık ve hesap verebilirlik ihtiyacını artırmakta; bu da adli muhasebe mesleğine olan talebi güçlendirmektedir. Özellikle uluslararası düzenlemelere uyum sağlamak isteyen şirketler, yatırımcı güvenini tesis etmek ve itibar risklerini yönetmek amacıyla adli muhasebe uzmanlarının uzmanlık alanlarına başvurmaktadır. Kamu kurumlarından özel sektöre, bankacılık ve sigortacılıktan uluslararası denetim ve danışmanlık firmalarına kadar geniş bir yelpazede adli muhasebe hizmetlerine olan ihtiyaç artarak devam etmektedir.

Dijital delillerin mahkemelerdeki geçerliliği, uluslararası iş birliklerinin önemi, veri gizliliği mevzuatıyla uyumluluk ve etik kodlara dayalı meslek içi denetim sistemleri de mesleğin gelecekteki gelişimini şekillendiren önemli başlıklar arasında yer almaktadır. Özellikle sınır ötesi finansal suçlarla mücadelede adli muhasebecilerin

uluslararası ağlarda aktif görev almaları kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda, adli muhasebe alanında nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Üniversitelerin ilgili bölümlerinde bu alana özgü lisansüstü programların artırılması, mesleki sertifikasyon sistemlerinin yaygınlaştırılması ve ulusal/uluslararası meslek standartlarının oluşturulması, mesleğin kurumsallaşmasını destekleyecek temel adımlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, staj ve uygulamalı eğitim imkanlarının artırılması, bu alanda çalışacak uzmanların yalnızca teorik değil, pratik açıdan da donanımlı olmalarını sağlayacaktır.

Sonuç olarak, teknolojik inovasyonlar ve küresel ekonomik dinamiklerin etkisiyle adli muhasebe mesleği çok boyutlu bir yapıya bürünmekte, yalnızca mali suçların çözümünde değil; kurumların iç denetim, risk yönetimi, finansal güvenlik ve itibar yönetimi stratejilerinin oluşturulmasında da kritik roller üstlenmektedir. Bu dönüşüm, adli muhasebeyi geleceğin en önemli uzmanlık alanlarından biri hâline getirmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MUHASEBE HATA VE HİLELERİNE İLİŞKİN YARGITAY KARARLARININ İNCELENMESİ

3.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, yargıya intikal etmiş davalar üzerinden muhasebe hatalarının ve muhasebe hilelerinin türlerini belirlemek ve bu türlerin dağılımını analiz ederek muhasebe uygulamalarında karşılaşılan temel sorunlara ışık tutmaktır. Bu amaç doğrultusunda, adli muhasebe kapsamında incelenen davalardan elde edilen veriler kullanılarak, hataların ve hilelerin sınıflandırılması ve frekanslarının ortaya konulması hedeflenmektedir.

Öncelikle araştırma boşluğunu belirlemek amacıyla farklı veri tabanları kullanılarak yerli ve yabancı literatür incelenmiştir. Yabancı literatür için Scopus ve Web of Science (WoS) veri tabanlarında konuyla ilgili arama yapılmıştır. Yerli literatür için ise TR Dizin’de yer alan makaleler ve YÖK Ulusal Tez Merkezi’ndeki lisansüstü tezler incelenmiştir ve Tablo 7’de gösterilmiştir.

Çalışmanın amacına uygun olarak durum tespiti yapmak için aşağıda yer alan iki adet araştırma sorusu oluşturulmuştur:

- (1) Davaya konu muhasebe hatalarının türleri nelerdir?
- (2) Davaya konu muhasebe hilelerinin türleri nasıl bir dağılım göstermektedir?

Tablo 7: Literatür Taraması

	YAZAR ADI	TEZİN ADI	DR	YL	YIL	ÜNİVERSİTE	ENSTİTÜ	ANABİLİM DALI-İŞLETME VB.	BİLİM DALI-MUHASEBE FİNANSMAN VB.	ÖRNEKLEM TÜRÜ-OLASILIKLI-OLASILIKLI OLMAYAN	ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜĞÜ	ARAŞTIRMA YÖNTEMİ-NİCEL-NİTEL-KARMA-TESPİT EDİLEMEYEN	VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ-DOKÜMAN/KAYIT İNCELEMESİ-GÖRÜŞME-ANKET-GÖZLEM-ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ-DİĞER
Adli Muhasebe – Hile													
1	Erdem Altaylı	Adli Muhasebe-Adli Müşavirlik Kapsamında Hile Araştırmacılığı, Regresyon (Bağlanım) Modeli ile Analizi ve Raporlanması		X	2022	Ankara Hacı Bayram Veli	Lisansüstü Eğitim Ens	İşletme	Muhasebe-Finansman		İmalat sektöründe faaliyet gösteren ve Borsa İstanbul'da işlem gören 95 firma-2009-2020 yılları-12 yıllık-1140 firma-yılı gözlem-49 finansal oran	karma	Doküman/kayıt inceleme
2	Melek Salın	Adli Muhasebenin Bağımsız Denetime Katkısının İncelenmesi		X	2022	İstanbul Aydın	Lisansüstü Eğitim Ens	Muhasebe ve Finans Yönetimi	Muhasebe ve Denetimi	olasılıklı	Kocaeli İlinde Bağımsız Denetçiler-126 kişi	Karma-spps-anova	Anket
3	Murat Katı	Adli Muhasebe Kapsamında Muhasebe Hata ve Hilelerinin Tespitine Yönelik Bir Çalışma	X		2021	İnönü	Sosyal Bilimler	İşletme	Muhasebe ve Finansman	Tam sayım yöntemi	46 muhasebe hatası ve 70 muhasebe hilesi-toplam 116 adet dava dosyası-2012-2020 yılları arası	nitel	Doküman inceleme
4	Seçkin Akgül	Muhasebe Dersi Alan Yükseköğretim Öğrencilerinin Adli Muhasebe Kavramına İlişkin Farkındalığı: Kayseri İli Örneği		X	2019	Kayseri	Lisansüstü Eğitim Ens	Muhasebe ve Finans Yönetimi	Muhasebe ve Finans Yönetimi	Olasılığa dayalı olmayan kolayda örneklem tekniği	Kayseri ilindeki muhasebe dersi almış 402 öğrenci	nicel	Yüz yüze görüşme ve anket

5	Hander Özer	Kredi Kartı Hileleri ve Alınan Karşı Önlemler		X	2019	Hitit	Sosyal Bilimler	İşletme	İşletme	olasılıklı olmayan	çorum ilindeki kredi kartı hileleri-2012, 2013 ve 2014 yıllarına ilişkin 3 örnek olay	nitel	Doküman/kayıt inceleme-örnek olay
6	Engin Çayır	Adli Muhasebe Kapsamında Yönetim Hileleri, Burdur ve Isparta İlleri Adli Vaka Analizleri ve Örnek Olaylar		X	2018	Mehmet Akif Ersoy	Sosyal Bilimler	Muhasebe ve Finansal Yönetim	Muhasebe ve Finansal Yönetim	olasılıklı olmayan	2006-2017 yılları arasında ortaya çıkan 96 dava dosyasını kapsamaktadır	Nitel-spss-çapraz tablolama tekniği	Doküman/kayıt inceleme-örnek olay
7	Koray Özöner	Hile Risk Faktörleri ve İç Kontrol Sisteminin Hile Risklerini Önlemedeki Rolü Üzerine Bir Araştırma		X	2018	Galatasaray	Sosyal Bilimler	İşletme	İşletme	Veri toplama	Denetim faaliyetinde bulunan ve alanında uzman 8 kişi	nitel	Odak grup
8	Dilek Yılmaz	Adli Muhasebe Kapsamında Bankalarda Yapılan Muhasebe Hileleri: Gaziantep İlindeki Adli Vakalar Analizi		X	2017	Manisa Celal Bayar	Sosyal Bilimler	İşletme	Muhasebe ve Finansman	Amaçlı örneklemin benzeşik örnekleme yöntemi	2005-2016 arasındaki 33 dava dosyasının 27 tanesi incelenmiştir-28 hilekar	Nitel araştırma yöntemi-maxqda	Doküman/kayıt inceleme
10	Özcan Turgut	Adli Muhasebe Kapsamında Yönetim Hilelerinin İncelenmesi ve Bir Uygulama		X	2015	Erzincan	Sosyal Bilimler	İşletme	İşletme	Olasılık Dışı Homojen Örnekleme	Erzurum Adliyesinde 2010-2014 yılları arasındaki yönetici hilelerine ilişkin 171 dava dosyası-345 yönetici	karma-spss-Mann-Whitney U testi-anova	Doküman/kayıt inceleme

Tezlerin büyük bölümü doğrudan adli muhasebe bağlamında hile türleri, tespit yöntemleri ve vaka analizleri üzerine yoğunlaşmış. Ayrıca bazı tezlerde (örn. Seçkin Akgül, Koray Özöner) konu daha eğitimsel farkındalık ya da iç kontrol sistemleri gibi daha geniş kapsamlı konulara kaymıştır. Dava dosyalarının, örnek olayların incelendiği çalışmalarda yaygın. Örneğin: Murat Katı (2021) ve Engin Çayır (2018): Hile/hata vakalarını derinlemesine analiz etmiştir. Dilek Yılmaz (2017): MAXQDA kullanarak detaylı bir vaka analizi sunmuştur. Özellikle anket temelli, istatistiksel analizlerle yürütülen çalışmalarda (örn. Melek Salın, Seçkin Akgül) tercih edilmiştir. Verilerin çok boyutlu analizini hedefleyen çalışmalarda (örn. Erdem Altaylı, Özcan Turgut) hem nicel hem nitel veri kullanılmıştır. Hile türlerinin sektörel ve coğrafi farklılıklarına dikkat çeken çalışmalar ağırlıktadır. Adli muhasebenin bağımsız denetim, iç kontrol, eğitim ve kurumsal yönetim alanlarıyla bağlantılı olarak çalışıldığı görülmektedir. Veri kaynaklarına erişim (dava dosyaları, uzmanlar vb.) çalışmaların derinliğini belirleyici önemli bir unsur olmuştur. Zaman aralıkları genelde 5-10 yıl arasında geniş bir örneklem evreni sunmakta, bu da eğilimleri görmek açısından avantaj sağlamıştır.

3.2. Çalışmanın Önemi

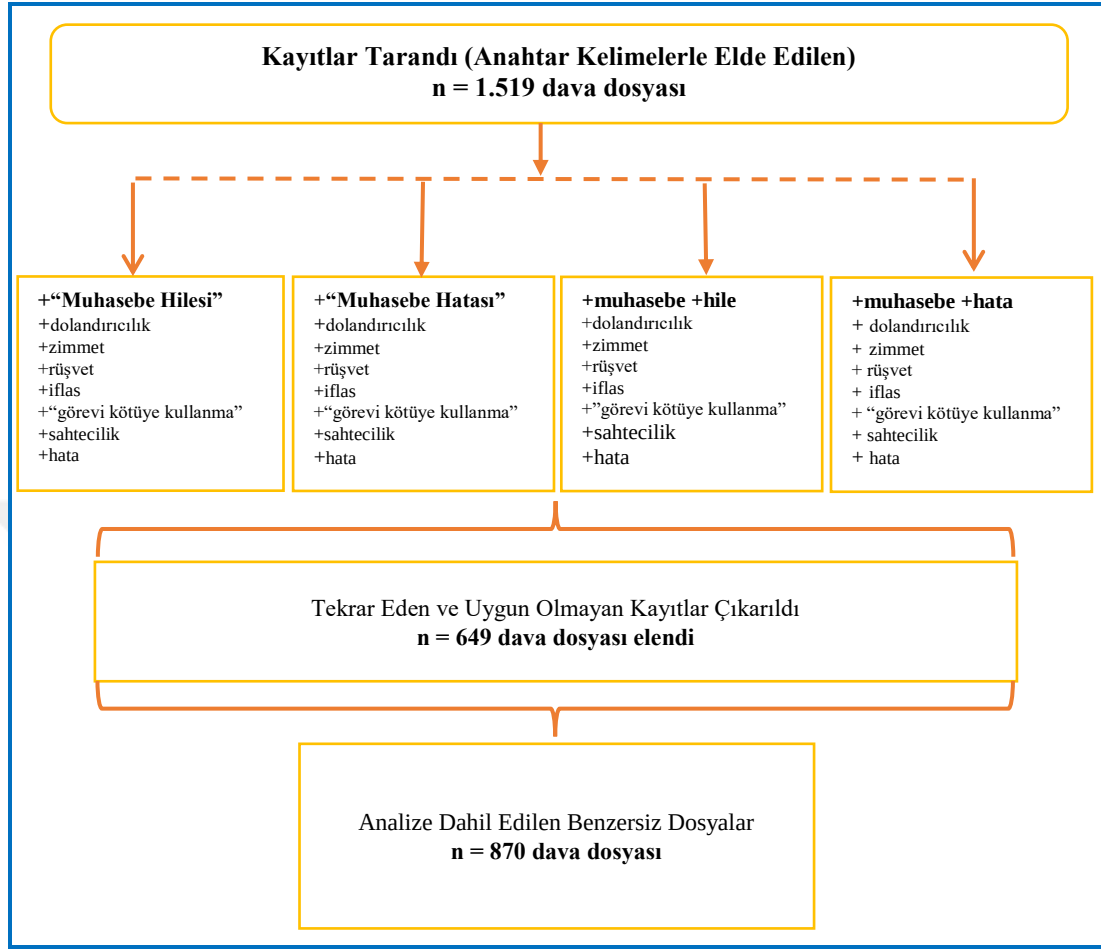
Adli muhasebe, yargı organlarının karar vermelerine yardımcı olmak için ekonomi, hukuk ve ticaret alanlarının işleyişleri hakkında kapsamlı bir bilgi seviyesini ve bu bilgilerin uzmanca kullanması anlayışını kapsamaktadır (Karacan, 2012). Türk Ticaret Kanunu madde 5’te yer alan ifadeye göre: “Asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir. Asliye ticaret mahkemeleri bulunmayan yerlerde ise, ticari davalara asliye hukuk mahkemeleri davaya devam eder” ibaresi yer almaktadır (6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, 2011).

ACFE hileyi “bir kazanç elde etmek için aldatmaya dayanan herhangi bir faaliyet” olarak tanımlamıştır (ACFE, 2023). Diğer bir tanıma göre hile, “bir başkasını hakkından yoksun bırakma veya bir şekilde ona zarar vermek amacıyla

bilinçli olarak başvuru alan aldatıcı uygulamalar veya araçlar” olarak ifade edilmiştir (Black’s Law Dictionary, 2023). Hata ise bilinçli bir şekilde yapılan eylem ve faaliyetlerdir. Hata ve hile arasındaki en önemli fark, hatada kasıt unsurunun bulunmasıdır (Kazan, 2021). ACFE’nin 2024 raporunda yer alan vakalar, dünyanın dört bir yanındaki Sertifikalı Dolandırıcılık İncelemecileri (CFE) tarafından ACFE’nin 2023 Küresel Dolandırıcılık Anketine verilen yanıtlar aracılığıyla sunulmuştur. Her katılımcı, 2022 Ocak ile 2023 Eylül tarihleri arasında araştırdığı bir dolandırıcılık vakasına ilişkin 86 sorudan oluşan ayrıntılı bir anketi yanıtlamıştır. Bu rapor, CFEs tarafından araştırılmış toplam 1.921 mesleki dolandırıcılık vakasına dayanmaktadır. Çalışma, mesleki dolandırıcılığın nasıl işlendiği, nasıl tespit edildiği ve nasıl önlendiği gibi konuların yanı sıra, faillerin kimlikleri, hedef aldıkları kuruluşlar, bu kuruluşların uğradığı kayıplar ve verdikleri tepkiler hakkında istatistiksel analizler sunmaktadır (The Association of Certified Fraud Examiners, 2024b).

3.3. Çalışmanın Örneklemi

Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde literatür taraması sonucunda tespit edilen araştırma boşluğu etkili olmuştur. Çalışma kapsamında, 2010-2024 yılları arasında “muhasabe hilesi” ve “muhasabe hatası” anahtar kelimeleri ile “*dolandırıcılık, zimmet, rüşvet, iflas, görevi kötüye kullanma, sahtecilik ve hata*” gibi suç türlerini kapsayan kombinasyonlar kullanılarak toplam 1.519 dava dosyası taranmıştır. Anahtar kelime eşleşmelerinde birden fazla kategoriye giren ve tekrarlanan kayıtlar elendikten sonra, analiz için uygun olan 870 benzersiz dava dosyası çalışmaya dahil edilmiştir. Örneklem seçim kriteri Ş5’te gösterilmiştir.

Şekil 5: Örneklem Akış Şeması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.4. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Nitel araştırma, nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olgu ve olayların kendi doğal ortamları içinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Kavram ve teorilerin oluşumuna odaklanan nitel araştırma, “sosyal olguları bağlı oldukları ve içinde yer aldıkları ortamda doğal görünümleriyle gözlem, görüşme ya da belgeleri değerlendirmek yoluyla bilgi edinme ve bu bilgileri analiz ederek kuram geliştirme” olarak tanımlanmaktadır (Baltacı, 2019; İslamoğlu ve Alınışık, 2013).

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belge (dokuman) incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Belge incelemesi hem basılı hem de elektronik materyal olan belgeleri gözden geçirmek veya değerlendirmek için kullanılan sistematik bir süreçtir (Bowen, 2009; Corbin ve Strauss, 2014). Bu yöntem, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin, belgelerin, raporların, kitapların, internet sayfalarının, filmlerin, videoların ve fotoğrafların analizini içermektedir. Bu çalışmada, muhasebe hataları ve hilelerine ilişkin 870 dava dosyasının içeriği nitel olarak analiz edilmiş ve bu analiz sürecinde MAXQDA programı 2024.4.1 sürümü kullanılmıştır. MAXQDA gömülü teori, fenomenoloji, etnografi, odak grup, içerik analizi, vaka çalışmaları gibi birçok nitel veri analiz yönteminde kullanılan bir yazılımdır (“MAXQDA’nın temel özellikleri”, 2023). Dolayısıyla nitel veri analizinde kullanılan bu yazılım, özellikle belge temelli kodlama, frekans analizi, kategori oluşturma ve görselleştirme işlemleri için etkili araçlar sunmaktadır.

Çalışmada ilk olarak, yargıtay kararları “belgeyi yazdır” sekmesi kullanılarak PDF formatında dijitalleştirilmiş metinler hâlinde toplanmıştır. Her bir dava kararı bir belge (document) olarak MAXQDA’ya yüklenmiştir. Belgeler, dava yılı, mahkeme türü ve karar sonucu gibi meta verilerle etiketlenmiştir. Buradaki amaç, belgelerin sistematik şekilde analiz edilebilmesi ve filtrelenebilir olmasıdır.

İkinci aşamada araştırma amacına uygun olarak ön tanımlı kodlar geliştirilmiştir. Örneğin:

- Suç Türü (zimmet, sahtecilik, dolandırıcılık...)
- Karar Türü (beraat, mahkumiyet, ret...)
- Gerekçeler (delil eksikliği, eksik araştırma...)
- Delil Türleri (tanık, bilirkişi, MASAK raporu...)

Ayrıca analiz sırasında karşılaşılan yeni kavramlara göre açık kodlama yöntemiyle yeni kodlar eklenmiştir. Kodlanan tüm veriler için frekans analizi yapılmış, hangi kodun kaç belgede ve kaç kez geçtiği belirlenmiştir.

3.5. Araştırmanın Bulguları

Bu araştırmada, adli süreçlere konu olmuş 870 dava dosyası, muhasebe hatalarına ve muhasebe hilelerine ilişkin içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen istatistiksel dağılımlar, muhasebe uygulamalarındaki eksikliklerin sadece hata temelli değil, aynı zamanda kasıtlı hileler ve suistimallerle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolandırıcılık, sahtecilik ve iflas suistimleri hem muhasebe hatası hem de muhasebe hilesi bağlamında en sık karşılaşılan vakalar olmuştur.

3.5.1. Yıllara Göre Esas Davalar

İncelenen 2010–2024 yılları arasındaki 870 dava dosyasının esas yıllarına göre dağılımı aşağıdaki Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Yıllara Göre Esas Davalar

Esas Dava Yılı	Dava Sayısı
2010	9
2011	31
2012	123
2013	133
2014	39
2015	147
2016	96
2017	62
2018	18
2019	34
2020	31
2021	60
2022	44
2023	33
2024	10
Toplam	870

En yüksek yoğunluk 2013 (133 dosya), 2015 (147 dosya) ve 2012 (123 dosya) yıllarında görülmektedir. Dosya sayılarında 2017’den itibaren genel bir azalma eğilimi dikkat çekmektedir. Bu durum, dava kayıtlarının geç açıklanması, dijital dönüşüm süreçleri veya ilgili yıllarda benzer vakaların daha az olmasıyla ilişkili olabilir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girmesi, muhasebe sistemleri, finansal raporlama, şeffaflık, denetim ve belge düzenine ilişkin

önemli yenilikler ve yükümlülükler getirmiştir. Bu yasal değişikliğin, muhasebe kaynaklı uyuşmazlıkların türü ve sayısı üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri olmuştur. Bu düzenleme, muhasebe sistemlerine yönelik hem içerik hem de uygulama açısından yapısal bir kırılma noktası yaratmıştır. Bu kanunun:

- İlk etkisi, geçmiş döneme ait gizli kalmış hilelerin açığa çıkması ve uyumsuz uygulamaların mahkemeye yansısıyla gözlemlenmiştir.
- İkinci etkisi, zaman içinde gelişen denetim kültürü ve bilinç artışıyla birlikte muhasebe hilelerinde düşüşe, hata kaynaklı uyuşmazlıklarda ise görece artışa yol açmıştır.

3.5.2. Yıllara Göre Karara Bağlanan Davalar

İncelenen 2010–2024 yılları arasındaki 870 dava dosyasının karara bağlandığı yıla göre dağılımı aşağıdaki Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Yıllara Göre Karara Bağlanan Davalar

Davaların Karara Bağlandığı Yıl	Dava Sayısı
2010	2
2011	3
2012	36
2013	110
2014	116
2015	179
2016	59
2017	39
2018	47
2019	34
2020	35
2021	34
2022	64
2023	75
2024	37
Toplam	870

En fazla karar 2015 yılında verilmiştir (179 dava). Bu yılı sırasıyla 2014 (116) ve 2013 (110) takip etmektedir. 2013–2015 dönemi hem dava açılışlarında hem de karar sayılarında zirve dönemidir. Bu durum, o yıllarda muhasebe uygulamalarıyla

ilgili artan denetim faaliyetleri ya da hukuki başvurularla ilişkili olabileceği tahmin edilmektedir.

Esas yılda açılan davanın kaç yılda karara bağlandığına ilişkin bilgiler Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Esas Yılda Açılan Davanın Karara Bağlanma Sıklığı

Esas Yıl	Esas yılda açılan davanın karara bağlanma sıklığı	Ortalama
2010	Aynı yıl içinde ve 1-3 yıl arasında	1,33
2011	Aynı yıl içinde ve 1-2 yıl arasında	1,66
2012	Aynı yıl içinde ve 1-2 yıl arasında	1,3
2013	Aynı yıl içinde ve 1-3 yıl arasında	0,97
2014	Aynı yıl içinde ve 1-4 yıl arasında	1,10
2015	Aynı yıl içinde ve 1-4 yıl arasında	0,35
2016	Aynı yıl içinde ve 1-4 yıl arasında	1,16
2017	Aynı yıl içinde ve 1-5 yıl arasında	2,18
2018	Aynı yıl içinde ve 1-4 yıl arasında	1,56
2019	Aynı yıl içinde ve 1-4 yıl arasında	1,97
2020	Aynı yıl içinde ve 1-3 yıl arasında	1,45
2021	Aynı yıl içinde ve 1-3 yıl arasında	1,41
2022	Aynı yıl içinde ve 1-2 yıl arasında	0,95
2023	Aynı yıl içinde ve 1-2 yıl arasında	0,57
2024	Aynı yıl içinde	

Her bir esas yıl için davaların ne zaman karara bağlandığı ve ortalama karara bağlanma süresi belirlenmiştir. Tabloda yer alan “ortalama” sütunu, bir esas yıl içerisinde açılan davaların tamamının hangi yıl aralığında karara bağlandığını gösteren nicel bir ifadedir. Her bir dava için esas yıl ile karar yılı arasındaki farklar hesaplandıktan sonra ortalaması alınmıştır. 2010, 2011, 2012, 2022 ve 2023 yıllarında açılan davaların çoğu aynı yıl veya sonraki 1–2 yıl içinde karara bağlanmıştır. Bu durum, düşük yoğunluklu dava sayısının ve daha hızlı işleyen süreçlerin etkisiyle açıklanabilir. 2015 yılı dikkat çekicidir; en fazla dava bu yılda açılmıştır (147 dava), ancak ortalama karara bağlanma süresi oldukça düşüktür (0,35). 2017 ve 2019 yıllarında açılan davalar daha uzun sürede sonuçlanmıştır ve ortalama karara bağlanma süreleri sırasıyla 2,18 ve 1,97 yıl olarak hesaplanmıştır. 2022 ve 2023'te açılan davaların düşük ortalama karara bağlanma süreleri (0,95 ve 0,57) davaların henüz tamamının karara bağlanmamış olmasından da kaynaklanabilir. Bulgular, muhasebe uyuşmazlıklarına ilişkin yargı süreçlerinin büyük oranda aynı yıl veya en fazla 1–4 yıl içinde sonuçlandığını ortaya koymaktadır. Esas yıl analizleri, muhasebe davalarının

yargı sisteminde çoğunlukla makul sürede karara bağlandığını; ancak belirli dönemlerde dava yoğunluğu, yeni mevzuat geçişleri (örneğin 2012 yılındaki TTK değişimi) ve karmaşık teknik delillendirme süreçlerinin yargı süresini uzattığını göstermektedir. Özellikle 2017 ve 2019 yılları gibi örnekler, yargı sisteminin belirli dosya gruplarında zorlandığını ortaya koymaktadır.

3.5.3. Dava Dosyalarına İlişkin Değişkenler

İncelenen dava dosyalarını analiz ederken kullanılan ana değişkenler Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11: Analizde Kullanılan Ana Değişkenler

Suç Türü
Uygulanan Kanun
İşin Niteliği
Deliller
Davacı
Kasıt Türü
Yargıtay Kurulu ve Daire Türü
Mesleki Unvanı
İlk Derece Mahkemesinin Kararı
Temyiz Sonucu
Yargıtay Kararı
Hüküm
Karar Gerekçesi
Mahkeme Türü
Red Gerekçesi
Ceza Yılı
Eylem Türü
Temyiz Durumu
Vekil Durumu
Para Cezası
Davalı

Burada öne çıkan bulgu, davaların en çok “suç türü”, “uygulanan kanun” ve “işin niteliği” etrafında şekillendiğidir. Bu durum, muhasebe hataları ve hileleriyle ilgili davalarda suçun tanımı ve hukuki zeminin belirlenmesinin kritik önemde olduğunu göstermektedir. Yargı sürecine ilişkin değişkenler (karar, temyiz, gerekçe vs.) ise sürecin işleyişine ve karar farklılıklarına dair karşılaştırmalı analizlere olanak tanımaktadır.

3.5.4. Suç Türlerinin Dağılımı ve Ağırlık Analizi

Araştırma kapsamında incelenen 870 dava dosyasından elde edilen toplam 3.597 suç türü kodlaması, dosya başına birden fazla suç unsurunun bulunabileceğini göstermektedir. Suç türleri, içerik analizine dayalı olarak Tablo 12’de 17 ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, muhasebe hataları ve hilelerine konu olan davalarda hangi tür suçların daha baskın olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 12: Suç Türü

Suç Türleri	Yüzde (%)
Zimmet	19,07
Nitelikli dolandırıcılık	18,99
Dolandırıcılık	14,04
Hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma	11,54
Resmi belgede sahtecilik	10,09
Sahte fatura düzenlemek	9,54
Özel belgede sahtecilik	5,92
Hırsızlık	4,14
Rüşvet	2,67
213 Sayılı Vergi Usul Kanununa Muhalefet ¹⁴	1,31
Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hilesi yapmak	0,75
Hizmet tespiti	0,75
Sahte imza	0,53
Kamu Kurumu Zararına Dolandırıcılık	0,31
Sebepsiz zenginleşme	0,25
Bilişim sistemindeki verileri bozma yok etme	0,08
5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’na muhalefet	0,03
TOPLAM	100,00

Zimmet (%19,07) ve nitelikli dolandırıcılık (%18,99) suçları, toplam suç kayıtlarının yaklaşık %38’ini oluşturarak en sık karşılaşılan mali suçlar arasında yer almaktadır. Bu durum, kamu ya da özel sektörde çalışan kişilerin görevlerini kötüye kullanarak mal varlığına doğrudan zarar verdiklerini göstermektedir. Basit

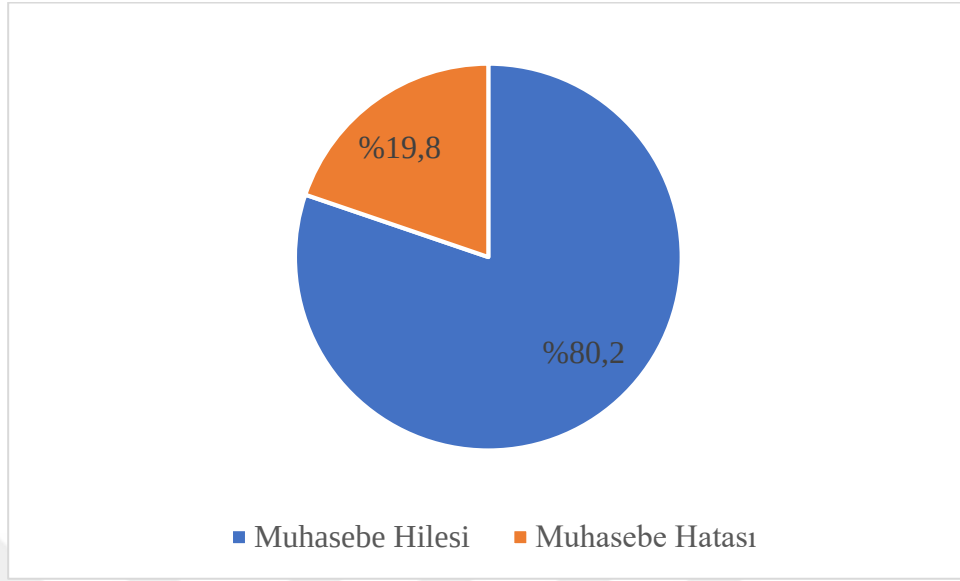
¹⁴ Madde 87 – (Değişik: 23/1/2008-5728/273 md.). 3. Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı beş yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, (...) ^[21] zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık veya vergi kaçakçılığı suçlarından mahkûm olmamak.

dolandırıcılık (%14,04) ve hizmet nedeniyle güveni kötüye kullanma (%11,54) suçları, kurumsal yapı içerisindeki güven ilişkisinin suiistimal edildiğini ve genellikle sözleşmeye dayalı ilişkilerde ortaya çıkan ihlalleri yansıttığını göstermektedir. Resmi belgede sahtecilik (%10,09), sahte fatura düzenlemek (%9,54) ve özel belgede sahtecilik (%5,92) suçlarının toplam ağırlığı %25,5'in üzerindedir. Bu bulgu, muhasebe kayıtlarının manipülasyonunda belgelerin en yaygın araçlardan biri olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca, sahte imza (%0,53) ve defter ve kayıtlarda muhasebe hilesi (%0,75) gibi doğrudan belge ve kayıt manipülasyonuna işaret eden düşük oranlı suçlar da dikkat çekicidir; bunlar daha teknik ve tespiti zor işlemleri temsil etmektedir. Rüşvet (%2,67) ve kamu kurumu zararına dolandırıcılık (%0,31) gibi kamu zararına yönelik suçlar, davalarda daha düşük oranlarla yer almakla birlikte önemli etik ve sistemsal zafiyetleri temsil etmektedir. Vergi Usul Kanunu'na muhalefet (%1,31) ve kaçakçılık (%0,03) gibi vergi/mali mevzuata aykırılıklar ise muhasebe ile doğrudan bağlantılı mali suçların özel bir alt grubunu oluşturmaktadır.

Yapılan analiz, muhasebe hatası ve hilesi içeren davaların büyük oranda zimmet, nitelikli dolandırıcılık ve belge sahteciliği gibi kasıt unsuru barındıran, sistematik mali suçlarla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Belgelerin düzenlenmesi ve sunulmasında sahtecilik en yaygın yöntem olarak öne çıkarken, güven ihlali ve kötüye kullanım davranışları özellikle özel sektörde önemli bir risk alanı oluşturmaktadır.

3.5.5. Muhasebe Hataları ve Hilelerinin Genel Dağılımı

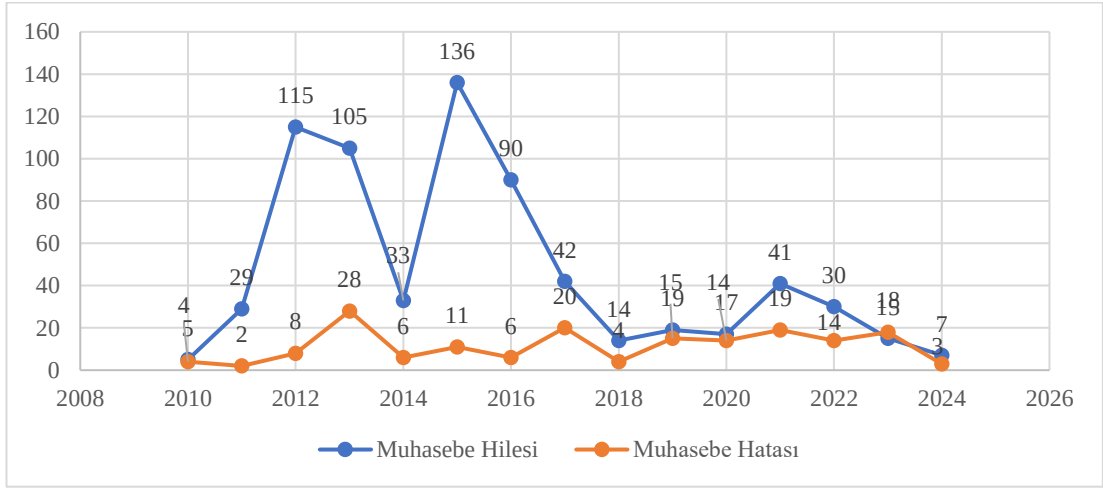
Araştırma kapsamında analiz edilen 870 dava dosyasında yer alan olaylar, içeriklerine göre iki ana kategori altında sınıflandırılmıştır: muhasebe hatası ve muhasebe hilesi. Şekil 6'da yer alan sonuçlar, yargıya taşınan muhasebe uyuşmazlıklarının büyük çoğunluğunun hata değil, bilinçli bir eylem olan hile niteliği taşıdığını göstermektedir.

Şekil 6: Eylem Türü

Bu dağılım, muhasebe alanındaki uyuşmazlıkların önemli bir bölümünün kasıt unsuru içeren, yani sistematik ve planlı şekilde gerçekleştirilen suistimallere dayandığını ortaya koymaktadır. Bu oranlar, her beş vakadan yaklaşık dördünün bilinçli eylemlerden oluştuğunu göstermekte ve yargıya taşınan uyuşmazlıklarda kasıt unsurunun ağırlıklı olduğunu bir kez daha doğrulamaktadır. Hile oranının yüksekliği, özellikle iç kontrol zafiyetlerine ve etik dışı davranışlara karşı daha sistematik önlemler alınması gerektiğine işaret etmektedir. Bu bulgu, iç denetim ve dış denetim mekanizmalarının sadece teknik muhasebe hatalarını değil, aynı zamanda organizasyon içi suistimal risklerini de dikkate alarak yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2010–2024 yıllarını kapsayan veri seti, muhasebe kaynaklı yargılamaların büyük çoğunluğunun bilinçli olarak gerçekleştirilen hileli eylemlerden kaynaklandığını açıkça ortaya koymaktadır. Şekil 7’de gösterildiği gibi en yoğun dönemler olan 2012–2016 arası süreç, aynı zamanda sistematik suistimal risklerinin zirve yaptığı yıllar olarak değerlendirilmelidir. Son yıllarda yaşanan düşüş eğilimi ise kurumsal ve yasal farkındalık artışının olumlu yansımaları olarak yorumlanabilir.

Şekil 7: Muhasebe Hataları ve Hilelerinin Yıllara Göre Analizi

2010–2024 yılları arasında incelenen toplam 870 dosyanın %80,23’ü hile (n=698), %19,77’si ise hata (n=172) niteliğindedir. Bu dağılım, muhasebe kaynaklı yargılamaların büyük ölçüde kasıtlı ve organize şekilde işlenen muhasebe hilelerine dayandığını göstermektedir. Hilelerin, hatalara kıyasla neredeyse 4 kat daha fazla olması (698 / 172), muhasebe alanında karşılaşılan uyumsuzlukların önemli ölçüde bilinçli ve sistematik nitelik taşıdığını göstermektedir. Bu eğilimler, muhasebe hilelerinin hem makroekonomik hem de kurumsal faktörlerle doğrudan ilişkili olduğunu; ancak son yıllarda artan şeffaflık, iç kontrol, dijital denetim sistemleri ve yasal yaptırımların hataların ve hilelerin azalmasında belirleyici rol oynadığını göstermektedir.

2012–2015 dönemi, muhasebe hilelerinin en yüksek sayılara ulaştığı dönemdir:

- 2012: 115 hile vakası,
- 2013: 105 hile vakası,
- 2015: 136 hile vakası (en yüksek yıl).

Bu artışın 6102 sayılı TTK’nın uygulama sürecine geçişte yaşanan uyum sorunlarıyla ilişkili olduğu değerlendirilebilir. Özellikle yeni TTK’nın getirdiği şeffaflık, belge düzeni, denetim ve gerçek durumu yansıtmaya zorunluluğu, daha önceki dönemde göz ardı edilen usulsüzlükleri görünür hale getirdiği düşünülmektedir. Uyum

sağlanamayan uygulamaların ifşa edilmesi veya raporlanması, dava sayısında artışa neden olmuş olabilir. Aynı zamanda TTK'nın getirdiği bazı yükümlülüklerin ertelenmesi, yumuşatılması veya kaldırılması da yargıya yansıyan karmaşayı arttırdığı şeklinde yorumlanabilir (örneğin, bağımsız denetim yükümlülüklerine ilişkin değişiklikler).

Yeni TTK, işletmelere sadece şekli yükümlülükler değil, aynı zamanda muhasebe etiği, iç kontrol, belge düzeni ve sorumluluk bilinci getirmiştir. Bu dönüşüm süreci:

- Başlangıçta artan ihlal ve hileyle sonuçlanmış;
- Zamanla bilinç ve denetim artışıyla vaka sayılarında azalma eğilimi yaratmıştır (2017 sonrası).

Özellikle 2017'den itibaren hile vakalarının düşüş göstermesi (2017: 42, 2018: 14, 2019: 19, 2020: 17, 2024: 7) bu yapısal dönüşümün gecikmeli olumlu etkisini yansıtıyor olabilir.

3.5.6. Davaların Yargısal Dağılımı

Muhasebe hataları ve hilelerine ilişkin yargı süreçlerinde en yüksek oranın Ağır Ceza Mahkemeleri (%33,56) ile Asliye Ceza Mahkemeleri (%24,87)'nde gerçekleştiği Tablo 12'de gözlemlenmektedir. Bu dağılım, muhasebe kaynaklı vakaların büyük çoğunluğunun Türk Ceza Kanunu kapsamında ağır suç unsurları içerdiğini ve bu nedenle ceza yargılamasına konu edildiğini göstermektedir. Özellikle zimmet, nitelikli dolandırıcılık ve sahtecilik gibi suçlar, muhasebe alanında karşılaşılan suiistimallerin ağırlıklı karakterini ortaya koymaktadır.

Tablo 13: Muhasebe Hatalarına ve Hilelerine İlişkin Davaların Yargısal Dağılımı

MAHKEME TÜRÜ	Yüzde (%)
Ağır Ceza Mahkemesi	33,56
Asliye Ceza Mahkemesi	24,87
Asliye Hukuk Mahkemesi	15,69

İş Mahkemesi	10,02
Ticaret Mahkemesi	7,51
Bölge Adliye Mahkemesi	7,01
Asliye Ticaret Mahkemesi	0,50
Sulh Hukuk Mahkemesi	0,50
Sulh Ceza Hakimliği	0,33
TOPLAM	100

Asliye Hukuk Mahkemeleri (%15,69) ve İş Mahkemeleri (%10,02)'nde görülen dava oranları ise muhasebe uygulamalarındaki hataların yalnızca cezai nitelik taşımadığını, aynı zamanda özel hukuk ilişkileri çerçevesinde de yargılamaya konu olduğunu göstermektedir. İş Mahkemeleri özelinde bu oran, işçi-işveren ilişkilerinden doğan alacak ve tazminat uyuşmazlıklarında muhasebe kayıtlarının belirleyici rol oynadığını düşündürmektedir.

Öte yandan, Ticaret Mahkemeleri (%7,51) ile Asliye Ticaret Mahkemeleri (%0,50) ve Sulh Hukuk Mahkemeleri (%0,50) gibi uzmanlık mahkemelerinde görülen dava oranlarının daha düşük düzeyde olması, ticari uyuşmazlıkların çoğunlukla taraflar arasında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarıyla veya iç denetim mekanizmaları aracılığıyla çözümlendiğine işaret etmektedir.

Bölge Adliye Mahkemeleri (%7,01) düzeyindeki oranın kayda değer bir büyüklük göstermesi ise, muhasebe kaynaklı davalarda ilk derece mahkemesi kararlarına karşı sıklıkla istinaf yoluna başvurulduğunu ve bu alandaki yargılamaların yüksek oranda ikinci derece denetime tabi tutulduğunu göstermektedir. Bu durum, muhasebe uyuşmazlıklarının gerek teknik gerekse hukuki boyutları itibarıyla karmaşık bir yapı arz ettiğini destekler niteliktedir.

İncelemelere göre muhasebe hataları ve hileleriyle ilgili uyuşmazlıklar büyük ölçüde Hukuk Genel Kurulu (%25,35), 15. Ceza Dairesi (%14,43) ve Ceza Genel Kurulu (%12,13) gibi yüksek yargı birimlerde görülmektedir (Tablo 13). Bu durum, söz konusu uyuşmazlıkların yalnızca ilk derece mahkemelerinde değil, temyiz ve içtihat birliği boyutunda da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Özellikle Hukuk Genel Kurulu'nun yüksek oranı, karar farklılıkları ve içtihat uyuşmazlıklarının hukuk alanında yoğunlaştığına işaret etmektedir.

Tablo 14: Muhasebe Uyuşmazlıklarının Dağılımına Göre Yargıtay Daire ve Kurulları

Yargıtay Daire ve Kurulları	Yüzde (%)
Hukuk Genel Kurulu	25,35
15. Ceza Dairesi	14,43
Ceza Genel Kurulu	12,13
9. Hukuk Dairesi	9,67
11. Hukuk Dairesi	8,83
22. Hukuk Dairesi	7,58
11. Ceza Dairesi	6,85
7. Ceza Dairesi	3,66
5. Ceza Dairesi	2,20
21. Hukuk Dairesi	1,93
10. Hukuk Dairesi	1,41
Ceza Dairesi	1,15
8. Ceza Dairesi	0,78
23. Ceza Dairesi	0,73
21. Ceza Dairesi	0,58
4. Hukuk Dairesi	0,52
6. Ceza Dairesi	0,42
9. Ceza Dairesi	0,26
3. Hukuk Dairesi	0,21
3. Ceza Dairesi	0,21
13. Ceza Dairesi	0,21
1. Ceza Dairesi	0,21
19. Ceza Dairesi	0,16
1. Hukuk Dairesi	0,10
12. Hukuk Dairesi	0,10
Ceza Daireleri Başkanlar Kurulu	0,10
7. Hukuk Dairesi	0,05
20. Hukuk Dairesi	0,05
2. Ceza Dairesi	0,05
16. Ceza Dairesi	0,05
22. Hukuk Dairesi	0,00
TOPLAM	100,00

9. Hukuk Dairesi (%9,67), 11. Hukuk Dairesi (%8,83) ve 22. Hukuk Dairesi (%7,58) gibi hukuk dairelerinin kayda değer oranlarda yer alması, muhasebe uygulamalarından kaynaklanan uyuşmazlıkların iş hukuku ve ticaret hukuku alanında sıkça gündeme geldiğini göstermektedir. Bu kapsamda işçi alacakları, sözleşme ihlalleri, haksız rekabet ve ticari defterlerin doğruluğu gibi konuların Yargıtay gündeminde önemli bir yer tuttuğu değerlendirilmektedir.

Ceza daireleri bağlamında ise özellikle 15. Ceza Dairesi ve 11. Ceza Dairesi (%6,85) gibi dairelerin öne çıkması, muhasebe hilelerinin ceza hukuku boyutunda

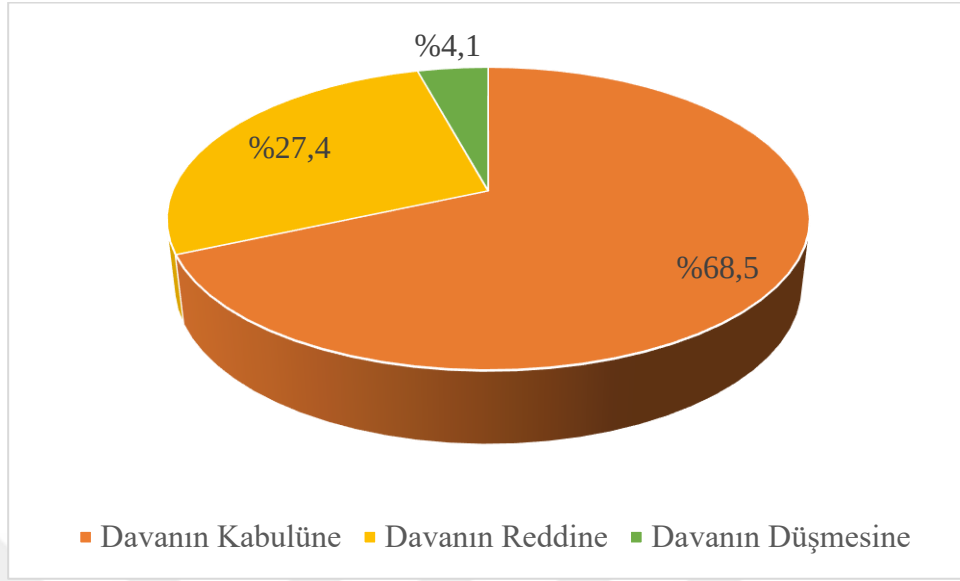
zimmet, dolandırıcılık ve evrakta sahtecilik gibi suç tipleri üzerinden değerlendirildiğini göstermektedir. Diğer ceza dairelerinin daha düşük oranlara sahip olması, bu tür suçların belirli dairelerde ihtisaslaşarak ele alındığını düşündürmektedir.

Ceza ve Hukuk Genel Kurulları ile birçok alt dairenin az sayıda dosyaya konu olması, muhasebe uyuşmazlıklarının büyük ölçüde belli dairelerde yoğunlaştığını ve uzmanlaşma eğiliminin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Ceza Daireleri Başkanlar Kurulu (%0,10) gibi yapısal karar organlarının sınırlı oranlarda yer alması da bu tür davaların çoğunlukla yargısal denetim ve içtihat sınırları içinde değerlendirildiğini teyit eder niteliktedir.

Veriler, muhasebe hataları ve hilelerinin yüksek oranda Yargıtay'ın hem hukuk hem ceza dairelerinde temyiz incelemesine konu olduğunu, ayrıca birçok davanın içtihat farklılıkları nedeniyle Genel Kurul gündemine taşındığını göstermektedir. Bu durum, muhasebe temelli uyuşmazlıkların yalnızca uygulamada değil, yüksek yargı düzeyinde de kapsamlı ve çok boyutlu tartışmalara yol açtığını ortaya koymaktadır.

3.5.7. İlk Derece Mahkeme Kararları

Muhasebe hatalarına ve hilelerine dair davalarda ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararların gerekçeleri incelendiğinde, yargısal değerlendirmelerin ağırlıklı olarak davanın kabulü, davanın reddi ve davanın düşme kararlarının altında yatan nedenlerin içerik bakımından çeşitlilik arz ettiği görülmektedir.

Şekil 8: İlk Derece Mahkemesi Kararları

Şekil 8’de yer alan veriler incelendiğinde, muhasebe hataları ve hilelerine ilişkin davalarda ilk derece mahkemelerinin kararlarının büyük ölçüde davanın kabulü (%68,5) yönünde olduğu görülmektedir. Bu oran, yargıya taşınan vakaların önemli bir kısmında ileri sürülen iddiaların mahkeme nezdinde hukuki ve/veya cezai yönden yeterli bulunduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, başvuruda bulunan tarafın argümanları çoğunlukla mahkemece haklı bulunmakta ve talepler kabul edilmektedir.

Buna karşılık, davanın reddi yönündeki kararlar %27,4 oranındadır. Bu oran, önemli bir azınlıkta da olsa, mahkemelerin iddiaları yetersiz, dayanaklardan yoksun veya hukuken geçersiz bulduğu durumları temsil etmektedir. Bu sonuç, muhasebe hatası ile muhasebe hilesi arasındaki ayırmda hukuki değerlendirmelerin titizlikle yapıldığını düşündürmektedir.

Davanın düşmesi yönündeki kararlar (%4,1) ise davaların bir kısmının esas davaya girilmeden, örneğin feragat, süre aşımı ya da usule ilişkin nedenlerle sona erdiğini göstermektedir. Bu durum, yargılamaların bir bölümünde tarafların yargı süreci dışında çözüm yollarına yöneldiği ya da davanın teknik nedenlerle sonuçsuz kaldığını ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, muhasebe kaynaklı uyuşmazlıklarda ilk derece mahkemelerinin önemli oranda davacı lehine karar verdiğini ve iddiaların büyük bölümünün hukuki

olarak temellendirilmiş kabul edildiğini göstermektedir. Ancak davaların yaklaşık üçte birinin reddedilmesi, bu tür dosyalarda somut delil, uzman raporu ve muhasebe incelemelerinin belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. Kararların dağılımı hem iddiaların niteliği hem de yargı pratiğinin hassasiyetini yansıtan çok boyutlu bir tablo sunmaktadır.

Davanın kabulü yönündeki kararların dayandığı başlıca delillerin:

- Menfaat unsuru (%20,9),
- Hileli davranış (%38,4),
- Kasıt unsuru (%0,7),
- Tanık beyanları (%63,5),
- Bilirkişi raporları (%28,2),
- Finansal analiz ve şüpheli işlem bildirimlerini içeren MASAK raporları (%8) ve
- Bilimsel ve teknik delil niteliğindeki yazılı delil (%1,1)

olduğu tespit edilmiştir. Kararların yaklaşık yarısının “menfaat” unsuruna dayandırılması, muhasebe sistemlerinin istismar edilmesinin temel motivasyonunun çıkar sağlama arzusu olduğunu göstermektedir. Bu durum, özellikle zimmet, usulsüz kazanç temini, gelir gizleme gibi eylemlerin kişisel veya kurumsal kazanç amacıyla planlı bir şekilde gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Mahkemeler bu tür dosyalarda, failin maddi yarar sağlama niyetini temel karar belirleyicisi olarak değerlendirmektedir. Mahkeme kararlarının ikinci önemli gerekçesi olan “hileli davranış”, failin muhasebe sistematüğını kasıtlı şekilde manipüle ettiğini, yanıltıcı belge ve kayıtlar düzenlediğini göstermektedir. Bu gerekçe, sadece hatalı muhasebe uygulamasından değil, sistemli ve planlı bir hileden söz edildiğinde öne çıkmakta ve genellikle ceza hukuku yaptırımlarını da beraberinde getirmektedir. Mahkemeler bazı durumlarda tanık beyanlarına ve yazılı delillere dayanarak karar vermiş olsa da bu gerekçelerin toplamda sınırlı bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu bulgu, muhasebe kaynaklı davalarda belge ve tanık ifadelerinin tek başına yeterli görülmediğini, teknik raporlar ve olgusal analizlerle desteklenmesinin önemsendiğini göstermektedir. Bu

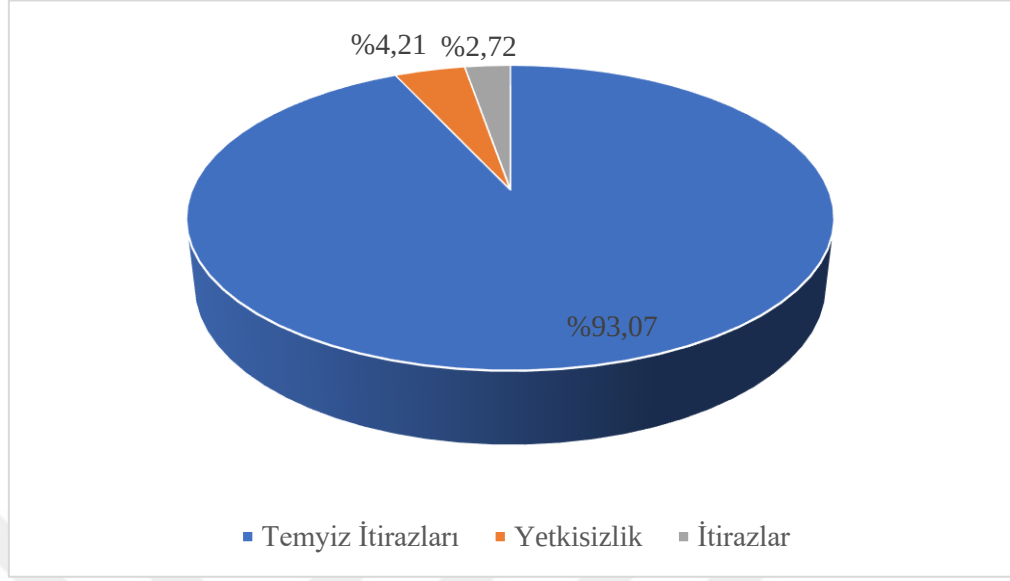
veriler, muhasebe hatası ya da hilesine ilişkin yargılamalarda özellikle tanık anlatımları ve uzman görüşlerinin belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca MASAK raporlarının dikkate alınması, finansal suçların analizinde devletin mali istihbarat birimlerinin katkısının yargı açısından da değerli bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle kararlar, çok disiplinli delillendirme sürecine dayanmaktadır.

Davanın reddine yönelik kararların başlıca iki gerekçe öne çıkmaktadır:

- Delil eksikliği (2,4),
- Eksik inceleme (%72) ve
- Eksik araştırma (%34,1).

Her ne kadar sayısal olarak düşük gibi görünse de eksik inceleme vurgusu, özellikle muhasebe gibi teknik bilgi gerektiren davalarda mahkemenin karar verebilmek için yeterli analiz yapılmadığı durumlarda temkinli davrandığını ve iddiaların ispatlanamaması halinde davayı reddettiğini göstermektedir. Bu da muhasebe uyuşmazlıklarında kanıt yükümlülüğünün ve teknik destek ihtiyacının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

İlk derece ve yüksek yargı mercilerinde muhasebe hatalarına ve hilelerine ilişkin davalarda verilen red kararlarının gerekçeleri incelendiğinde (Şekil 9), bu kararların büyük ölçüde temyiz itirazlarının reddi (%93,07) sebebiyle verildiği görülmektedir. Bu durum, davaların esasına yönelik yargılamalarda çoğunlukla ilk derece mahkemesi kararlarının yerinde bulunduğunu ve üst mahkemeler tarafından bozulmadığını göstermektedir.

Şekil 9: Red Kararlarının Gerekçeleri

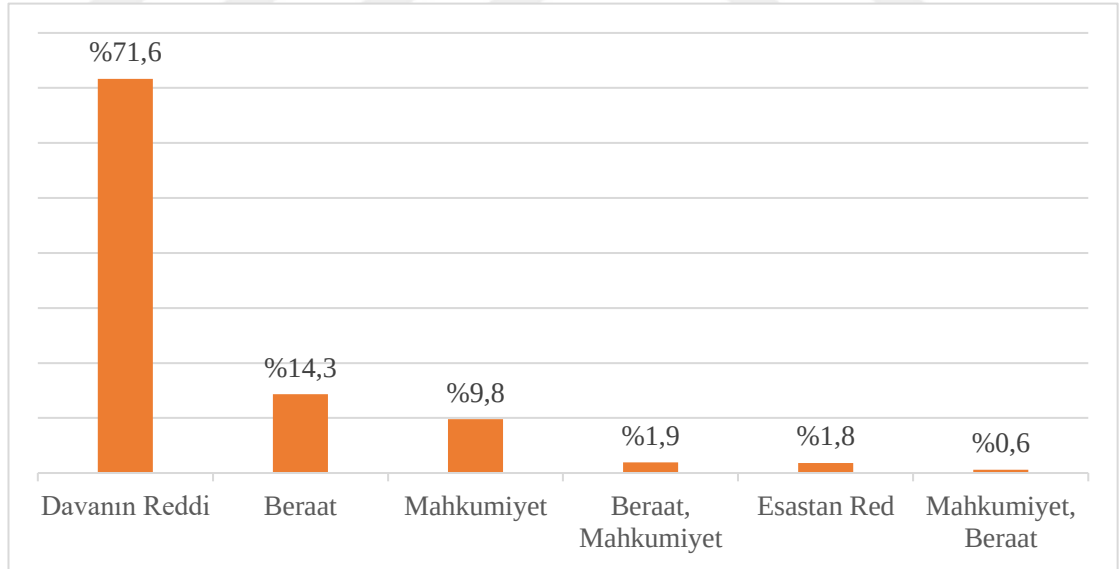
Red gerekçelerinin çok büyük bölümünü oluşturan temyiz itirazlarının reddi (%93,07), davacı tarafın üst mahkemeye başvurarak kararın bozulmasını talep ettiği ancak mahkemenin bu talebi yerinde görmediği anlamına gelmektedir. Bu oran, ilk derece mahkemesi kararlarının büyük ölçüde hukuka ve usule uygun bulunduğunu ve yerleşik içtihatlarla paralellik gösterdiğini düşündürmektedir. Aynı zamanda bu oran, yargılama süreçlerinde temyiz merciinin sınırlı müdahale eğilimini de ortaya koymaktadır.

Yetkisizlik kararları, davaya bakan mahkemenin görev veya yer bakımından yetkili olmadığını tespit etmesi durumunda verilmekte olup, azınlıkta (%4,21) kalmakla birlikte sistemsal açıdan dikkat çekicidir. Bu durum, dava açılmadan önceki süreçte yetkili mahkemenin tespiti konusunda taraflar veya vekiller tarafından hata yapılabildiğini göstermektedir. Özellikle muhasebe konulu davaların hem ceza hem hukuk yargılamasına konu olabilmesi, yetki karmaşasının temel nedenlerinden biri olabilir.

Düşük oranlı olan itiraz gerekçesi (%2,72), çoğunlukla ara karar veya usule ilişkin işlemlere karşı yapılan başvuruların reddedildiğini göstermektedir. Bu sonuç, esasa yönelik kararların itiraz aşamasında daha sınırlı denetime tabi tutulduğunu, yargılama sürecinde esas hükmün daha belirleyici olduğunu göstermektedir.

Davanın düşmesi yönündeki kararlarının tamamının zamanaşımı nedeniyle verildiği görülmektedir. Bu durum, muhasebe hilesi veya hatasına ilişkin olayların çoğunlukla gecikmeli olarak yargıya taşındığını ve bu nedenle bazı dosyaların esasa girilmeden sonuçlandığını göstermektedir. Zamanaşımı olgusu, özellikle şirket içi örtbas etme girişimleri veya denetim mekanizmalarının geç devreye girmesiyle ilişkilendirilebilir.

İncelenen dosyalarda verilen hükümlere ilişkin detaylar Şekil 10’da verilmiştir. En yüksek oranı oluşturan “davanın reddi (%71,6)”, yargı mercilerinin büyük ölçüde dava konusunu ispat bakımından yetersiz bulduğunu veya hukuki temelden yoksun gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, muhasebe alanındaki uyuşmazlıklarda teknik incelemelerin karmaşıklığı, delil yetersizliği veya kast unsurunun açıkça ortaya konamaması gibi nedenlerle kararların çoğunlukla retle sonuçlandığını düşündürmektedir. Ayrıca, bazı dosyaların başvuru şekli veya niteliği itibarıyla da reddedilmiş olabileceği değerlendirilmelidir.

Şekil 10: Hüküm

İkinci sırada yer alan beraat kararları (%14,3), özellikle ceza yargılamalarında suç isnadının şüpheden uzak biçimde ispatlanamaması nedeniyle sanık lehine hüküm kurulduğunu göstermektedir. Bu oran, muhasebe hilesi iddialarının önemli bir kısmında failin sorumluluğunun sabit görülmediği veya kusur unsurunun net biçimde ortaya konamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Davalarda mahkûmiyetle sonuçlanan oran (%9,8) görece düşük olmakla birlikte, ceza yargılamalarında muhasebe suistimallerinin azımsanmayacak bir bölümünde cezai sorumluluğun tespit edilebildiğini ortaya koymaktadır. Bu tür kararlar genellikle sahtecilik, zimmet, nitelikli dolandırıcılık gibi suçlara ilişkin yeterli teknik delilin sunulduğu dosyalarda verilmektedir.

Mahkemelerin aynı dosya içinde bazı sanıklar hakkında mahkûmiyet, bazıları hakkında beraat kararı verdiği durumları içeren karma hükümler (Beraat ve Mahkûmiyet), olayların çok aktörlü yapısını ve farklı sorumluluk derecelerini yansıtmaktadır. Bu durum, muhasebe hilesi olaylarının sıklıkla birden fazla kişinin dahil olduğu ve görev paylaşımının bulunduğu organizasyonel yapı içinde geliştiğini göstermektedir. Bir başka ifade ile, birden fazla sanık açısından yapılan yargılamalarda sanıklardan bazılarının beraat, bazılarının ise mahkûmiyet ile cezalandırıldığını veya aynı sanık hakkında farklı eylemler bakımından beraat ve mahkûmiyet kararı verildiğini göstermektedir.

Esastan ret kararları (%1,8), yargılamanın tümüyle yapıldığı ancak iddiaların hukuki açıdan kabul edilebilir olmadığı sonucuna varıldığını göstermektedir. Bu tür kararlar, şekli değil maddi yetersizlikten kaynaklanan ret hükmünü ifade etmektedir ve delil yetersizliğinden bağımsız olarak başvurunun kendisinin hukuken dayanaksız olduğunu gösterir.

3.5.8. Delil Türleri

Tablo 14'te verilen muhasebe hatası ve hilelerine ilişkin davalarda, yargılamaya konu olayların ispatında başvuru delillerin dağılımı oldukça çeşitli olup hem beşeri tanıklıklara hem de teknik belgeye dayalı kaynaklara dayanmaktadır.

Tablo 15: Delil Türlerinin Değerlendirilmesi

Delil Türü	Yüzde (%)
Tanık İfadesi	52,75
Bilirkişi Raporu	17,40
Sahte Faturalar	9,75
MASAK Raporu	5,18
UYAP Kaydı	4,75

Muhasebe Kayıtları	4,50
Vergi Suçu Raporu	1,36
Sahte Çekler	1,17
Sahte İmzalar	0,86
Fazla Ödeme	0,86
İmza İncelemesi	0,68
Ücret Bordrosu	0,49
SGK Kayıtları	0,12
Sahte Makbuz	0,12
Toplam	100,00

En yüksek orana sahip olan tanık ifadeleri (%52,75), yargılamalarda olayların aydınlatılmasında birincil kanıt niteliğini taşımaktadır. Bu durum, muhasebe vakalarının çoğunlukla içerden bilgiye sahip çalışanlar, muhasebeciler veya yöneticiler gibi kişilerin anlatımları ile açıklığa kavuştuğunu göstermektedir. Aynı zamanda, yazılı belgelerin eksik veya tahrif edilmiş olduğu durumlarda tanık anlatımlarının belirleyici delil olarak öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Bilirkişi raporlarının yüksek oranda (%17,40) kullanılıyor olması, muhasebe konularının teknik uzmanlık gerektirmesi nedeniyle mahkemelerin karar süreçlerinde objektif uzman görüşlerine sıklıkla başvurduğunu göstermektedir. Bu tür raporlar; kayıtların usule uygun tutulup tutulmadığı, hileli işlem varlığı, zarar hesabı gibi teknik değerlendirmeleri içermektedir.

Sahte faturalar (%9,75), MASAK Raporu (%5,18), UYAP kayıtları (%4,75), Muhasebe kayıtları (%4,50) gibi belge ve sistem temelli deliller yargılamalarda güçlü dayanaklar oluşturmaktadır. MASAK Raporları, özellikle finansal suç boyutuna sahip vakalarda devletin mali istihbarat kapasitesini sürece dahil etmekte ve suç gelirlerinin izi konusunda mahkemelere yol göstermektedir. UYAP kayıtları, adli süreçlerin takibi, önceki işlemler ve belgelerin doğrulanmasında kullanılmaktadır.

Vergi Suçu Raporu (%1,36), sahte çek, imza, makbuz ve ücret bordrosu gibi belgeler toplamda daha sınırlı bir oranda yer alsa da vakaya özel bağlamlarda güçlü deliller oluşturabilmektedir. İmza incelemesi (%0,68) gibi adli belge bilim (grafoloji) yöntemleri, özellikle sahtecilik iddialarının teknik analizinde kullanılır.

3.5.9. Muhasebe Hileleri ve Hatalarına İlişkin Ceza Sürelerinin Değerlendirilmesi

İncelenen verilere göre muhasebe kaynaklı suçlarda verilen hapis cezaları, ağırlıklı olarak 2 yıl ile 5 yıl aralığında yoğunlaşmaktadır. En sık karşılaşılan ceza süreleri:

- 2 yıl (%18,82),
- 2 yıl 6 ay (%16,97),
- 4 yıl (%11,44) ve
- 5 yıl (%8,86).

Muhasebe suçlarıyla ilgili yargılamalarda hükmedilen cezaların süresel dağılımı, bu tür fiillerin yargı organlarınca nasıl değerlendirildiği, eylemlerin ağırlığı ve failin kast derecesi hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Ceza sürelerine ilişkin veriler, muhasebe suçlarının genellikle 2 ila 5 yıl arası hapis cezası ile cezalandırıldığını, ancak suçun niteliğine göre bu sürenin 10 yıla kadar çıkarılabildiğini göstermektedir. Yargı makamları, failin eylemini ve etkisini dikkate alarak detaylı bir cezalandırma rejimi uygulamakta, bu da kararların bireyselleştirilmiş ve olaya özgü biçimde tesis edildiğini göstermektedir. Öte yandan ceza sürelerinin büyük bölümü, adli kontrol ya da infaz rejimi çerçevesinde uygulamaya etkili olacak sınırlarda seyretmektedir.

Ceza sürelerinin oldukça ayrıntılı bir biçimde, ay ve hatta gün düzeyinde farklılaşması (örneğin “1 yıl 4 ay 7 gün”) yargılamalarda somut olayın özelliklerine göre bireyselleştirilmiş ceza tayini yapıldığını göstermektedir. Bu durum, hâkimlerin suçun ağırlığı, zararın boyutu, failin pozisyonu ve etkin pişmanlık gibi unsurları dikkate alarak özgün değerlendirmelerde bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 16: Suç Türlerine Göre Cezanın Niteliği

Suç Türü	TCK Maddesi / İlgili Kanun	Alt-Üst Sınır
Zimmet	TCK m.247 ¹⁵	5 – 12 yıl (nitelikli hâlde artırımlı)
Nitelikli Dolandırıcılık	TCK m.158 ¹⁶	3 – 10 yıl + adli para cezası
Evrakta Sahtecilik	TCK m.204 ¹⁷	2 – 5 yıl (resmi belgede), 1 – 3 yıl (özel belge)
Güveni Kötüye Kullanma	TCK m.155 ¹⁸	1 – 7 yıl
Sahte Fatura Düzenlemek	VUK m.359 ¹⁹	18 ay – 3 yıl
Vergi Usulüne Muhalefet	VUK m.359	6 aydan – 3 yıla kadar

¹⁵ 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 247:(1) Görevi nedeniyle zilyetliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının zimmetine geçiren kamu görevlisi, beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun, zimmetin açığa çıkmamasını sağlamaya yönelik hileli davranışlarla işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. (3) Zimmet suçunun, malın geçici bir süre kullanıldıktan sonra iade edilmek üzere işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilebilir.

¹⁶ TCK m. 158/1 (Ek: 24/11/2016-6763/14 md.) Kişinin, kendisini kamu görevlisi veya banka, sigorta ya da kredi kurumlarının çalışanı olarak tanıtmayı veya bu kurum ve kuruluşlarla ilişkili olduğunu söylemesi suretiyle, İşlenmesi halinde, üç yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (Ek cümle: 29/6/2005 – 5377/19 md.; Değişik: 3/4/2013-6456/40 md.) Ancak, (e), (f), (j), (k) ve (l) bentlerinde sayılan hâllerde hapis cezasının alt sınırı dört yıldan, adli para cezasının miktarı suçtan elde edilen menfaatin iki katından az olamaz.

¹⁷ Madde 204- (1) Bir resmî belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmî belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmi belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Görevi gereği düzenlemeye yetkili olduğu resmi bir belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren, gerçeğe aykırı olarak belge düzenleyen veya sahte resmî belgeyi kullanan kamu görevlisi üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Resmî belgenin, kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteliğinde olması halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

¹⁸ Madde 155- (1) Başkasına ait olup da, muhafaza etmek veya belirli bir şekilde kullanmak üzere zilyetliği kendisine devredilmiş olan mal üzerinde, kendisinin veya başkasının yararına olarak, zilyetliğin devri amacı dışında tasarrufla bulunan veya bu devir olgusunu inkâr eden kişi, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun, meslek ve sanat, ticaret veya hizmet ilişkisinin ya da hangi nedenden doğmuş olursa olsun, başkasının mallarını idare etmek yetkisinin gereği olarak tevdi ve teslim edilmiş eşya hakkında işlenmesi halinde, bir yıldan yedi yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

¹⁹ Madde 359 – (Değişik: 23/1/2008-5728/276 md.) a) Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan; 1) Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler, 2) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, hakkında on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde, inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi, bu fıkra hükmünün uygulanmasında gizleme olarak kabul edilir. Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge ise, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgedir.

Bu maddelere göre verilen ceza süreleriyle incelen dosyalar büyük ölçüde uyum göstermektedir. Özellikle 2–5 yıl arası cezaların yoğunluğu, en sık uygulanan suç tiplerinin TCK m.155, m.204 ve m.158 olduğunu destekler niteliktedir. Cezaların 1 yıl 1 ay, 3 yıl 7 ay gibi aynı sürelerde verilmesi, mahkemelerin ceza miktarını:

- Etkin pişmanlık, delil durumu, zararın giderilmesi gibi hafifletici nedenlerle ayarladığını,
- Ayrıca TCK m.61 çerçevesinde failin sosyal durumu, kast derecesi ve suçun etkisini dikkate alarak karar verdiğini göstermektedir.

3.5.10. Adli Para Cezası

Muhasebe hataları ve hilelerine ilişkin davalarda uygulanan para cezalarının dağılımı incelendiğinde, yargı organlarının büyük ölçüde alt sınırdan ceza verme eğiliminde olduğu görülmektedir. Yargılamalar sonucunda hükmedilen para cezaları, muhasebe kaynaklı suçların ağırlığı, failin ekonomik durumu ve zararın boyutu gibi değişkenlere göre şekillenmektedir. Verilere göre, para cezalarının dağılımı oldukça geniş bir aralıkta seyretmektedir: 40 TL gibi düşük tutarlardan başlayıp, 3.995.680 TL'ye kadar ulaşan cezalar söz konusudur.

Örneğin 2023/1041 E. Sayılı dava dosyasında yer alan cezai yaptırımlarda adli para cezası 3.995.680 TL ve 3.104.400 TL tutarındadır. TCK m.52²⁰'ye göre adli para cezası, gün sayısına göre hesaplanır ve suçun ağırlığı ile failin ekonomik durumuna göre uyarlanır. İncelenen belgelerde yer alan toplam sahte fatura tutarları ve fiilen yapılmayan alımlar neticesinde kamuya yöneltilmiş zarar 1 milyon TL'nin

²⁰ Madde 52- (1) Adli para cezası, beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde yedi yüz otuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesinden ibarettir. (2) En az yüz ve en fazla beş yüz Türk lirası olan bir gün karşılığı adli para cezasının miktarı, kişinin ekonomik ve diğer şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir edilir. (3) Kararda, adli para cezasının belirlenmesinde esas alınan tam gün sayısı ile bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ayrı ayrı gösterilir. (4) Hâkim, ekonomik ve şahsi hallerini göz önünde bulundurarak, kişiye adli para cezasını ödemesi için hükmün kesinleşme tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere mehil verebileceği gibi, bu cezanın belirli taksitler halinde ödenmesine de karar verebilir. Taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit miktarı dörtten az olamaz. Kararda, taksitlerden birinin zamanında ödenmemesi halinde geri kalan kısmın tamamının tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği belirtilir.

üzerindedir. Belgelerde sahtecilik ve tahrifatla ödenek transferlerinin yapıldığı, ancak firmalara ödeme yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum TCK m.53 ve m.63 kapsamında ek yaptırımları doğurmuş ve sanıkların kamuda çalışmasının engellenmesi yönünde sonuç doğurmuştur.

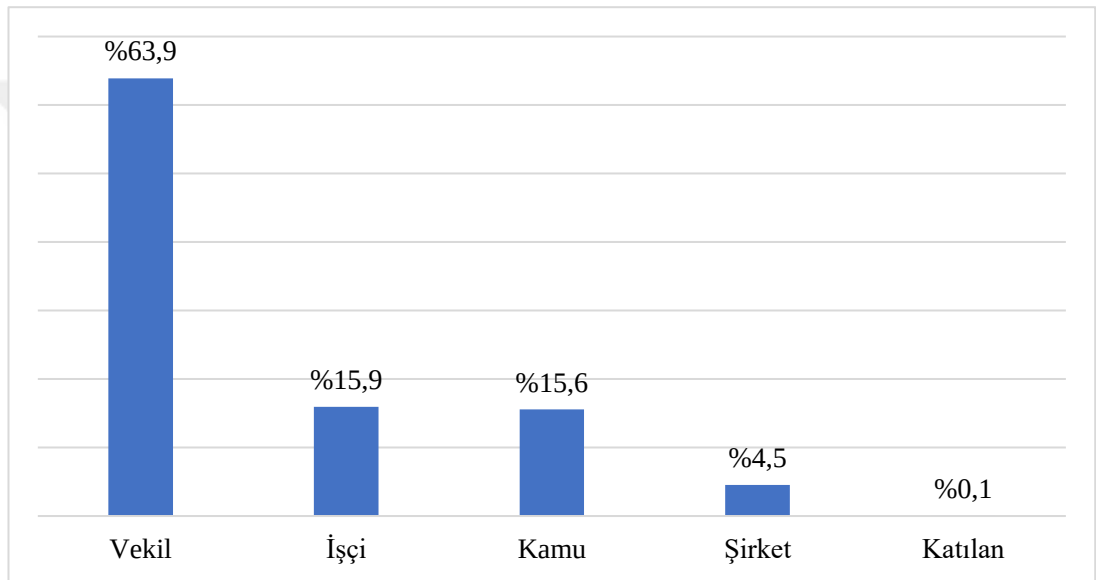
Söz konusu cezalar, kamu kurumlarını zarara uğratan yüksek meblağlı fiillerin ekonomik karşılığı olarak verilmiş olup, doğrudan kamu zararının telafisi ve caydırıcılık amacı taşımaktadır. Dosyada sanıklara atfedilen başlıca suçlar: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) m.158/1-e: “*Kamu kurum ve kuruluşlarını araç olarak kullanarak dolandırıcılık*” (nitelikli dolandırıcılık); TCK m.204/2: “*Kamu görevlisinin resmi belgede sahteciliği*”. Bu suç tipleri, hem maddi gerçeğin saptanmasına yönelik belgelerde kasıtlı tahrifat hem de kamu zararına neden olan dolandırıcılık eylemleriyle ilişkilidir. Bu tür suçlar zincirleme suç (TCK m.43) kapsamında değerlendirilmiş, bu da ceza süresinin ve para cezası miktarının artmasına neden olmuştur. Sanıklar hakkında uygulanan hapis cezaları, TCK’nın ilgili hükümleri çerçevesinde belirlenmiş ve şu şekildedir: 8 yıl 4 ay ve 6 yıl 11 ay 10 gün gibi uzun süreli hapis cezaları verilmiştir. Bu cezalar, suçun kamu görevlisi eliyle ve organize bir şekilde işlenmiş olması, zincirleme suç yapısında bulunması ve sahte belgelerin tespiti gibi ağırlaştırıcı nedenlere dayanmaktadır. İlgili cezaların verilmesinde, failin görevi kötüye kullanması, sahte belge üretimi ve mal varlığına yönelik eylemler önemli rol oynamıştır.

TCK m.158/1-e kapsamında kamu kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle gerçekleştirilen dolandırıcılık, nitelikli haldir ve en az 6 yıl hapis cezası öngörür. TCK m.204/2 uyarınca kamu görevlisi tarafından yapılan sahtecilik, 3 yıldan 8 yıla kadar hapis cezasını gerektirir. Bu suçların birlikte işlenmesi halinde zincirleme suç kapsamında (TCK m.43) ceza artırılır (%50’ye kadar). Ayrıca hak yoksunlukları (TCK m.53) ve mükerrirlere özgü infaz rejimi (TCK m.58) de uygulanmıştır.

3.5.11. Muhasebe Suçlarında Davacı Profili ve Hukuki

Temsiliyet

Muhasebe suçlarına ilişkin davalarda davacı profilinin büyük ölçüde vekil aracılığıyla temsil edilen taraflardan oluştuğu Şekil 11’de görülmektedir. Bu yapı, yargı süreçlerinin teknikliği, belgeye dayalı olması ve profesyonel destek gerektirmesiyle açıklanabilmektedir.

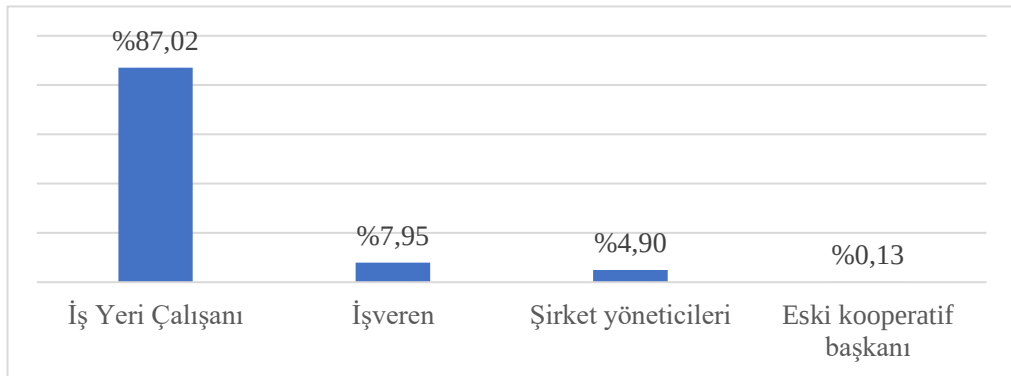
Şekil 11: Davacı

Şekle göre muhasebe kaynaklı uyuşmazlıklarda en yaygın davacı tipi, açık ara farkla “vekil” (%63,9) olarak görünmektedir. Bu sonuç, yargı süreçlerinin büyük oranda avukat aracılığıyla yürütüldüğünü ve bu tür davaların profesyonel hukuki temsil gerektiren nitelikte olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda davacı tarafın çoğunlukla birey ya da şirket olmayıp bir temsilci aracılığıyla süreci yönettiği anlaşılmaktadır. Bu oran, dava sahiplerinin genellikle doğrudan taraf olarak değil, vekil tayini yoluyla hukuki sürece katıldığını göstermektedir. Bu durum, muhasebe davalarının teknik boyutu nedeniyle uzman hukuki danışmanlık gerektirdiğine işaret eder. Aynı zamanda temsil edilen kişi veya kurumların (örneğin işverenler, yatırımcılar, şirket ortakları) sürece birebir değil, dolaylı olarak katıldığını düşündürmektedir.

İşçi tarafın yüksek oranı (%15,9), muhasebe hatalarının sıklıkla çalışma ilişkilerinden kaynaklandığını ve işçilik alacakları, ücret eksiklikleri, primlerin yanlış hesaplanması gibi nedenlerle dava açıldığını göstermektedir. Kamu davası oranı (%15,6) ise, özellikle mali suçlara ilişkin kamu kurumlarının (örneğin vergi daireleri, SGK, MASAK gibi) taraf olduğu davaları ifade etmektedir. Bu da muhasebe hatalarının zaman zaman kamusal zarara neden olan boyutlara ulaştığını ve kamu adına yargı süreçlerinin devreye girdiğini göstermektedir. Şirketlerin doğrudan davacı olarak yer alması görece düşük (%4,5) olmakla birlikte, bu oranın kurumsal yapılar içindeki iç denetim süreçlerinin zayıf olduğu veya uyumsuzlukların daha çok bireysel düzeyde ele alındığına işaret edebileceği değerlendirilebilir. Katılan (%0,1) oranı ise ceza davalarında müşteki sıfatıyla davaya katılan kişileri temsil eder. Bu çok düşük oran, davaların çoğunun ceza yargılamasında doğrudan zarar gören kişi tarafından değil, vekil veya kurumlar aracılığıyla sürdürüldüğünü göstermektedir.

3.5.12. Muhasebe Suçlarında Davalı Profili ve Sorumluluk Yapısı

Şekil 12’de yer alan veriler, muhasebe kaynaklı davalarda sorumluluğun büyük ölçüde çalışanlar (%87,02) üzerinde yoğunlaştığını, işveren ve yöneticilerin ise daha az oranda davalı konumunda bulunduğunu göstermektedir. Bu dağılım, iş yerlerinde muhasebe süreçlerinin kontrolsüz veya denetimsiz yürütüldüğü ortamlarda hataların çalışanlara fatura edildiğini, buna karşın yönetsel ihmallerin daha az yargı konusu yapıldığını düşündürmektedir.

Şekil 12: Davalı

Tabloda yer alan veriler, muhasebe kaynaklı uyuşmazlıklarda davalı tarafın çoğunlukla iş yeri çalışanı (%87,02) olduğunu göstermektedir. Bu oran, muhasebe hatası veya hilesinin çoğu zaman işletme içinde görev alan kişilerce gerçekleştirildiğine işaret etmekte; sorumluluğun ağırlıklı olarak alt veya orta düzey çalışanlara yüklendiğini göstermektedir. Bu oran, muhasebe kayıtlarının doğrudan yürütücüsü olan çalışanların, uygulamada en çok sorumluluk yüklenen grup olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, kurum içi denetim ve kontrol mekanizmalarının yetersiz kaldığı ortamlarda hatalı veya kasıtlı işlemlerin önlenemediğini göstermektedir. Ayrıca, yargı sisteminin muhasebe hatalarında çoğu zaman failin operasyonel düzeyde görev yapan kişiler olduğunu varsaydığını düşündürmektedir.

İşverenler (%7,95) ve şirket yöneticileri (%4,90) hakkında açılan davalar daha az olmakla birlikte, yönetim kadrolarının da zaman zaman doğrudan sorumlu tutulduğunu göstermektedir. Bu durum, bazı davalarda muhasebe hilesinin doğrudan yönetim talimatı veya göz yummayla gerçekleştiğine işaret eder. Ancak oranın düşüklüğü, çoğu zaman sorumluluğun çalışan seviyesinde sınırlandığını ve üst yönetimin ceza sorumluluğundan kısmen muaf tutulduğunu düşündürmektedir.

Eski Kooperatif Başkanı'nın suça karışması, muhasebe suçlarının yalnızca şirketlerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda kooperatifler gibi farklı örgütlenme yapılarında da gerçekleşebildiğini göstermektedir. Eski bir yöneticinin davalı olması, suçun geçmiş dönem faaliyetlerine dayandığını ve zaman aşımı gibi sınırların aşılmadığı durumlarda yargılamanın sürdürülebileceğini ortaya koymaktadır.

3.5.13. Muhasebe Suçlarında Sanıkların Mesleki Profili

Sanıkların meslek unvanlarına ilişkin dağılım Tablo 16'da verilmiştir. Buna göre muhasebe hataları ve hilelerinin sorumluluğunun büyük ölçüde üst düzey yönetici, şirket ortağı ve mali uzmanlık unvanlarına sahip kişiler üzerinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum, muhasebe suçlarının genellikle örgütsel bilgi, yetki ve etki alanı içinde sistematik biçimde planlandığını göstermekte; suça karışanların yalnızca uygulayıcı değil, aynı zamanda karar verici düzeyde kişiler

olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, kurum içi etik denetimin ve yönetsel şeffaflığın artırılması, hile riskini azaltmada kritik önemdedir.

Tablo 17: Sanıkların Meslek Unvanları

Sanıkların Meslek Unvanları	Yüzde (%)
Yönetici	46,96
Şirket Ortağı	16,21
Muhasebeci	10,13
Mali Müşavir	7,58
Muhasebe Müdürü	5,02
Muhasebe Sorumlusu	4,49
Finans Müdürü	2,91
Muhasebe Elemanı	2,64
İdari Personel	0,97
Muhasebe Şefi	0,97
Kooperatif Başkanı	0,79
Muhasebe Personeli	0,62
Yönetici Asistanı	0,44
Muhasebe ve Finans Sorumlusu	0,26
TOPLAM	100,00

Tablodaki veriler, muhasebe kaynaklı suçlarda yargılanan sanıkların ağırlıklı olarak yönetim ve üst düzey karar verici pozisyonlarda bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, muhasebe hilelerinin yalnızca uygulayıcı düzeyde değil, aynı zamanda karar alma ve kontrol mekanizmaları içinde planlanabildiğini ortaya koymaktadır. En yüksek orana sahip olan yönetici unvanı (%46,96), neredeyse her iki vakadan birinde sanığın yönetim pozisyonunda olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, muhasebe hilelerinin genellikle yetki sahibi bireylerce gerçekleştirildiğini veya en azından onlar tarafından onaylandığını düşündürmektedir. Yönetici düzeyindeki sanıklar, şirketin finansal süreçlerini doğrudan yönlendirme veya denetleme yetkisine sahip olduğundan, hata ya da hilelerin çoğunlukla bu seviyede doğduğu değerlendirilebilir.

Şirket ortağı (%16,21), muhasebeci (%10,13), mali müşavir (%7,58), muhasebe müdürü (%5,02) ve diğer muhasebe-finance unvanlarının toplamı, muhasebe hilelerine doğrudan veya dolaylı yoldan karışan kişilerin önemli bir kısmının finansal süreçlerin profesyonel sorumluları olduğunu göstermektedir. Bu veriler, muhasebe hatası ya da hilesinin çoğu zaman doğrudan alan uzmanlığına sahip kişiler tarafından

planlandığını veya yürütüldüğünü işaret eder. Bu kapsamda mali müşavirler gibi dış denetim unsurlarının dahi zaman zaman suça konu edilebildiği anlaşılmaktadır.

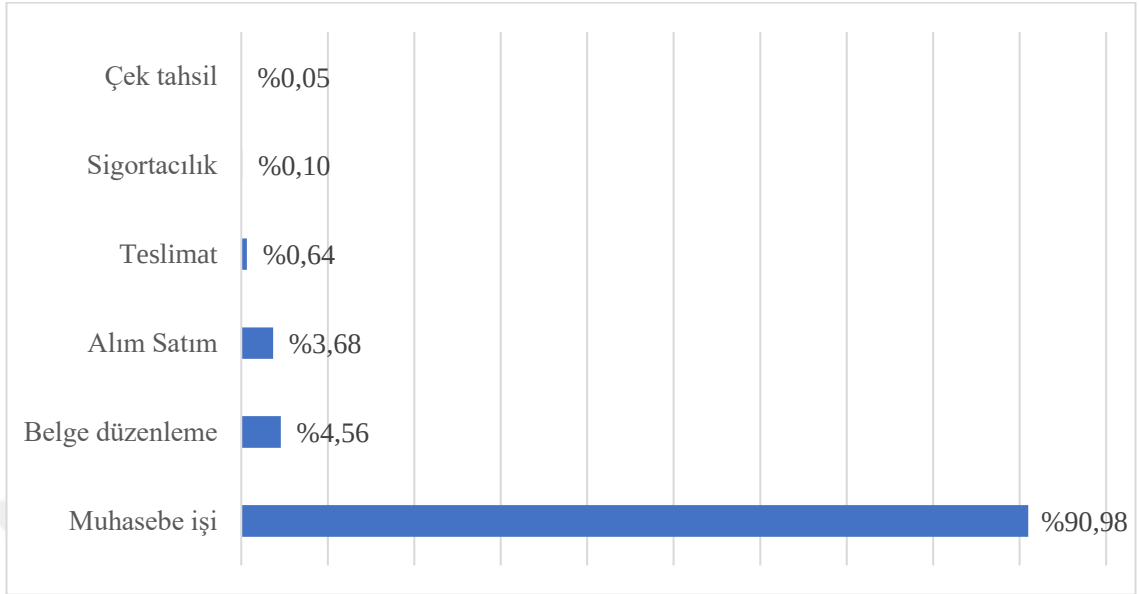
Muhasebe elemanı (%2,64), muhasebe şefi (%0,97), muhasebe personeli (%0,62) gibi unvanların daha düşük oranlarda yer alması, suçun planlayıcı ve yönlendirici kadrolardan kaynaklandığını; uygulayıcı personelin ise daha sınırlı düzeyde sorumlu tutulduğunu göstermektedir. Bu dağılım, muhasebe uygulamalarında sorumluluğun yalnızca “iş yapan” değil, iş yaptıran ve denetlemeyen üst kademe tarafından taşındığını teyit etmektedir.

Kooperatif başkanı (%0,79) ve yönetici asistanı (%0,44) gibi unvanlar, muhasebe suçlarının yalnızca ticari şirketlerle sınırlı kalmadığını, sivil veya yarı-kamusal örgütlerde de benzer sorunların yaşandığını göstermektedir.

Yargılama süreçlerinde muhasebe kaynaklı suçların failleri ağırlıklı olarak iş yerinde görev yapan kişiler gibi görünse de bu kişilerin önemli bir kısmının yönetici, şirket ortağı veya mali sorumlu pozisyonunda olması, hataların yapısal ve sistematik olabileceğini göstermektedir. Bu da kurum içi denetim eksikliklerinin ve yönetsel zaafların suça zemin hazırladığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yalnızca bireysel hataların değil, örgütsel sorumluluğun ve yönetsel ihmallerin de yargılamalarda daha görünür kılınması gerektiği söylenebilir. Muhasebe hataları/hileleri, bireysel değil, çoğu zaman kolektif yapıda oluşmaktadır ve buna uygun bir yargısal değerlendirme sistemi önemli önem arz etmektedir.

3.5.14. Çalışan Sanıkların Görev Niteliği ve Suçla İlişkilendirilen Faaliyet Alanları

Sanıkların görev niteliğine ilişkin veriler, muhasebe hatası ve hilelerine ilişkin suçlamaların çok büyük ölçüde doğrudan muhasebe faaliyeti içinde görev yapan kişilerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Şekil 13).

Şekil 13: Sanıkların Görev Niteliği

Veriler, muhasebe hatası ve hilelerine ilişkin davalarda sanık olarak yargılanan çalışanların büyük çoğunluğunun doğrudan muhasebe faaliyeti (%91) içerisinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, suçun işlenme biçimi kadar, görev tanımının içeriği ve pozisyonun teknik niteliği açısından da önem taşımaktadır. Bu alana kayıt işlemleri, hesap takibi, fatura ve fiş düzenleme, bordro hesaplama, vergi kaydı ve envanter düzenlemeleri gibi faaliyetler dâhildir. Bu oran, muhasebe suçlarının doğrudan ilgili departmanda oluştuğunu ve hataların çoğunun bu birimlerde üretildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu oran, muhasebe departmanlarının şirket içinde aynı zamanda risk noktası olduğunu da göstermektedir.

Belge düzenleme faaliyeti (%4,6), doğrudan muhasebe dışı bir işlem gibi görünse de çoğunlukla fatura, makbuz, irsaliye gibi belgelerin düzenlenmesiyle ilişkilidir ve bu işlemlerin sahtecilik yönü suçlamaya konu olabilmektedir. Alım-satım sürecinde görev alan çalışanlar (%3,7) ise mal veya hizmet tedarik zincirinde bulunmakta, burada meydana gelen kayıt dışı işlemler veya sahte belgeler muhasebe sistemine entegre edilerek suça dönüşmektedir. Bu oranlar, muhasebe dışı birimlerde başlayan suistimallerin muhasebe süreçlerine yansıma veya aktarılma biçimiyle suç kapsamına girdiğini göstermektedir.

Diğer iş alanları (Mal Teslim – %0,64, Sigortacılık – %0,10, Çek Tahsil – %0,05) Diğer İş Alanları Bu oranlar oldukça düşük olmakla birlikte, muhasebe dışı iş süreçlerinde çalışan bazı bireylerin de dolaylı olarak muhasebe hilesine karışabileceğini göstermektedir. Örneğin, çek tahsil işlemleri sırasında sahte imzalarla işlem yapılması, teslim belgelerinde tahrifat ya da sigorta formlarında yanıltıcı beyanda bulunulması gibi eylemler zaman zaman muhasebe kayıtlarını da etkilemektedir. Ancak bu oranların düşüklüğü, suça doğrudan neden olan faaliyetin ağırlıklı olarak muhasebe departmanlarında üretildiğini bir kez daha teyit etmektedir.

3.5.15. Muhasebe Suçlarında Uygulanan Kanunlar ve Hukuki Çerçeve

Muhasebe hataları ve hilelerine ilişkin davalarda uygulanan kanunların dağılımı, bu tür fiillerin büyük ölçüde cezai nitelikte değerlendirildiğini ancak eş zamanlı olarak özel hukuk sorumluluğu ve vergi/SGK yükümlülükleri bağlamında da incelendiğini göstermektedir. Özellikle ceza mevzuatının ağırlığı, muhasebe suistimallerinin yargı nezdinde yalnızca teknik hata değil, aynı zamanda kamu düzenini bozan bir suç unsuru olarak ele alındığını ortaya koymaktadır.

Tablo 18: Davalarda Uygulanan Kanunlar

Davalarda Uygulanan Kanunlar	Yüzde (%)
5237 sayılı TCK	24,95
5320 sayılı Kanun	20,94
1412 sayılı CMUK	14,43
5271 sayılı CMK	12,48
818 sayılı BK	12,13
Borçlar Kanunu	7,19
213 sayılı Vergi Usul Kanunu	3,13
4857 sayılı İş Kanunu	2,01
5510 sayılı Kanun	1,66
6098 sayılı TBK	0,88
506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu	0,15
1475 sayılı İş Kanunu	0,05

Veriler, muhasebe hataları ve hilelerine yönelik yargılamalarda uygulanan mevzuatın büyük ölçüde ceza hukuku ve ceza usul hukukuna dayandığını, bunun yanında borçlar hukuku, vergi hukuku ve iş hukukunun da tamamlayıcı roller

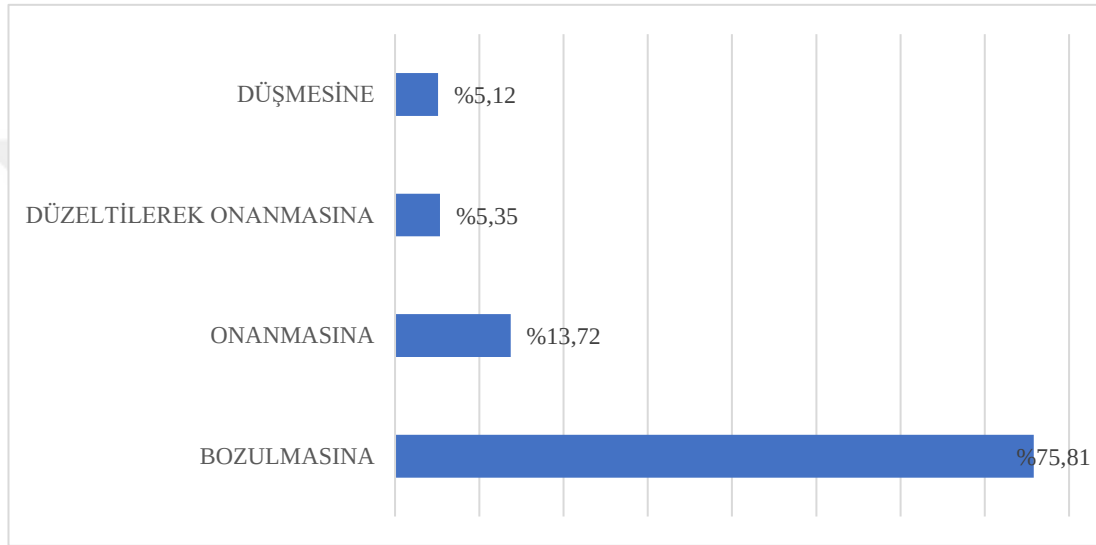
üstlendiğini göstermektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) (%24,95) ve 5320 sayılı Kanun (%20,94) ile 1412 sayılı CMUK (%14,43) ve 5271 sayılı CMK (%12,48) oranları birlikte değerlendirildiğinde, uygulanan hükümlerin %72,8'inin ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukukuna dayandığı görülmektedir.

Bu durum, muhasebe hilelerinin genellikle zimmet, nitelikli dolandırıcılık, evrakta sahtecilik gibi suç unsuru taşıyan fiiller kapsamında değerlendirildiğini ve doğrudan ceza soruşturması kapsamında yargılandığını göstermektedir. Aynı zamanda farklı dönemlerde yürürlükte olan usul kanunlarının (CMUK ve CMK) birlikte yer alması, analiz edilen vakaların zamansal olarak da geniş bir aralığı kapsadığını göstermektedir. 818 sayılı Borçlar Kanunu (%12,13) ve güncel Borçlar Kanunu (%7,19) toplamda %19,3'lük bir oranla özel hukuk kapsamında değerlendirilmiştir. Bu oran, muhasebe hatalarının yalnızca cezai değil, aynı zamanda tazminat, sorumluluk ve haksız fiil hükümleri çerçevesinde de yargılamaya konu edildiğini göstermektedir. Özellikle zarar gören kişi ya da kurumun zararının giderilmesi ve sözleşme ihlallerine dayalı talepler borçlar hukuku çerçevesinde çözülmektedir. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (%3,13), 5510 sayılı Kanun (%1,66) ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu (%0,15) gibi düzenlemeler, muhasebe hatalarının zaman zaman kamu zararına yol açtığını ve bu nedenle vergi ve SGK mevzuatının ihlali yönüyle de yargılamaya konu edildiğini göstermektedir.

4857 sayılı İş Kanunu (%2,01) ve eski 1475 sayılı İş Kanunu (%0,05)'un sınırlı oranda uygulanması, muhasebe kayıtlarının işçi alacakları, ücret hesaplamaları veya bordro düzenlemeleri gibi alanlarda ihlale yol açtığı sınırlı sayıda davayı yansıtmaktadır. Bu oranlar, muhasebe hatalarının doğrudan iş hukukunu ilgilendiren yönlerinin görece sınırlı olduğunu, ancak işçi-işveren ilişkilerinde uyuşmazlık çıktığında da mahkeme gündemine taşındığını ortaya koymaktadır.

Verilere göre muhasebe kaynaklı davalarda Yargıtay'ın kararlarının önemli ölçüde bozma yönünde (%75,81) olduğu Şekil 14'te görülmektedir. Bu yüksek oran, ilk derece mahkemesi kararlarının büyük bölümünde hukuki veya usul hataları tespit edildiğini ve dosyaların yeniden yargılamaya konu edildiğini ortaya koymaktadır. Bozulma Kararları oranının oldukça yüksek olması, ilk derece mahkemelerinin

muhasabe kaynaklı davalarda sıklıkla eksik inceleme, hatalı delil değerlendirmesi veya yanlış hukuk normu uygulaması yaptığına işaret etmektedir. Aynı zamanda muhasabe hilelerinin teknik ve çok boyutlu yapısı nedeniyle, yerel mahkemelerin yeterli uzmanlığa sahip olamama ihtimalini de düşündürmektedir. Yargıtay'ın bozma kararları hem esasa hem usule ilişkin gerekçelerle verilmiş olabilir ve bu mahkemeler arasında içtihat farklılıklarının da varlığına işaret eder.

Şekil 14: Yargıtay Kararlarının Niteliği ve Temyiz Denetimi

İlk derece mahkemesinin kararlarının yalnızca %13,72'sinin onanması, sınırlı sayıda kararın hukuka ve usule uygun bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, ilk derece kararlarının büyük ölçüde yeterince gerekçelendirilmediğini ya da yetersiz teknik analiz içerdiğini düşündürmektedir.

Düzeltilerek Onama bu karar türü, Yargıtay'ın mahkeme kararında yalnızca bazı yönlerden hata gördüğünü ancak esas hükmün doğru kabul edilerek düzeltilmiş şekliyle onandığını gösterir. Bu oran, Yargıtay'ın esasa ilişkin değerlendirmeyi yerel mahkeme yerine bizzat üstlendiği ve ihtilafı tamamıyla çözdüğü dosya sayısının sınırlı olduğunu ortaya koyar.

Düşme Kararları oranı, dosyaların az da olsa süre aşımı, feragat, ölüm, taraf eksikliği veya davanın konusuz kalması gibi nedenlerle sonuçsuz kaldığını göstermektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, adli muhasebe ve hile ilişkisi üzerine Türkiye’de yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiş; araştırma kapsamı, yöntemi, örneklem yapısı ve veri toplama teknikleri bakımından alandaki yönelimler tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, bu çalışma aşağıdaki yönleriyle literatürdeki önemli bir araştırma boşluğunu doldurmakta ve özgün katkı sunmaktadır. İncelenen tezlerin çoğu: Anket/veri toplama (öznel beyan) yöntemine (örn. Erdem Altaylı, Melek Salın, Seçkin Akgül), görüşme/odak grup veya örnek olay temelli sınırlı vaka analizlerine (örn. Koray Özöner, Hander Özer) ya da belirli illerde sınırlı adli dosya incelemelerine dayanmaktadır (örn. Dilek Yılmaz – Gaziantep, Engin Çayır – Burdur/Isparta). Buna karşın, bu çalışmada, yargıya taşınmış 870 dava dosyasına ilişkin içerik analizi yapılarak muhasebe hatalarının ve hilelerinin niteliği, türleri ve dağılımı incelenmiştir. Önceki çalışmalardan farklı olarak, niceliksel genişlik ve içeriksel derinlik bir arada sağlanmıştır. Elde edilen veriler, Türkiye’deki muhasebe kaynaklı hukuki uyuşmazlıkların büyük çoğunluğunun, teknik eksikliklerden ziyade kasıtlı ve sistematik biçimde gerçekleştirilen muhasebe hilelerinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Literatürde yer alan birçok tezde örneklem ya belirli yıllar arası seçilmiş sınırlı dava sayıları (örn. Dilek Yılmaz – 27 dava dosyası) ya da bölgesel örnekleme dayalıdır (örn. Özcan Turgut – Erzurum, Melek Salın – Kocaeli, Engin Çayır – Burdur/Isparta). Bu çalışmada ise, Türkiye genelinden toplanmış çok merkezli, çok yıllık (2010–2024) ve çok farklı mahkeme türlerini kapsayan dava verileri analiz edilmiştir.

Mevcut tezlerde genellikle, suç türleri kabaca sınıflandırılmakta (örn. yönetim hilesi, banka hilesi, kredi kartı hilesi), verilen cezanın süresi, tutarı ve hukuki gerekçesi gibi detaylı analizler sunulmamaktadır. Bu çalışmada ise, ceza süreleri, adli para cezası tutarları, suç türü ve uygulanan TCK/VUK maddeleri detaylı biçimde incelenmiş, istatistiksel analiz ve hukuki bağlam birlikte yorumlanmıştır.

Analiz edilen davaların %78 ila %83'ü muhasebe hilesi, yalnızca %17 ila %22'si ise muhasebe hatası kapsamına girmektedir. Bu durum, işletmelerde iç kontrol ve denetim sistemlerinin yeterince etkili olmadığını ve etik dışı davranışların ciddi oranda yargıya taşındığını göstermektedir.

Suç türü dağılımı açısından en sık karşılaşılan vakalar zimmet (%19,07), nitelikli dolandırıcılık (%18,99), basit dolandırıcılık (%14,04) ve belge sahteciliği (toplamda %25'in üzerinde) olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, muhasebe sistemlerinin yalnızca finansal bilgi üretmekle kalmayıp aynı zamanda potansiyel suiistimallere açık bir alan hâline geldiğini göstermektedir.

Yargılama sürecine ilişkin bulgular, davaların çoğunlukla açıldıkları yıl içinde veya izleyen 1–4 yıl arasında karara bağlandığını, 2013–2015 yılları arasında hem dava sayısında hem de karar miktarında yoğunluk yaşandığını göstermiştir. Ortalama karara bağlanma süresi ise genel olarak 1–2 yıl aralığındadır.

Bu bulgular ışığında, muhasebe uygulamalarında hata ve hile ayırımının daha belirgin biçimde yapılması gerektiği, iç denetim mekanizmalarının güçlendirilmesinin ve muhasebe etiği farkındalığının artırılmasının elzem olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yargıya yansıyan vakaların büyük kısmının hile temelli olması, kamu ve özel sektör için risk yönetimi süreçlerinin daha etkin biçimde yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışma kapsamında incelenen muhasebe hataları ve hilelerine ilişkin yargı kararları üzerinden elde edilen bulgular, muhasebe kaynaklı uyuşmazlıkların hem cezai hem de özel hukuk boyutlarında derinlemesine ele alındığını, yargılama süreçlerinde ise teknik karmaşıklığın, temsil çeşitliliğinin ve yargı mercilerinin karar alış biçimlerinin belirleyici rol oynadığını ortaya koymuştur.

Dosyaların büyük çoğunluğunun Ağır Ceza (%33,56) ve Asliye Ceza Mahkemeleri (%24,87) nezdinde görülmesi, muhasebe hatalarının önemli bir kısmının cezai yaptırımlara tabi eylemler kapsamında değerlendirildiğini göstermektedir. Yargıtay düzeyinde ise davaların yaklaşık dörtte biri Hukuk Genel Kurulu (%25,35) tarafından incelenmiş, bu da karar farklılıklarının içtihat düzeyinde tartışıldığını

göstermektedir. Yargıtay'ın bozma oranı (%75,81) oldukça yüksek olup, ilk derece mahkemelerinin muhasebe dosyalarında sıklıkla maddi ve usuli hata yaptığına işaret etmektedir.

İlk derece mahkemeleri kararlarında davanın kabulüne (%64,51) yönelik kararlar çoğunluktadır. Kabul kararlarının temelinde tanık beyanı, bilirkişi raporu ve MASAK raporları gibi deliller etkili olmuştur. Red kararlarının büyük kısmı temyiz itirazlarının reddi (%93,07) biçimindedir. Mahkemeler gerekçelerini en çok menfaat sağlama (%42,18) ve hileli davranış (%35,92) temelinde kurmuştur. Bu durum, muhasebe hilelerinin önemli ölçüde bilinçli ve amaçlı suistimallere dayandığını ortaya koymaktadır.

Hüküm türlerine bakıldığında davanın reddi (%71,63), beraat (%14,30) ve mahkûmiyet (%9,77) şeklindeki kararlar öne çıkmaktadır. Mahkûmiyetle sonuçlanan dosyalarda uygulanan ceza süreleri genellikle 2 ila 5 yıl arasında yoğunlaşmakta olup, nadiren 10 yılı aşmaktadır. Para cezalarında ise 2.500 TL (%34,13) ve 10.000 TL (%19,05) en sık uygulanan tutarlar olup, yüksek meblağlı cezalar (ör. 1.250.000 TL, 3.995.680 TL) istisnai düzeyde kalmıştır.

Davacı profiline bakıldığında hukuki temsil (vekil) oranı %63,90 ile oldukça yüksektir. Davalılar büyük ölçüde iş yeri çalışanı (%87,02) olup, sanıkların unvanları arasında yönetici (%46,96) ve şirket ortağı (%16,21) ağırlıktadır. Bu bulgular, muhasebe hilelerinin yalnızca teknik kademe değil, karar verici ve yönetici düzeyde kişiler tarafından da gerçekleştirildiğini göstermektedir. Yargılamaya konu fiillerin %91'lik kısmı doğrudan muhasebe faaliyetlerinden kaynaklanmıştır.

Yargılamalarda en çok uygulanan mevzuat 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (%24,95) olup, bunu 5320 sayılı Kanun (%20,94) ve CMUK–CMK gibi ceza usulü düzenlemeleri izlemektedir. Bu bulgular, muhasebe uyuşmazlıklarının çok büyük bir kısmının cezai soruşturmaya konu teşkil ettiğini, özel hukuk, vergi ve iş hukuku düzenlemelerinin ise sınırlı oranda uygulandığını göstermektedir. Bütünsel olarak değerlendirildiğinde, muhasebe hataları ve hilelerine ilişkin yargı süreçleri, çok aktörlü, çok disiplinli ve yüksek teknik uzmanlık gerektiren bir yapı arz etmektedir.

Gerek karar türleri gerekse cezalandırma biçimleri, sadece bireysel kusuru değil, aynı zamanda örgütsel sorumluluğu ve kurumsal ihmalleri de tartışmaya açmaktadır.

Bu nedenle, yargı organlarının teknik donanımının artırılması, mali yargılamalarda uzmanlaşmanın güçlendirilmesi ve iç denetim sistemlerinin daha etkin hale getirilmesi önleyici adımlar açısından kritiktir. Ayrıca, benzer uyuşmazlıkların önlenmesi amacıyla şirketlerde etik uyum politikaları, şeffaflık ilkeleri ve raporlama sistemlerinin kurumsal kültürün parçası haline getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ACFE. (2022a). *Occupational Fraud 2022: A Report To The Nations*. Austin. <https://acfepublic.s3.us-west-2.amazonaws.com/2022+Report+to+the+Nations.pdf> adresinden erişildi.
- ACFE. (2022b). *Occupational fraud 2022: A report to the nations*. ACFE. Austin, Texas. <https://acfepublic.s3.us-west-2.amazonaws.com/2022+Report+to+the+Nations.pdf> adresinden erişildi.
- ACFE. (2023, 12 Ocak). Fraud 101: What is fraud? 24 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.acfe.com/fraud-resources/fraud-101-what-is-fraud> adresinden erişildi.
- Akkılıç, C. (2015). *Muhasebe Hata Ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından Değerlendirilmesi İle Örnek Bir Uygulama*. <http://openaccess.hku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.11782/1137> adresinden erişildi.
- Aksu, İ., Uğur, A. ve Çukacı, Y. C. (2008). Adli Muhasebe Ve Adli Muhasebecilik Mesleğinin Bir Kolu Olarak Bilirkişilik. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(9), 63-71.
- Aktaş, H. ve Kuloğlu, G. (2008). Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleği. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (25), 101-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mdbakis/issue/63875/967060> adresinden erişildi.
- Akyel, N. (2009, 4 Haziran). *Adli Muhasebecilik ve Türkiye’de Uygulanabilmesi İçin Altyapı Bileşenlerinin Mevcut Durumu, Değerlendirilmesi ve Öneriler*. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Albrecht, C., Turnbull, C., Zhang, Y. ve Skousen, C. J. (2010). The relationship between South Korean chaebols and fraud. *Management Research Review*, 33(3), 257-268. doi:10.1108/01409171011030408
- Albrecht, S., Albrecht, C. ve Albrecht, C. C. (2008). Current Trends in Fraud and its Detection. *Information Security Journal: A Global Perspective*, 17(1), 2-12. doi:10.1080/19393550801934331
- Alexander, J. R. (2003). History Of Accounting. *Association of Chartered Accountants in the United States*, 1-18. https://web.archive.org/web/20030210113040/http://www.acaus.org/acc_his.html adresinden erişildi.
- Altınbay, A. ve Kaya, Y. (2022). Adli Muhasebenin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 9(28), 38-49. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumrukticaretdergisi/issue/70752/1126144> adresinden erişildi.
- Altınsoy, M. (2011). *Adli Muhasebecilik ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=2y4n4sQbWioOnWk5Liou3g&no=iJsQDkGcdWh2OQrBbwWq7g> adresinden erişildi.
- Aslanzade, S. (2017). Çalışan Hileleri. *Istanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 9(4), 61-75. doi:10.17932/IAU.IAUD.13091352.2017.9/36.61-75
- Balcı, M. (2014). *Adli Muhasebe, Uygulamaları ve Günümüzdeki Durumu*. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Bayraklı, H. H., Erkan, M. ve Elitaş, C. (2012). *Muhasebe Ve Vergi Denetiminde Muhasebe Hata ve Hileleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Berger, A. ve Hill, T. P. (2011). A basic theory of Benford’s Law. *Probability Surveys*, 8(none), 1-126. doi:10.1214/11-PS175
- Bilen, A. ve Akatak, A. (2019). Adli Muhasebe Uygulama Alanları İle Adli Muhasebe Kapsamında Hile Ve Yolsuzlukların İncelenmesi. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 164-175. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/artuklu/issue/50394/632797> adresinden erişildi.

- Black's Law Dictionary. (2023, 15 Mart). Fraud Definition & Meaning. 24 Mayıs 2023 tarihinde <https://thelawdictionary.org/fraud/> adresinden erişildi.
- Bozkurt, N. (2000a). İşletme Çalışanları Tarafından Yapılan Hileleri Doğuran Nedenler. *Yaklaşım Dergisi*, 8(92), 56-61.
- Bozkurt, N. (2000b, Ekim). Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Yeni Bir Alan "Adli Muhasebecilik". *Yaklaşım Dergisi*. 16 Mart 2025 tarihinde adresinden erişildi.
- Bozkurt, N. (2010). Adli Muhasebenin İçeriği, Gelişimi ve Türkiye Uygulamaları. *Adli Muhasebenin İçeriği, Gelişimi ve Türkiye Uygulamaları*. İstanbul. <https://tezcansite.wordpress.com/wp-content/uploads/2016/05/adli-muhasebe-nejat-bozkurt.pdf> adresinden erişildi.
- Brennan, N. M. (2005). Accounting Expertise in Litigation and Dispute Resolution. *Journal of Forensic Accounting*, 5(2), 13-35. <https://papers.ssrn.com/abstract=2257486> adresinden erişildi.
- Buckhoff, T. A. (2001). Employee Fraud: Perpetrators And Their Motivations. *The CPA Journal*, 71(11), 72-73.
- Christian, N., Basri, Y. Z. ve Arafah, W. (2019a). Analysis of Fraud Triangle, Fraud Diamond and Fraud Pentagon Theory to Detecting Corporate Fraud in Indonesia. *The International Journal of Business Management and Technology*, 3(4), 73-78. <https://www.theijbmt.com/archive/0928/608343945.pdf> adresinden erişildi.
- Christian, N., Basri, Y. Z. ve Arafah, W. (2019b). Analysis of Fraud Triangle, Fraud Diamond and Fraud Pentagon Theory to Detecting Corporate Fraud in Indonesia. *The International Journal of Business Management and Technology*, 3(4), 73-78. <https://www.theijbmt.com/archive/0928/608343945.pdf> adresinden erişildi.
- Cressey, D. R. (1953). *Other People's Money: A Study in the Social Psychology of Embezzlement*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Crumbley, D. L. (2001). Forensic Accounting: Older Than You Think . *Journal of Forensic Accounting*, 2(2), 181-202. https://www.researchgate.net/publication/238659496_Forensic_Accounting_Older_Than_You_Think adresinden erişildi.
- Crumbley, L. (1995). Forensic Accountants Appearing In the Literature. *New Accountant*, 10(7), 23-27.
- Çankaya, F. ve Gerekan, B. (2009). Hile Denetçiliği Mesleği ve Sertifikalı Hile Denetçiliği Mesleki Standartları ve Ahlâk Kuralları. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, (28), 93-108. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1869526> adresinden erişildi.
- Çekmen, Y. (2022). *Muhasebede Yapılan Hatalar, Hileler Ve Adli Muhasebe*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Çeliker, F. ve Aygün, M. (2018). Adli Muhasebe Ve İlgili Tarafların Algı Düzeyleri: Van Örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(6), 151-166. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vanyyuiibfd/issue/42097/506486> adresinden erişildi.
- Demir, C. ve Yıldız, A. (2022). Muhasebe Hata Ve Hileleri Ve Hilelerin Ortaya Çıkarılmasında Adli Muhasebecilik Mesleği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 91-141. doi:10.20493/birtop.1090835
- Demir, M. ve Arslan, Ö. (2020). Muhasebe Meslek Mensuplarını Hile Eylemine Yönelten Psikolojik ve Ekonomik Faktörler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 903-911. doi:10.18506/anemon.662936
- Dorminey, J. W., Fleming, A. S., Kranacher, M.-J. ve Riley, R. A. (2010). Beyond the Fraud Triangle. *The CPA Journal*, 80(7), 17-23.
- Erdoğan, B. ve Tarhan Mengi, B. (2018). Hata ve Hilelerin Önlenmesine Yönelik Kontroller ve Sağlık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*

- Dergisi*, 4(2), 85-106. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guuiibd/issue/42214/481404> adresinden erişildi.
- Eren, F. (2017). *Borçlar hukuku : Genel hükümler* (22. bs.). Yetkin.
- Erhan, D. U. (2012). Oran Analizi Yöntemi İle Stratejik Yönetimin Yapılandırması: KOBİ TFRS'ye Geçiş Sürecinde Bir Vak'a Analizi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (38), 41-56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mdbakis/issue/63907/967311> adresinden erişildi.
- Erol, M. (2008). İşletmelerde Yaşanan Yolsuzlara (Hata Ve Hileler) Karşı Denetimden Beklentiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(1), 229-237. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduiibfd/issue/20834/223220> adresinden erişildi.
- Florida National University (FNU). (2016, 6 Nisan). The Growing Importance of Forensic Accounting. 29 Mart 2025 tarihinde <https://www.fnu.edu/growing-importance-forensic-accounting/> adresinden erişildi.
- Göksu Öztürk, S. (2011). *Adli Muhasebe Kapsamında Çalışan Hileleri ve Kars İlinde Adli Vakalar Analizi*. İstanbul üniversitesi, İstanbul.
- Gramling, A. A. ve Myers, P. M. (2003). Internal Auditors' Assessment of Fraud Implications for External Auditors Warning Signs: Implications for External Auditors. *The CPA Journal*, 1.
- Gülten, S. (2010). Adli Muhasebe Kavramı ve Adli Müşavirlik Mesleği. *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 311-320.
- Gülten, S. ve Kocaer, S. (2011). *Adli Muhasebe Uygulamaları* (Birinci Baskı.). Ankara: Ankara Ofset.
- Gürbüz, H. (1995). *Muhasebe Denetimi* (1. bs.). Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi.
- Güvenç, Z. (2009). *Termal Turizm İşletmelerinde Hata Ve Hilelerin Önlenmesinde Belge Sisteminin Önemi Ve Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=kDu7CCuqJtEYg-wC849CEg&no=drx4CPqbotSULS1JUnx21A> adresinden erişildi.
- Irmak, R., Arslan Kurnaz, G., Çağlayan, B. ve Bal, B. (2002). *Muhasebenin Genel Esasları Muhasebe Hata Ve Hileleri İle Bunların Tespit Yöntemleri Ve Hesapların Denetimi*. Ankara: Şafak Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. [https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/\(2002\)%20muhasebenin%20genel%20esaslar%C4%B1%20muhasabe%20hata%20ve%20hileleri%20ile%20bunlar%C4%B1n%20tespit%20y%C3%B6nrtimi000000.pdf](https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/(2002)%20muhasebenin%20genel%20esaslar%C4%B1%20muhasabe%20hata%20ve%20hileleri%20ile%20bunlar%C4%B1n%20tespit%20y%C3%B6nrtimi000000.pdf) adresinden erişildi.
- Karacan, S. (2012). Hukuk İle Muhasebenin Kesişme Noktası: Adli Muhasebe. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (8), 105-128. doi:10.18092/IJEAS.80090
- Kaymak, C. (1996). *Muhasebede Yapılan Hata Ve Hilelerin Muhasebe Ve Muhasebe Denetimi Yönünden Değerlendirilmesi*. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=X1uAeZ5N4i1xKGuquNwnnw&no=X1uAeZ5N4i1xKGuquNwnnw> adresinden erişildi.
- Kazan, G. (2021). Hile Üçgeni, Hile Elması ve Hile Beşgeni: Hile Eylemlerinin Nedenlerine İlişkin Teorilere Kavramsal Bakış. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 20(62), 245-258. <https://sozluk.gov.tr> adresinden erişildi.
- Keleş, D. ve Keleş, Ü. (2014). Adli Muhasebecilik Mesleği ve Türkiye'deki Uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 5(9), 53-75.
- Kızıl, C., Akman, V. ve Yılmaz, B. (2019). Adli Muhasebe Ve Adli Muhasebecilik Mesleğine Genel Bir Bakış. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 58-73. doi:10.18221/bujss.560774
- Kirik, Z. (2007). *Muhasebe Hata Ve Hileleri İle Muhasebe Mesleğinde Etik: Afyonkarahisar'da Muhasebeciler Üzerinde Bir Araştırma*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Koca, N. (2010). *Muhasebe Denetiminde İç Kontrolün Hata Ve Hileleri Önlemedeki Rolü Ve Bir Alan Çalışması*. Kahramanmaraş Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Lazol, İ. ve Çubuk, A. (2016). *Mali Tablolar Analizi*. Bursa: Ekin Yayınevi. https://www.ekinkitap.com/mali-tablolar-analizi-adem-cabuk?srsltid=AfmBOoo-KAudsmcYzpfKUGnwhjila3k6DUFrYr23Bvrh_r2ZuI8JRb_adresinden_erisildi.
- Manning, G. A. (2005). *Financial Investigation and Forensic Accounting* (2nd edition.). New York: CRC Press.
- Marks, J. T. . (2014a). Playing Offense in a High-Risk Environment A Sophisticated Approach to Fighting Fraud. *Crowe Horwath*, 1-14. https://www.academia.edu/31698128/Playing_Offense_in_a_High_Risk_Environment_A_Sophisticated_Approach_to_Fighting_Fraud_adresinden_erisildi.
- Marks, J. T. . (2014b). Playing Offense in a High-Risk Environment A Sophisticated Approach to Fighting Fraud. *Crowe Horwath*, 1-16. https://www.academia.edu/31698128/Playing_Offense_in_a_High_Risk_Environment_A_Sophisticated_Approach_to_Fighting_Fraud_adresinden_erisildi.
- MAXQDA'nın temel özellikleri. (2023). 9 Haziran 2023 tarihinde MAXQDA'nın Temel Özellikleri adresinden erişildi.
- Moeller, R. R. (2004). *Sarbanes-Oxley and the New Internal Auditing Rules* (1. bs.). New Jersey: John Wiley&Sons Inc. https://3a8f8d89bd9068a30d64922dc451b19a7bd41008.vetisonline.com/lib/trakya/detail.action?docID=469722&query=Robert%20R.%20Moeller_adresinden_erisildi.
- Murdock, H. (2008). The Three Dimensions Of Fraud: Auditors Should Understand The Needs, Opportunities, And Justification That Lead Individuals To Commit Fraudulent Acts. *The Internal Auditor*, 65(4), 81-83.
- Murphy, P. R. ve Dacin, M. T. (2011). Psychological Pathways to Fraud: Understanding and Preventing Fraud in Organizations. *Journal of Business Ethics*, 101(4), 601-618. doi:10.1007/S10551-011-0741-0/METRICS
- Murray, S. L. (2009). Being an Expert Witness Key Requirements And Suggestions For Success. *Professional Safety*, 54(03).
- Nanda, S. T., Zenita, R. ve Salmiah, N. (2019). Fraudulent Financial Reporting: A Fraud Pentagon Analysis. *GATR Accounting and Finance Review*, 4(4), 106-113. doi:10.35609/afr.2019.4.4(2)
- Nurse, D. B. (2002). Silent Sleuths. *CA Magazine*, 135(5), 22-23.
- Oberholzer, C. (2002, Kasım). *Quality Management In Forensic Accounting*. University of Pretoria, Hatfield.
- Okay, S. (2011). *Muhasebe Hata Ve Hilelerinin Meslek Etiği Açısından İrdelenmesi*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Özçelik, H., Karataş Aracı, Ö. N. ve Keskin, S. (2017). Muhasebe Hata Ve Hileleri: Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(29), 197-214. www.kgk.gov.tr adresinden erişildi.
- Özkan, Ö. ve Uzun Kocamış, T. (2011). İşletmelerde Yapılan Hile Çeşitlerinden Satıcı Hileleri ve Bu Hilelerin Engellenmesine Yönelik Önlemler. *E- Yaklaşım Dergisi*, (226), 1-13.
- Özkul, F. U. ve Pektekin, P. (2009). Muhasebe Yolsuzluklarının Tespitinde Adli Muhasebecinin Rolü ve Vergi Madenciliği Tekniklerinin Kullanılması. *World of Accounting Science*, 11(4), 57-88. https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=034eed1b-d418-34f9-bcc3-1bbf62ddfd2a_adresinden_erisildi.
- Pamukçu, A. (2017). Adli Muhasebe ve Bağımsız Denetim Sürecine Etkisi. *Öneri Dergisi*, 12(48), 227-244. doi:10.14783/MARUONERI.VI.331672

- Pazarçeviren, S. (2005). Adli Muhasebecilik Mesleği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt, 1(2)*, 1-19.
- Pehlivan, A. ve Dursun, A. (2012). Türkiye’de Adli Muhasebe Eğitime Yönelik Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 129-141. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiibd/issue/2705/35736> adresinden erişildi.
- Ramamoorti, S. (2008). The Psychology and Sociology of Fraud: Integrating the Behavioral Sciences Component Into Fraud and Forensic Accounting Curricula. *Issues in Accounting Education*, 23(4), 521-533. doi:10.2308/iace.2008.23.4.521
- Saçaklı, Y. (2011). *Adli Muhasebecilik Perspektifinde Türkiye’deki Üniversitelerde Muhasebe Denetimi Eğitimi ve Öneriler*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Shah, M. A. ve Shah, A. A. (2012). Corporate Scandals And Forensic Accounting. *Indian Journal of Accounting* , 43(1), 52-70.
- Silverstone, H. ve Sheetz, M. (2007). *Forensic Accounting and Fraud Investigation for Non-Experts* (2. bs.). Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Singleton, T. W. ve Singleton, A. J. (2010). *Fraud Auditing and Forensic Accounting* (4. bs.). New Jersey: Wiley. doi:10.1002/9781118269183
- Singleton, T. W., Singleton, A. J., Bologna, G. J. ve Lindquist, R. J. (2006). *Fraud Auditing and Forensic Accounting* (3. bs.). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Sujeewa, G. M. M., Mohd, S. A. Y., Khatibi, A. ve Azam, S. M. F. (2020). The Relevance Of Fraud Diamond Theory In Determining Employee Fraud In Public Sector Entities In Sri Lanka. *International Journal Of Economics, Commerce and Management*, VIII(4), 1-25. <http://ijecm.co.uk/> adresinden erişildi.
- Susilo, A., Masitoh, E. ve Suhendro, S. (2021). Fraud Pentagon in The Act of Cheating Financial Statements With The M-Score Method. *Jambura Science of Management*, 3(1), 36-45. doi:10.37479/jsm.v3i1.7142
- Tarhan Mengi, B. ve Yılmaz Türkmen, S. (2013). Yatırım Hileleri. *Öneri Dergisi*, 10(39), 31-39. doi:10.14783/OD.V10I39.1012000305
- Terzi, S. (2012). Hile ve Usulsüzlüklerin Tespitinde Veri Madenciliğinin Kullanımı. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (54), 51-64. <http://www.acfe.com/rtn/rtn-2010.pdf> adresinden erişildi.
- The Association of Certified Fraud Examiners. (2016). *Report To The Nations 2016 Global Study On Occupational Fraud And Abuse*. Austin, TX . <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/rtn/2016/2016-report-to-the-nations.pdf> adresinden erişildi.
- The Association of Certified Fraud Examiners. (2018). *Report To The Nations 2018 Global Study On Occupational Fraud And Abuse*. Austin, TX . <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfe-public/2018-report-to-the-nations.pdf> adresinden erişildi.
- The Association of Certified Fraud Examiners. (2020). *Report To The Nations 2020 Global Study On Occupational Fraud And Abuse*. Austin, TX. <https://acfe-public.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf> adresinden erişildi.
- The Association of Certified Fraud Examiners. (2022). *Occupational Fraud 2022: A Report To The Nations*. Austin, TX. <https://acfe-public.s3-us-west-2.amazonaws.com/2022+Report+to+the+Nations.pdf> adresinden erişildi.
- The Association of Certified Fraud Examiners. (2024). *Occupational Fraud 2024: A Report To The Nations*. Austin, TX. <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/rtn/2024/2024-report-to-the-nations.pdf> adresinden erişildi.
- Thornhill, W. T. (1995). *Forensic Accounting : How to Investigate Financial Fraud*. Illinois: Irwin Professional Pub.
- Türk Dil Kurumu. (2023). Hata. 14 Kasım 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.

- Ünen, L. (2019). *Adli Muhasebecilik Mesleği ve Farkındalığı: Kayseri’de Muhasebe Meslek Mensupları üzerine Bir Araştırma*. Kayseri Üniversitesi, Kayseri.
- Vargün, H. ve Kılınçaslan, S. (2019). Muhasebede Hata ve Hilelerinin Önlenmesinde İç Kontrol Sisteminin Önemi: Zonguldak İlindeki Üretim İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama. *Sayıştay Dergisi*, (12), 9-25.
- WallStreetMojo. (2022, 17 Şubat). Forensic Accounting. 23 Mart 2025 tarihinde <https://www.wallstreetmojo.com/forensic-accounting/> adresinden erişildi.
- Wells, J. T. (2001, 1 Şubat). Why Employees Commit Fraud. *Journal Of Accountancy*. 20 Mart 2024 tarihinde <https://www.journalofaccountancy.com/issues/2001/feb/whyemployeescommitfraud.html> adresinden erişildi.
- Wells, J. T. (2018). *International Fraud Handbook* (1. bs.). New York: John Wiley & Sons.
- Wolfe, D. T. ve Hermanson, D. R. (2004a). The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud. *The CPA journal*, 74(12), 34-42.
- Wolfe, D. T. ve Hermanson, D. R. (2004b). The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud. *The CPA journal*, 74(12), 34-42.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zahra, S. A., Priem, R. L. ve Rasheed, A. A. (2007). Understanding the Causes and Effects of Top Management Fraud. *Organizational Dynamics*, 36(2), 122-139. doi:10.1016/j.orgdyn.2007.03.002
- Zysman Forensic Accounting Inc. (1996, 21 Aralık). How can a Forensic Accountant be of assistance? 9 Mart 2025 tarihinde [https://www.forensicaccounting.com/three\(5\).htm](https://www.forensicaccounting.com/three(5).htm) adresinden erişildi.